

МИТНА БЕЗПЕКА

Науковий журнал

Випуск 3

*Засновник та видавець: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2016 року.*

Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)

Мови видання: українська, російська, англійська

*Свідोцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 22506-12406ПР від 28.12.2016*

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет рішенням Вченої ради
Університету державної фіскальної служби України (протокол № 12 від 28.11.2019)*

Редакційна колегія: д.е.н., професор *П. В. Пашко* (голов. ред.); д.е.н., професор *С. В. Онишко* (заст. голов. ред.); к.ю.н., доцент, с.н.с. *П. О. Селезень* (відп. ред.); д.ю.н., професор *В. Т. Білоус*; д.е.н., професор *Я. В. Белінська*; д.ю.н., професор *О. В. Джафарова*; д.е.н., професор *А. В. Лісовий*; д.е.н., доцент *А. А. Олешко*; д.е.н., професор *С. П. Ріппа*; д.ю.н., професор *О. П. Рябченко*; д.ю.н., доцент *О. В. Тильчик*; д.ю.н., професор *С. О. Шатрава*; д.е.н., професор *О. А. Шевчук*; д.ю.н., професор *О. Д. Буріан* (Молдова).

Митна безпека : науковий журнал / редкол. : *П. В. Пашко* (голов. ред.) та ін. –
Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2019. – Випуск 3. – 164 с.

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам економічної безпеки та митної політики держави.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень економічної безпеки держави, теоретико-прикладних проблем митної політики України, права, правового регулювання митних взаємовідносин, удосконалення законодавства, забезпечення митної безпеки.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами митної безпеки, митної політики України та правового регулювання у цих галузях.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Університету державної фіскальної служби України.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об'єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія проводить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 08201, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: customssecurity@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

Під час посилання на матеріали збірника наукових праць «Митна безпека» потрібно використовувати транслітеровану назву «Mytna bezpeka» або «Customs security».

ТАМОЖЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Научный журнал

Выпуск 3

ISSN 2617-5959
УДК 339.543

*Основатель и издатель: Университет государственной фискальной службы Украины
Основан в 2016 году.*

Продолжаемое издание (выходит по мере накопления материала)

Язык издания: украинский, русский, английский

*Свидетельство о Государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ № 22506-12406ПР от 28.12.2016*

*Рекомендован к печати и распространению через Интернет Ученым советом Университета
государственной фискальной службы Украины (протокол № 12 от 28.11.2019)*

Редакционная коллегия: д.э.н., профессор *П. В. Пашко* (глав. ред.); д.э.н., профессор *С. В. Онишко* (зам. глав. ред.); к.ю.н., доцент, с.н.с. *П. А. Селезень* (отв. ред.); д.ю.н., профессор *В. Т. Билоус*; д.э.н., профессор *Я. В. Белинская*; д.ю.н., профессор *Е. В. Джафарова*; д.э.н., профессор *А. В. Лисовый*; д.э.н., доцент *А. А. Олешко*; д.э.н., профессор *С. П. Риппа*; д.ю.н., профессор *Е. П. Рябченко*; д.ю.н., доцент *О. В. Тильчик*; д.ю.н., профессор *С. А. Шатрава*; д.э.н., профессор *О. А. Шевчук*; д.ю.н., профессор *А. Д. Буриан* (Молдова).

Таможенная безопасность : научный журнал / редколл. *П. В. Пашко* (глав. ред.) и др. – Ирпень : Университет государственной фискальной службы Украины, 2019. – Выпуск 3. – 164 с.

В издании опубликованы научные статьи, которые посвящены научным проблемам экономической безопасности и таможенной политике государства.

Научный журнал основан с целью опубликования результатов научных исследований экономической безопасности государства, теоретико-прикладных проблем таможенной политики Украины, права, правового регулирования таможенных взаимоотношений, усовершенствования законодательства, обеспечения таможенной безопасности.

Для научных сотрудников, преподавателей, аспирантов, студентов и всех, кто интересуется проблемами таможенной безопасности, таможенной политикой Украины и правовым регулированием в этих отраслях.

Научный журнал индексируется в Google Scholar,

Национальной библиотекой Украины имени В. И. Вернадского.

Размещен на открытой информационной платформе OJS Университета государственной фискальной службы Украины.

DOI (digital object identifier) – цифровой индикатор объекта присваивается научным статьям издания.

Редакция журнала ведет систематическую работу по включению научного издания в международные электронные библиотеки, каталоги и наукометрические базы данных с целью вхождения в мировое научное информационное пространство, повышение рейтинга журнала и индексов цитирования его авторов. В настоящее время редколлегия ведет работу по вхождению сборника в Scopus и Web of Science.

Адрес редакционной коллегии:

Украина, 08201, Ирпень, Киевская обл., ул. Университетская, 31,
e-mail: customssecurity@ukr.net

Использование опубликованных в сборнике материалов допускается при условии обязательной ссылки на источник информации.

При ссылке на материалы сборника научных трудов «Таможенная безопасность» следует использовать транслитерированное название «Tamozhennaya bezopasnost» или «Customs security».

© Университет государственной фискальной
службы Украины, 2019

CUSTOMS SECURITY

The Scientific Journal

Issue 3

ISSN 2617-5959
УДК 339.543

*Founder, publisher and manufacturer: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Customs security» was founded in 2016.*

Continued edition (released with the accumulation of material)

Language of edition: Ukrainian, English, Russian.

*The certificate of state registration of the print mass media:
KB № 25506-12406 IIP, 28.12.2016.*

*Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the Academic Council of
University of the SFS of Ukraine (Protocol № 12, 28.11.2019)*

Editorial Board: Doctor of Science (Economics), professor *P. Pashko* (Editor-in-chief); Doctor of Science (Economics), professor *S. Onyshko* (Deputy Editor); Candidate of Legal Sciences, associate professor, senior researcher *P. Selezén* (Executive Secretary); Doctor of Law, professor *V. Bilous*; Doctor of Science (Economics), professor *Ya. Belinska*; Doctor of Law, professor *O. Dzhafarova*; Doctor of Science (Economics), professor *A. Lisovyi*; Doctor of Science (Economics), associate professor *A. Oleshko*; Doctor of Science (Economics), professor *S. Rippa*; Doctor of Law, professor *O. Ryabchenko*; Doctor of Law, associate professor *O. Tylchyk*; Doctor of Law, professor *S. Shatrava*; Doctor of Science (Economics), professor *O. Shevchuk*; Doctor of Law, professor *A. Burian* (Moldova).

Customs security : The Scientific Journal / Editorial Board : P. Pashko (Editor-in-chief) and others. – Irpin : University of the State Fiscal Service of Ukraine, 2019. – Issue 3. – 164 p.

The publication contains scientific articles on current issues of economic security and customs policy of the state.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of scientific research on the economic security of the state, theoretical and applied problems of the customs policy of Ukraine, law, legal regulation of customs relations, improvement of legislation, ensuring customs security.

For researchers, teachers, graduate students, students and anyone interested in the problems of customs security, customs policy of Ukraine and legal regulation in these areas.

The Scientific Journal «Customs Security» is indexed by Google Scholar,

Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the University of the State Fiscal Service of Ukraine.

DOI (digital object identifier) – the scientific articles are assigned digital object identifier.

The editorial board conducts systematic work on integration of the scientific publications in international electronic libraries, catalogs and scientometric databases in order to enter the world scientific information space, increase the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:

31, Universitetskaya str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08201

e-mail: customssecurity@ukr.net

The use of materials published in the journal is allowed by referring to an information source.

During the reference to the materials of the scientific journal «Customs Security» you need to use the transliterated title «Mytna bezpeka» or «Customs security».

© University of the State Fiscal Service
of Ukraine, 2019

ЗМІСТ

<u>Бережнюк І. Г., Несторишен І. В.</u> Митно-тарифне регулювання: міжнародний досвід та вітчизняна практика.....	10
<u>Заяц В. В.</u> Вільна торгівля з ЄС: документальне підтвердження країни походження товару.....	21
<u>Менліосманов З. Т.</u> Розвиток митного аудиту як дієвого інституту контролю митних платежів та забезпечення фіскальної безпеки держави у сфері ЗЕД.....	31
<u>Микитенко Т. В.</u> Реформування внутрішнього аудиту і контролю в органах Державної митної служби України.....	44
<u>Молдован Е. С.</u> Нормативно-правове забезпечення як складова вітчизняної системи запобігання та протидії митним правопорушенням.....	55
<u>Пашко П. В., Костенко А. О.</u> Окремі аспекти митного контролю в системі економічної безпеки держави.....	66
<u>Попель С. А.</u> Дослідження практики вітчизняних митниць щодо митного оформлення транспортних засобів.....	75
<u>Прус Л. Р.</u> Теоретичні засади скоординованого управління кордонами.....	83
<u>Руда Т. В., Марчук А. С.</u> Проблемні аспекти інформаційно-довідкового забезпечення митниць ДФС в контексті контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів.....	98
<u>Сторожук О. В., Копотун А. М., Буднік І. В.</u> Управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні.....	107
<u>Сушкова О. С.</u> Щодо окремих напрямів розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні.....	115
<u>Федоришина Л. М.</u> Актуалізація функцій Державної фіскальної служби в процесі контролю за міжнародним поштовим обміном.....	128
<u>Фрадинський О. А.</u> Нормативно-правове регулювання діяльності митних органів СРСР у період їх становлення (до 90 річниці з дати прийняття Митного кодексу СРСР 1928 року).....	138
<u>Яковенко О. В.</u> Тарифні преференції в угодах про вільну торгівлю за участі України.....	148
Видання Університету ДФС України.....	158

СОДЕРЖАНИЕ

<u>Бережнюк И. Г., Несторишен И. В.</u> Таможенно-тарифное регулирование: международный опыт и отечественная практика.....	10
<u>Заяц В. В.</u> Свободная торговля с ЕС: документальное подтверждение страны происхождения товара.....	21
<u>Менлиосманов З. Т.</u> Развитие таможенного аудита как действенного института контроля таможенных платежей и обеспечения фискальной безопасности государства в сфере ВЭД.....	31
<u>Микитенко Т. В.</u> Реформирование внутреннего контроля и аудита в органах Государственной таможенной службы Украины.....	44
<u>Молдован Э. С.</u> Нормативно-правовое обеспечение как составляющая отечественной системы предотвращения таможенных правонарушений и противодействия им.....	55
<u>Пашко П. В., Костенко А. А.</u> Некоторые аспекты таможенного контроля в системе экономической безопасности государства.....	66
<u>Попель С. А.</u> Исследование практики отечественных таможен по таможенному оформлению транспортных средств.....	75
<u>Прус Л. Р.</u> Теоретические основы скоординированного управления границами.....	83
<u>Руда Т. В., Марчуков А. С.</u> Проблемные аспекты информационно-справочного обеспечения таможен ГФС в контексте контроля за правильностью определения таможенной стоимости транспортных средств.....	98
<u>Сторожук А. В., Копотун А. М., Будник И. О.</u> Управление рисками при осуществлении внешнеэкономической деятельности в Украине.....	107
<u>Сушкова Е. Е.</u> Про отдельные направления развития системы налоговых и таможенных экспертиз в Украине.....	115
<u>Федоришина Л. Н.</u> Актуализация функций Государственной фискальной службы в процессе контроля за международным почтовым обменом.....	128
<u>Фрадынский А. А.</u> Нормативно-правовое регулирование деятельности таможенных органов СССР в период их становления (к 90-летию принятия Таможенного кодекса СССР 1928 года).....	138
<u>Яковенко О. В.</u> Тарифные преференции в соглашениях о свободной торговле с участием Украины.....	148
Издаия Университета ГФС Украины.....	158

CONTENTS

<u>Bereznyiuk I. H., Nestoryshen I. V.</u> Customs tariff regulation: international experience and domestic practice.....	10
<u>Zaiats V. V.</u> Free trade with the EU: documentary confirmation of the country of origin of goods.....	21
<u>Menliosmanov Z. T.</u> Development of customs audit as an effective institute of customs payment control and providing fiscal security of the state in the field of foreign economic activity.....	31
<u>Mykytenko T. V.</u> Reforming internal control and audit in the State customs service of Ukraine.....	44
<u>Moldovan E. S.</u> Normative and legal provision as an element of the National system of preventing and counteraction to Customs violations.....	55
<u>Pashko P. V., Kostenko A. O.</u> Some aspects of customs control in the system of economic security of the state.....	66
<u>Popel S. A.</u> Research of domestic customs practices on customs equipment of vehicles.....	75
<u>Prus L. R.</u> Theoretical basis of coordinated border management.....	83
<u>Ruda T. V., Marchukov A. S.</u> Problem aspects of the reference and information providing of SFS customs in the context of control after the rightness of determination of custom cost of transport vehicles.....	98
<u>Storozhuk O. V., Kopotun A. M., Budnik I. O.</u> Risk management in foreign economic activities in Ukraine.....	107
<u>Sushkova O. Ye.</u> About some directions of tax and customs expertise system development in Ukraine.....	115
<u>Fedoryshyna L. M.</u> Actualization of the functions of the State fiscal service in the international control of the international postal exchange.....	128
<u>Fradynskyi O. A.</u> Normative and legal regulation of the activities of the customs authorities of the USSR in the period of their becoming (up to 90 anniversary from the date of adoption of the Customs Code of the USSR in 1928).....	138
<u>Yakovenko O. V.</u> Tariff preferences in free trade agreements involving Ukraine.....	148
Editions of the University of SFS of Ukraine.....	158

УДК 339.54**JEL Classification: F13, F4, M16****DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.10-20****І. Г. Бережнюк,***д.е.н., доцент,**начальник Хмельницької митниці**ДФС України***ORCID ID 0000-0003-2052-1412;****І. В. Несторишен,***к.е.н., доц., провідний**науковий співробітник,**Університет ДФС України***ORCID ID 0000-0003-0765-195X**

МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

У статті досліджено міжнародний досвід та вітчизняну практику митно-тарифного регулювання. Зазначено, що митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є економічним методом регулювання міжнародної торгівлі, який застосовується в Україні з використанням таких інструментів: митного тарифу, класифікації товарів відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, визначення країни походження товару, його митної вартості, а також застосування системи митних пільг та преференцій. Зауважено, що здійснення митно-тарифного регулювання – це складний і системний процес, у якому беруть участь не тільки суб'єкти функціонування усіх гілок державної влади – законодавчої, виконавчої і судової, але й безпосередні учасники міжнародних економічних відносин – підприємства. Наголошено, що створення оптимальних умов для конкуренції можливе тільки у разі вирішення головної суперечності митно-тарифного регулювання: з одного боку, воно повинно сприяти розвитку конкуренції, розв'язанню завдяки імпорту проблеми монополізації ринку підприємствами-монополістами, тобто реалізації наступальної функції; з іншого – забезпечити захист національного товаровиробника від непосильної іноземної конкуренції, тобто виконання захисної функції. Авторами дослідження відмічено, що на практиці тарифний метод регулювання торгівлі полягає в застосуванні мита на товари при ввезенні або, рідше, при вивезенні з країни. В Україні застосовуються ввізне і вивізне мито, сезонне та особливі види мита. До особливих видів мита відносяться спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мита та додатковий імпорتنний збір. Особливі види мита (крім збору) застосовуються за результатами розслідувань і спрямовані на захист національного виробника. Проаналізовано міжнародну практику застосування митно-тарифного регулювання, а саме, узагальнено основи сучасної торговельної політики США, яка отримала назву «Тарифна політика Дональда Трампа». Зазначено, що сучасні підходи до регулювання торгівлі мають ґрунтуватися на дотриманні міжнародних

зобов'язань і передбачуваності торгової політики держави як надійного торгового партнера.

Ключові слова: митно-тарифне регулювання, митний тариф, зовнішньоекономічна діяльність, Світова організація торгівлі.

И. Г. Бережнюк, И. В. Несторишен. Таможенно-тарифное регулирование: международный опыт и отечественная практика

В статье исследовано международный опыт и отечественную практику таможенно-тарифного регулирования. Отмечено, что таможенно-тарифное регулирование внешнеэкономической деятельности является экономическим методом регулирования международной торговли, который применяется в Украине с использованием таких инструментов: таможенного тарифа, классификации товаров в соответствии с товарной номенклатурой внешнеэкономической деятельности, определение страны происхождения товара, его таможенной стоимости, а также применение системы таможенных льгот и преференций. Замечено, что осуществление таможенно-тарифного регулирования – это сложный и системный процесс, в котором принимают участие не только субъекты функционирования всех ветвей государственной власти – законодательной, исполнительной и судебной, но и непосредственные участники международных экономических отношений – предприятия. Отмечено, что создание оптимальных условий для конкуренции возможно только в случае решения главной противоречия таможенно-тарифного регулирования: с одной стороны, оно должно способствовать развитию конкуренции, решению благодаря импорту проблемы монополизации рынка предприятиями-монополистами, то есть реализации наступательной функции; с другой – обеспечить защиту национального товаропроизводителя от иностранной конкуренции, то есть выполнение защитной функции. Авторами исследования отмечено, что на практике тарифный метод регулирования торговли заключается в применении пошлины на товары при ввозе или, реже, при вывозе из страны. В Украине применяются ввозные и вывозные пошлины, сезонные и особые виды пошлины. К особым видам пошлины относятся специальная, антидемпинговая, компенсационная пошлины и дополнительный импортный сбор. Особые виды пошлины (кроме сбора) применяются по результатам расследований и направлены на защиту национального производителя. Проанализировано международную практику применения таможенно-тарифного регулирования, а именно, обобщенно основы современной торговой политики США, которая получила название «Тарифная политика Дональда Трампа». Отмечено, что современные подходы к регулированию торговли должны основываться на соблюдении международных обязательств и предсказуемости торговой политики государства как надежного торгового партнера.

Ключевые слова: таможенно-тарифное регулирование, таможенный тариф, внешнеэкономическая деятельность, Всемирная торговая организация.

Метою дослідження є узагальнення міжнародного досвіду митно-тарифного регулювання, а також розкриття його особливостей в Україні відповідно до імплементації Угоди Україна-ЄС.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та реалізації заходів щодо подальшої інтеграції економіки України до світового економічного простору актуалізуються питання

розроблення дієвого інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності. З метою збереження та посилення позицій у світовій економіці кожна країна використовує комплекс заходів, спрямованих на підвищення її конкурентоспроможності та захист національних виробників від негативних факторів зовнішнього середовища. За таких умов зростає роль економічних та адміністративних важелів регулювання національної економіки, одним з яких є митно-тарифне регулювання, яке в сучасних умовах досить часто носить не лише економічне підґрунтя, але й політичне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах питання митно-тарифного регулювання досліджуються багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями і практиками, серед яких: Андрійчук В. [2], Бураковський І. [13], Бараненко І. [3], Білич Н. [4], Гребельник О. [7], Іванов Є. [2], Мельник Т. [5], Микуляк В. [6], Пашко П. [7] та інші. В той же час, потребують додаткового дослідження міжнародні аспекти митно-тарифного регулювання, а також його особливості в Україні відповідно до імплементації Угоди Україна-ЄС, що й зумовило актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є економічним методом регулювання міжнародної торгівлі, який застосовується в Україні з використанням таких інструментів: митного тарифу, класифікації товарів відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, визначення країни походження товару, його митної вартості, а також застосування системи митних пільг та преференцій. Митний тариф як важливий інструмент зовнішньоекономічної політики держави виконує низку функцій в економіці, серед них важливе значення для української економіки має наступні: фінансова функція, яка проявляється через надходження коштів від сплати мита до бюджету; захисна – захист національного виробника від негативних зовнішніх проявів.

Основні суб'єкти функціонування митно-тарифних відносин – це країни, групи країн (інтеграційні об'єднання країн), міжнародні організації, транснаціональні компанії, юридичні особи – (підприємства й організації, зареєстровані як суб'єкти господарювання) та фізичні особи (громадяни окремої країни, іноземні громадяни, особи без громадянства). Система митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності функціонує на п'яти рівнях:

- мікрорівень – рівень суб'єктів господарювання як юридичних, так і фізичних осіб. Це підприємства, фірми, організації, які експортують чи імпортують товари, предмети, послуги;

- мезорівень – рівень різного роду національних галузевих і регіональних об'єднань. Це, насамперед, міністерства й відомства, які безпосередньо здійснюють регулювання зовнішньоекономічних відносин (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Торговельно-промислова палата), а також міністерства та відомства, які відіграють досить активну роль, особливо стосовно питань тарифного регулювання експорту чи імпорту (АПК, Міністерство промислової політики та ін.);

- макрорівень – рівень держави. Основними суб'єктами цього рівня є, безперечно, уряд країни і парламент;

- метарівень – становлення митно-тарифних пріоритетів у процесі міжнародної регіональної інтеграції. Особливо це стосується співпраці митних органів на стадії створення й розвитку митних союзів;

– мегарівень – рівень міжнародних об'єднань, організацій. Це, насамперед, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торговельна палата.

Еволюція митно-тарифного регулювання засвідчує, що на певних періодах розвитку міжнародних економічних відносин відбувається домінування того чи іншого суб'єкта. При цьому активність однієї сторони залежить від поведінки іншої. Якщо суб'єкти макрорівня не стають рушійними силами в системі митно-тарифного регулювання, то активну позицію посідають суб'єкти мікро- або мезорівня. На мікрорівні це виявляється в пошуку шляхів мінімізації митних платежів безпосередньо суб'єктами господарювання, а на мезорівні йде пряме лобювання економічних інтересів окремих відомств. Як правило, цей процес відбувається врозріз із загальноекономічними інтересами держави. Якщо країна обирає автаркічну модель побудови економічної системи, то митно-тарифні відносини регулюються виключно на макрорівні, якщо ж провадиться політика лібералізації стосовно зовнішньоекономічних зв'язків, то необхідністю стає не тільки уніфікація національного митного законодавства з міжнародним, але й переноситься рівень регулювання багатьох питань з макрорівня на мегарівень.

Здійснення митно-тарифного регулювання – це складний і системний процес, у якому беруть участь не тільки суб'єкти функціонування усіх гілок державної влади – законодавчої, виконавчої і судової, але й безпосередні учасники міжнародних економічних відносин – підприємства. Від гармонічного поєднання реалізації економічних інтересів усіх суб'єктів функціонування залежить ефективність проведення митної політики. За допомогою митно-тарифних регуляторів держава коригує товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту з урахуванням довгострокових цілей розвитку країни, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримання платіжного балансу, стабільного курсу національної валюти, але основними завданнями митно-тарифної політики є: створення оптимальних умов для конкуренції між національними й іноземними виробниками; забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю й регулювання товарообміну на митній території; участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту ринку країни; стимулювання розвитку економіки; сприяння здійсненню структурної перебудови та реалізації інших завдань економічної політики; забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету країни.

Основними принципами здійснення митно-тарифного регулювання є:

– єдність підходів до здійснення митно-тарифного регулювання як складової зовнішньоекономічної політики України;

– єдність системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та контролю за її здійсненням;

– єдність політики експортного контролю;

– єдність митного простору;

– принцип законності й відповідальності;

– пріоритет економічних заходів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

– рівність учасників зовнішньоекономічної діяльності та їх недискримінація;

– захист державою прав та інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Створення оптимальних умов для конкуренції можливе тільки у разі вирішення головної суперечності митно-тарифного регулювання: з одного боку, воно повинно

сприяти розвитку конкуренції, розв'язанню завдяки імпорту проблеми монополізації ринку підприємствами-монополістами, тобто реалізації наступальної функції; з іншого – забезпечити захист національного товаровиробника від непосильної іноземної конкуренції, тобто виконання захисної функції.

Як свідчить практика, митно-тарифні методи регулювання є головним інструментом здійснення протекціонізму національної економіки, який посідає визначальне місце в системі реалізації державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Правовою основою впровадження митно-тарифного регулювання в Україні є: Митний кодекс України [8], Закон України «Про Митний тариф України» [10] у частині, що не суперечить додатку I до Протоколу, ратифікованого Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до СОТ» [12], інші нормативно-правові акти. Основним елементом системи митно-тарифного регулювання є митний тариф, який у вузькому розумінні представляє собою систематизований перелік ставок і товарів, що оподатковуються імпортом, експортом та транзитним митом. Складовими цієї системи також є способи нарахування ставок мита і коефіцієнти надбавок, знижок та переліки товарів, заборонених до ввезення, вивезення й транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Митний тариф можна розглядати і як конкретну ставку мита, що застосовується під час увезення певного товару на митну територію країни чи його вивезення. У такому випадку поняття митного тарифу збігається із поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів та предметів, які переміщуються через митний кордон держави [5]. У широкому розумінні митний тариф – це засіб здійснення зовнішньоторговельної політики держави, а також інструмент регулювання внутрішнього ринку країни у його взаємодії із зовнішніми ринками.

Відповідно до положень чинного Митного кодексу України, механізм тарифного регулювання є складовою «державної політики у сфері державної митної справи», під якою розуміють систему цілей, принципів, функцій, напрямів, засобів і механізмів діяльності держави, спрямованих на забезпечення національних митних інтересів та безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі та захист внутрішнього ринку, розвиток національної економіки та її інтеграцію до світової економіки, наповнення державного бюджету, які реалізуються через:

- 1) механізми тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) участь у митних союзах, зонах вільної торгівлі та міжнародних договорах (конвенціях) з митних питань;
- 3) встановлення порядку переміщення товарів через митний кордон України та здійснення їх митного контролю;
- 4) законодавство України з питань державної митної справи.

З огляду на функціональну спрямованість, митно-тарифне регулювання – це система заходів економічної і зовнішньоекономічної політики, що вживаються державою в митному оподаткуванні, контролі та митному оформленні. Таке визначення дає чітку градацію сфер дії держави при здійсненні митно-тарифної політики. Отже, можна виділити такі основні напрями митно-тарифної політики: система митного оподаткування, система митного контролю і система митного оформлення. Це виключно адміністративні інструменти здійснення митної політики.

На практиці тарифний метод регулювання торгівлі полягає в застосуванні мита на товари при ввезенні або, рідше, при вивезенні з країни. В Україні застосовуються ввізне

і вивізне мито, сезонне та особливі види мита. До особливих видів мита відносяться спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мита та додатковий імпорتنний збір. Особливі види мита (крім збору) застосовуються за результатами розслідувань і спрямовані на захист національного виробника.

Адвалорні ставки мит обраховуються у відсотках до митної вартості і є найбільш розповсюдженими. Специфічні стягуються у фіксованому грошовому розмірі на одиницю товару. Комбіновані поєднують обидва варіанти. При ввезенні в Україну поряд з митом до товару також може застосовуватись акцизний податок (для підакцизних товарів) і податок на додану вартість [3].

Мита можуть слугувати обмеженням не лише імпорту, а й експорту. Хоча такі заходи застосовуються нечасто, на практиці вони можуть обмежувати експорт сировинних товарів і створювати преференції для вітчизняних переробних підприємств, що випускають товар із доданою вартістю. В Україні діють експортні мита на шкіру, насіння льону, соняшнику та ячменю, живу худобу, брухт чорних і деяких кольорових металів, природний газ. У світі заходи торгового захисту користуються популярністю: у 2016 році було запроваджено 163 антидемпінгові заходи (44 з яких – проти Китаю), 24 компенсаційні та 5 спеціальних заходів. Україна у 2017 році застосувала три антидемпінгові мита: щодо шоколаду, шліфувальних кругів та азотних добрив з Росії [3].

Загальним правилом, яке діє для всіх членів СОТ, є обов'язок утримувати мита на одному рівні для всіх торгових партнерів, не створювати додаткових перешкод для іноземних експортерів і не підіймати ставки мит вище, ніж погоджені для країни максимальні розміри. З цього правила є низка винятків, а саме, у випадку укладання Угоди про вільну торгівлю, яка є потужним механізмом регулювання торгових відносин, спрямованою на взаємне скорочення або скасування як мит, так і інших торгових обмежень між торговими партнерами – членами зон вільної торгівлі. Тарифні преференції за угодами про зону вільної торгівлі експортери та імпортери можуть використати, як правило, за умови наявності сертифіката походження товару, прямого транспортування та прямої закупівлі. Наприклад, щоб отримати преференції за Угодою про асоціацію з ЄС, українським експортерам необхідно отримати сертифікат походження EUR.1 або підтвердити походження товару іншим чином. Важливим механізмом є статус «уповноважених експортерів», який надається компаніям і спрощує отримання ними сертифіката походження EUR.1 [3]. Важливим для України кроком у лібералізації торгівлі є приєднання до Конвенції Пан-Євро-Мед про преференційні правила походження товарів. Конвенція надаватиме можливість українським експортерам використовувати сировину для виробництва з інших країн – членів Пан-Євро-Мед без втрати українського статусу походження товарів. Аналогічно, інші члени Пан-Євро-Мед зможуть, закупаючи українську сировину, використовувати її у виробництві товарів, що матимуть статус походження з їхніх країн. Введення Пан-Євро-Мед в дію потребує внесення змін до угод про вільну торгівлю, однак після реалізації цього кроку українські експортери зможуть підвищити обсяги експорту [6].

На міждержавному рівні питання регулювання міжнародної торгівлі здійснюється Світовою організацією торгівлі, метою створення якої було регулювання співпраці держав з питань визначення митної політики. Вагомий вплив на подальший розвиток міжнародної торгівлі мають результати 9-ї Міністерської конференції СОТ (грудень 2013 року, о. Балі, Індонезія), за результатами якої була прийнята Угода СОТ про спрощення

світової торгівлі (англ. Agreement on trade facilitation, ATF), яка вже ратифікована ВРУ у 2015 році [1; 11]. Цією угодою передбачено подальше спрощення процедур міжнародної торгівлі шляхом зниження рівня митних оглядів і перевірок, прискорення часу випуску товарів, самостійного накладання економічними операторами митного забезпечення, митного оформлення товарів та транспортних засобів на території УЕО або в іншому місці, дозволеному митницею тощо. У Міністерському рішенні про безмитний і безквотний доступ на ринок для товарів найменш розвинених країн держави-члени СОТ підтвердили, що найменш розвинені країни мають право на безмитний та безквотний режим експорту. Багато країн вже імплементували рішення щодо запровадження такого режиму, а ті країни, які ще не запровадили такий режим для, як мінімум, 97% товарів із найменш розвинених країн, взяли на себе зобов'язання щодо подальшого розширення безмитного та безквотного доступу для таких товарів на свої ринки. Не менш важливим досягненням для найменш розвинених країн є Міністерське рішення про преференційні правила походження товарів. На сьогодні основна проблема полягала в складності застосування преференційних правил походження товарів, у результаті чого переваги, надані найменш розвиненим країнам, фактично нівелювалися. Тому під час переговорів основна увага була зосереджена на методології визначення достатності обсягу переробки товару. Прийняте Міністерське рішення про преференційні правила походження товарів визначає наступні можливі варіанти визначення достатності обсягу переробки товару, а саме: 1) критерій доданої вартості, виражений у відсотках; 2) зміна тарифної класифікації; 3) спеціальні вимоги щодо процесу переробки товару. Щодо критерію доданої вартості (*advalorem*) держави – члени СОТ визнали, що найменш розвинені країни мають обмежені виробничі можливості, тому такі країни зберегли право користування преференційним режимом навіть якщо товар, що експортується із найменш розвиненої країни, має частку іноземних факторів виробництва до 75% від доданої вартості товару. До того ж держави – члени СОТ визнали, що кумулятивний метод є важливим компонентом односторонніх торговельних преференцій. Такий метод дозволяє двом і більше державам – учасникам преференційної схеми спільно виконувати вимоги щодо переробки товару. Таким чином, декілька найменш розвинених країн – учасників преференційної схеми або найменш розвинена країна та держава, яка надає торгові преференції в односторонньому порядку, можуть кооперувати для виготовлення товарів. Виготовлений у результаті кумулятивної схеми товар вважатиметься таким, що походить із найменш розвиненої країни.

Зауважимо, одним з найяскравіших прикладів застосування за останні роки митно-тарифного регулювання з метою захисту національного ринку є торговельна політика США, яка отримала назву «Тарифна політика Дональда Трампа» – серія протекціоністських економічних заходів починаючи з 2017 р., спрямованих на захист американських виробників від конкуренції з імпортними товарами. Ці заходи призвели до економічного протистояння США зі своїми основними економічними партнерами – Китаєм та ЄС. Основною причиною запровадження протекціоністських економічних заходів з боку США було тривале від'ємне сальдо у зовнішній торгівлі США, яке призвело до стрімкого збільшення зовнішнього і внутрішнього боргу США. Зокрема, у березні 2018 р. у США було запроваджено мита в розмірі 25% на сталь і 10% на алюміній стосовно Китаю, Росії та Японії. Для ЄС, Канади, Мексики, Бразилії, Австралії та Аргентини додаткові мита почали діяти з 1 червня. У відповідь на запроваджені США мита на сталь та алюміній 20 червня 2018 р. ЄС запровадив 25% мита щодо ряду американських товарів, зокрема

мотоциклів, апельсинового соку та віскі, та 50% мито на взуття, деякі види одягу та пральні машини. Нові тарифні обмеження стосуватимуться американських товарів на загальну суму 2,8 мільярдів доларів. Проте в липні 2018 р., після зустрічі лідерів США та ЄС, було укладено угоду, відповідно до якої нові мита не вводитимуться, а саме на промислові товари вони будуть нульовими (що особливо вигідно європейському автопрому), натомість передбачено, що ЄС збільшить закупівлі американської сої та скрапленого газу. Таким чином, митно-тарифне регулювання в сучасних умовах є важливим механізмом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, завданням якого є захист вітчизняної економіки від зовнішніх негативних впливів.

Для сучасного етапу розвитку економічних відносин в сфері митного регулювання визначальним для України є ратифікація у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого боку (далі – Угода про асоціацію), якою передбачається створення як політичної асоціації, так і всеохопної зони вільної торгівлі (ЗВТ). Саме це стали основним стратегічним вектором соціально-економічних реформ в Україні. Зазначені реформи є комплексними та чітко визначають сфери реформування, однією з яких є митне реформування як складник державного регулювання у секторі зовнішньоекономічних відносин. Європейський Союз та Україна погодилися надати один одному преференційний режим у торгівлі товарами [4]. Це означає, що одна зі сторін не може встановлювати на імпорт чи експорт іншої сторони вищі митні податки чи збори, ніж ті, що вона встановила для будь-якої іншої країни. Сторони також не можуть встановлювати жорсткіші умови торгівлі чи застосовувати більшу кількість форм митного контролю, ніж передбачено відповідною угодою. Водночас Україні надане право тимчасово вводити кількісні обмеження на імпорт, щоб захистити ті галузі своєї промисловості, які перебувають на початкових стадіях розвитку, або ж ті галузі, що переживають серйозні труднощі, особливо якщо ці труднощі призводять до виникнення серйозних соціальних проблем. Щоправда, цей механізм Україна не використовує, натомість найчастіше, вживаючи протекціоністські заходи, вдається до застосування тарифних і податкових механізмів.

Взаємна лібералізація зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС визначається положеннями Частини IV Угоди про асоціацію «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею». Дані положення передбачають зменшення або обнуління впродовж перехідного періоду максимум у 10 років ставок ввізного мита на товари, країнами походження яких є сторони досягнутих домовленостей, відповідно до встановлених у Додатку I-A Угоди графіків. Лібералізація охоплює понад 97% тарифних ліній, за якими здійснюється близько 95% двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС. При цьому, як засвідчують дані табл. 1, угода про ЗВТ передбачає асиметричну тарифну лібералізацію зі сторони ЄС на користь України.

З моменту набуття чинності Угоди середньоарифметична ставка ввізного мита в ЄС скоротиться на 7,1 відсоткових пункти – з 7,6% до 0,5%, в той час як ставка ввізного мита України зменшиться всього на 2,53 відсоткових пункти – з 4,95% до 2,42%. Особливо радикальними стануть поступки зі сторони ЄС у сфері сільгосппродукції – зниження середнього рівня мита на 19,2 в.п. – з 19,8% до 0,6% [2]. Відповідно до положень Угоди, тарифна лібералізація зведе до мінімуму можливість захисту національних економічних інтересів шляхом реалізації вітчизняної митно-тарифної політики відповідно до інструменту зв'язаних тарифів СОТ за умов виникнення несприятливих обставин на внутрішньому ринку. Позитивним наслідком набуття чинності Угодою є усунення

практики тарифної ескалації між ЄС та Україною. Адже винятки з режиму тарифної лібералізації складуть здебільшого саме сировинні продовольчі товари (м'ясо свійських тварин, молоко, овочі тощо).

Таблиця 1

Динаміка лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС відповідно до положень поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі

Товарні групи	Середньоарифметичні ставки імпортного мита, %					
	Базові ставки		З моменту набуття чинності угоди		По закінченню 10-річного перехідного періоду	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
За всією номенклатурою	4,95	7,60	2,42	0,50	0,32	0,05
Продовольчі товари (групи Н 81 01-24)	7,03	19,44	6,19	15,64	3,50	15,56
Непродовольчі товари (групи Н8 25-97)	3,56	0,71	1,86	0,20	0,00	0,00

Джерело: [9]

Висновки з проведеного дослідження. Отже, тарифні заходи є потужним механізмом регулювання торгівлі. Подальші процеси глобалізації вимагають різностороннього підходу до регулювання міжнародної торгівлі. Лібералізація певних сфер національної економіки і підтримка вітчизняного виробництва в окремих галузях дасть змогу в майбутньому раціонально використати конкурентні переваги країни та досягти успіху на міжнародних ринках. Водночас підходи до регулювання торгівлі мають ґрунтуватися на дотриманні міжнародних зобов'язань і передбачуваності торгової політики держави як надійного торгового партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agreement on Trade Facilitation [Ministerial Decision of 7 December 2013]. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm (дата звернення: 12.12.2018).
2. Андрійчук В.Г., Іванов Є.І. Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3 (74). С. 4-15.
3. Бараненко І. Регулювання міжнародної торгівлі: між лібералізацією та протекціонізмом. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011547 (дата звернення: 12.12.2018).
4. Білич Н. Співробітництво України та ЄС у митній сфері. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/10270/1/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B8%D1%87.pdf> (дата звернення: 10.12.2018).
5. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. 396 с.
6. Микуляк В. Асоціація України з ЄС: як це працює. *Юридична Газета*. 2018. № 18 (620).
7. Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення і шляхи забезпечення: монографія / П.В. Пашко, І.Г. Бережнюк, О.П. Гребельник та ін.; ред.: П.В. Пашко. Київ: Знання, 2012. 215 с.
8. Митний кодекс України (зі змінами на 2017 рік). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 10.12.2018).

9. Офіційний сайт Служби підтримки експорту. URL: http://exporthelp.europa.eu/thdapp/index_ru.html (дата звернення: 12.12.2018).
10. Про Митний тариф України : Закон України від 07.12.2017 № 2245-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text> (дата звернення: 10.12.2018).
11. Про ратифікацію Протоколу про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі : Закон України від 04.11.2015 № 745-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 49-50. ст. 456.
12. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі : Закон України від 10.04.2008 р. № 250-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=250-17> (дата звернення: 10.12.2018).
13. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / І. Бураковський, В. Мовчан, О. Вітер та ін. ; редкол.: І. Солоненко та ін. ; Ін-т регіон. та євроінтеграц. дослідж. «ЄвроРегіо Україна». Київ : [K.I.C.], 2004. 358 с.

REFERENCES

1. Agreement on Trade Facilitation [Ministerial Decision of 7 December 2013], available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm (access date December 12, 2018).
2. Andriichuk, V.H. and Ivanov, Ye.I. (2014), "The impact of the Association Agreement between Ukraine and the EU on customs and tariff regulation and foreign trade regime of the parties", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 3 (74), pp. 4-15.
3. Baranenko, I. "Regulation of international trade: between liberalization and protectionism", available at: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011547 (access date December 12, 2018).
4. Bilych, N. "Cooperation between Ukraine and the EU in the customs sphere", available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/10270/1/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B8%D1%87.pdf> (access date December 12, 2018).
5. Melnyk, T.M. (2007), *Mizhnarodna torhivlia tovaramy v umovakh hlobalnoi konkurentsi* [International trade in goods in conditions of global competition], monograph, Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine, 396 p.
6. Mykuliak, V. (2018), "Association of Ukraine with the EU: how it works", *Yurydychna Hazeta*, no. 18 (620).
7. Pashko, P.V., Berezniuk, I.H., Hrebelnyk, O.P. et al. (2012), *Mytna polityka ta mytna bezpeka: kontseptualne vyznachennia i shliakhy zabezpechennia* [Customs policy and customs security: conceptual definition and ways to ensure], monograph, Znannia, Kyiv, Ukraine, 215 p.
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Mytnyi kodeks Ukrainy (zi zminamy na 2017 rik)* [Customs Code of Ukraine], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date December 12, 2018).
9. Ofitsiynyi sait Sluzhby pidtrymky eksportu [Official site of the Export Support Service], available at: http://exporthelp.europa.eu/thdapp/index_ru.html (access date December 12, 2018).
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2017), *Pro Mytnyi taryf Ukrainy* [On the Customs Tariff of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 07.12.2017 no. 2245-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text> (access date December 12, 2018).

11. Verkhovna Rada Ukrainy (2015), Pro ratyfikatsiiu Protokolu pro vnesennia zmin do Marrakeskoi uhody pro zasnuvannia Svitovoi orhanizatsii torhivli [Ratification of the Protocol of Amendment to the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization], Zakon Ukrainy dated 04.11.2015 no. 745-VIII], Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), no 49-50, art. 456.
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2008), Pro ratyfikatsiiu Protokolu pro vstup Ukrainy do Svitovoi orhanizatsii torhivli [On ratification of the Protocol on Ukraine's accession to the World Trade Organization], Zakon Ukrainy dated 10.04.2008 no. 250-VI, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=250-17> (access date December 12, 2018).
13. Burakovskiy, I., Movchan, V., Viter, O. et al. (2004), Rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu: vplyv na vidnosyny Ukrainy z tsentralnoievropeiskymy susidamy [Enlargement of the European Union: impact on Ukraine's relations with Central European neighbors], [K.I.S.], Kyiv, Ukraine, 358 p.

I. H. Berezniuk, I. V. Nestoryshen. Customs tariff regulation: international experience and domestic practice

In the article international experience and domestic practice of customs-tariff regulation are researched. It is noted that the customs-tariff regulation of foreign economic activity is an economic method of regulation of international trade, which is used in Ukraine with the use of such instruments: customs tariff, classification of goods in accordance with the commodity nomenclature of foreign economic activity, determination of the country of origin of goods, its customs value, as well as application of the system customs privileges and preferences. It is noted that the implementation of tariff and customs regulation is a complex and systematic process involving not only the actors of the functioning of all branches of state power – the legislative, executive and judicial, but also the direct participants of international economic relations – the enterprise. It is stressed that the creation of optimal conditions for competition is possible only in the case of resolving the main contradiction of tariff and tariff regulation: on the one hand, it should contribute to the development of competition, the solution by importing the problem of monopolization of the market by monopoly enterprises, that is, the realization of an offensive function; on the other – to ensure the protection of the national producer from excessive foreign competition, that is, the implementation of a protective function. The authors of the study noted that in practice the tariff method of regulating trade consists in the application of customs duties on goods imported or, at least, when exported from the country. In Ukraine, import and export duties, seasonal and special types of duties are applied. Special duties include special, anti-dumping, countervailing duty and additional import duty. Special types of duties (except for collection) are used according to the results of investigations and are aimed at protecting the national producer. The international practice of customs and tariff regulation is analyzed, namely, the bases of the current US trade policy, which is named «Donald Trump Tariff Policy», are generalized. It is noted that modern approaches to the regulation of trade should be based on compliance with international obligations and predictability of the trade policy of the state as a reliable trading partner.

Key words: customs tariff regulation, customs tariff, foreign economic activity, World Trade Organization.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2018

УДК 339.5.012.42

JEL Classification: F10

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.21-30

В. В. Заяц,

старший науковий співробітник,

Університет ДФС України

ORCID ID 0000-0003-4840-0823

ВІЛЬНА ТОРГІВЛЯ З ЄС: ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ

У статті висвітлено взаємозв'язок між ввізним митом та країною походження товару. Основну увагу приділено аналізу проблем документального підтвердження країни походження товарів при преференційному режимі постачання на підставі міжнародних угод про вільну торгівлю. Зокрема, розглянуто інформативні аспекти відносно реєстрації та з'ясування факту дійсності декларації уповноваженого експортера про походження товару. Охарактеризовано недосконалість законодавства України стосовно моніторингу виробництва товарів та перевірки достовірності щодо них відомостей, що підтверджують їхнє преференційне походження. Викладено пропозиції стосовно шляхів вирішення згаданих проблем.

Ключові слова: товар, країна походження товару, ввізне мито, вільна торгівля, документ про походження товару.

В. В. Заяц. Свободная торговля с ЕС: документальное подтверждение страны происхождения товара

В статье освещена взаимосвязь между ввозной пошлиной и страной происхождения товара. Основное внимание уделено анализу проблем документального подтверждения страны происхождения товаров при преференциальном режиме поставок на основании международных соглашений о свободной торговле. В частности, рассмотрены информативные аспекты относительно регистрации и выяснения факта действительности декларации уполномоченного экспортера о происхождении товара. Охарактеризовано несовершенство законодательства Украины касательно мониторинга производства товаров и проверки достоверности о них сведений, подтверждающих их преференциальное происхождение. Изложены предложения относительно путей решения упомянутых проблем.

Ключевые слова: товар, страна происхождения товара, ввозная пошлина, свободная торговля, документ о происхождении товара.

Метою дослідження є виявлення та узагальнення проблем документального підтвердження країни походження товарів як передумови застосування преференцій відповідно до положень міжнародних угод про вільну торгівлю, а також визначення шляхів усунення цих проблем.

Постановка проблеми. В період економічної глобалізації постає потреба у спрощенні доступу продукції до світових товарних ринків. Міжнародні угоди про вільну торгівлю покликані втілити цю потребу у реальність. Недосконалі митні формальності в частині документального підтвердження країни походження товару ускладнюють належне застосування преференційних положень угод про вільну торгівлю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів визначення країни походження товарів присвячені праці таких вчених, науковців та фахівців-практиків з митної справи, як: І. Бережнюк, В. Науменко, П. Пашко, В. Сторожчук, С. Терещенко, О. Яковенко. Зазначена тема зберігає свою актуальність в сучасних умовах вдосконалення українського законодавства у відповідності до положень чинних міжнародних норм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Євроінтеграційні прагнення України реалізуються, зокрема, шляхом укладання угод про вільну торгівлю з європейськими державами. Для отримання преференцій у взаємній торгівлі, договірні сторони повинні виконувати правила визначення та підтвердження країни походження товару, передбачені такими угодами.

Згідно з пунктом 2 ст. 26 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з ЄС) [1], правила походження викладені в Протоколі І («Щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва») до цієї Угоди.

Відповідно до положень п. 1 ст. 29 Угоди про асоціацію з ЄС кожна Сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої Сторони, відповідно до графіків, встановлених у Додатку I-A до цієї Угоди. Вказані преференції надаються за умови подання в країні ввезення товарів одного з таких документів:

- сертифікату з перевезення (походження) товару EUR.1, зразок якого наведений у Додатку III Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС (п. 1 ст. 16 Протоколу 1);
- декларації уповноваженого(затвердженого) про походження товару, вчиненої на рахунку-фактурі (рахунку-проформі) чи іншому комерційному товаросупровідному документі, який детально описує товари (п. 1 ст. 16, п. 1 ст. 22 Протоколу 1);
- декларації експортера про походження товару, вчиненої на рахунку-фактурі (рахунку-проформі) чи іншому комерційному товаросупровідному документі, який детально описує товари, за умови що їхня сукупна вартість не перевищує 6 тис. євро (п. 1 ст. 16, п. 1 ст. 22 Протоколу 1).

Вказані декларації експортера про походження у перекладі тексту Протоколу 1 скорочено названо деклараціями інвойс.

Положення з підтвердження походження товару викладені у Розділі V «Підтвердження походження» (ст.ст. 16–31) Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС.

Підтвердження походження є дійсним протягом чотирьох місяців з дати видачі в країні експорту й у зазначений період має бути подане до митних органів країни імпорту.

Документи про підтвердження походження, що подаються до митних органів країни імпорту пізніше зазначеного вище чотирьохмісячного терміну, можуть бути прийняті з метою застосування преференційного режиму, якщо вони не були подані до встановленої кінцевої дати через виняткові обставини.

В інших випадках пізнього подання митні органи країни імпорту можуть прийняти документи про підтвердження походження, якщо імпортовані товари були представлені раніше цієї кінцевої дати.

Документи про підтвердження походження повинні подаватися до митних органів країни імпорту згідно з чинним порядком цієї країни. Ці органи можуть вимагати перекладу підтвердження походження, а також подання разом із митною декларацією на ввезення заяви імпортера про те, що ввезені товари відповідають умовам, необхідним для застосування Угоди про асоціацію з ЄС.

Для отримання сертифікату з перевезення (походження) товару EUR.1 експортер або його уповноважений представник має заповнити сертифікат EUR.1, а також бланк відповідної заяви, у якій повідомляє про відповідність товару умовам, необхідним для видачі такого сертифіката. Також у заяві наводиться зобов'язання надати на вимогу відповідних органів потрібні супровідні документи, всі докази та підтвердження, які ці органи можуть вимагати, для видачі сертифіката EUR.1 та, якщо необхідно, дати згоду на будь-яку перевірку рахунків і процесів виробництва вищезазначеного товару. В якості супровідних документів можуть виступати, наприклад, імпорتنі документи, сертифікати з перевезення (походження) товару, рахунки, декларації виробника і т.ін., що стосуються товарів, використаних у виробництві.

Бланки сертифіката EUR.1 та відповідної заяви щодо нього мають бути заповнені однією з мов, якими складено Угоду про асоціацію з ЄС, і згідно з нормами законодавства країни експорту. Якщо їх заповнюють від руки, це має бути зроблено чорнилом і друкованими літерами. Опис товарів потрібно викласти у виділеній для цього комірці, не залишаючи вільних рядків. Якщо комірка заповнена не повністю, під останнім рядком опису потрібно накреслити горизонтальну лінію й перекреслити вільний залишок комірки.

Експортер, який подає заяву про видачу сертифіката EUR.1, повинен у будь-який час на вимогу митних органів країни експорту, у якій видається такий сертифікат EUR.1, надати всі належні документи на підтвердження статусу походження товарів. Такими документами, згідно з ст. 28 Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС, можуть бути:

- прями свідчення процесів, виконаних експортером чи постачальником для отримання товару, що містяться, наприклад, у його обліковій документації чи у міжнародній системі обліку;

- документи, що підтверджують статус походження використаних матеріалів, видані чи складені в ЄС або Україні, якщо застосування таких документів відповідає чинному законодавству відповідної країни;

- документи, що підтверджують обробку матеріалів у ЄС або Україні, видані чи складені в ЄС або Україні, якщо застосування таких документів відповідає чинному законодавству відповідної країни;

- сертифікати EUR.1 або декларації інвойс, що підтверджують статус походження використаних матеріалів, видані чи складені в ЄС або Україні;

- належні свідчення про обробку, виконану за межами ЄС або України.

Митні органи, які видають сертифікати з перевезення (походження) товару EUR.1, мають право вимагати будь-яких доказів і здійснювати будь-яку перевірку рахунків експортера та інші перевірки, які вважатимуть належними. Вони також мають забезпечити правильне заповнення бланків сертифікату EUR.1, а також відповідної заяви щодо його видачі.

Сертифікат з перевезення (походження) товару EUR.1 може у виняткових випадках бути отриманий експортером після експортування товарів, яких він стосується, якщо:

- він не був отриманий під час експортування через помилки чи ненавмисний недогляд або через особливі обставини;
- доведено перед митними органами, що сертифікат EUR.1 був виданий, але не прийнятий під час імпортування з технічних причин.

Для цього експортер у своїй заяві повинен вказати місце і дату експортування товарів, яких стосується сертифікат EUR.1, і пояснити причини свого клопотання.

Сертифікати EUR.1, видані пізніше, повинні мати наступний напис англійською мовою: «ISSUED RETROSPECTIVELY». Цей напис має бути внесений у комірку «Ремарки» сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1.

У випадку викрадення, втрати чи знищення сертифіката EUR.1 експортер може подати до митних органів, що видали цей сертифікат, заяву на отримання дубліката, складеного на основі наявних в них експортних документів. Цей дублікат повинен мати напис англійською мовою: «DUPLICATE», що вноситься в комірку «Ремарки» дубліката сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1.

Такий дублікат, що має містити дату видачі оригінального сертифіката EUR.1, вважатиметься дійсним з цієї дати.

Якщо товари, що походять з певної країни, поміщені під контроль митної служби в Європейському Союзі або Україні, оригінальне підтвердження їхнього походження може бути замінено одним чи декількома сертифікатами EUR.1 з метою відправлення всіх чи частини цих товарів до будь-якого місця в Європейському Союзі або Україні. Такий замінний сертифікат (сертифікати) з перевезення (походження) товару EUR.1 має бути отриманий у тій митній службі, під чиїм контролем перебувають товари.

Декларації експортера про походження товару

Умови складання декларації інвойс наведено у ст. 22 Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС, а її текст – у Додатку IV до Протоколу 1.

Декларація інвойс може бути складена стосовно товарів, що походять з Європейського Союзу або України.

Декларація інвойс може бути складена експортером тоді, коли товари, яких вона стосується, експортуються, або після експортування за умови подання цієї декларації в країні імпорту не пізніше ніж протягом двох років після імпортування товарів, яких вона стосується.

У тексті декларації інвойс експортер продукції, на яку поширюється цей документ, заявляє, що за винятком випадків, де це явно зазначено, ці товари є товарами преференційного походження із зазначенням країни їхнього походження.

Якщо оформлення декларації інвойс здійснюється уповноваженим експортером, у ній зазначається номер (митний дозвіл №...) такого митного уповноваження.

На думку фахівців з митної справи, для ефективної ідентифікації уповноважених експортерів та оформлених ними декларацій інвойс необхідно інтегрувати українські митниці до відповідних програмно інформаційних ресурсів компетентних органів зарубіжних країн – учасниць угод про вільну торгівлю з Україною.

У випадках, коли оформлення декларації здійснюється не уповноваженим експортером, слова в дужках залишаються без заповнення або залишається вільне місце.

Складання декларації здійснюється шляхом штампування, машинописного чи поліграфічного друкування на рахунку-фактурі (рахунку-проформі) чи іншому комерційному товаросупровідному документі тексту, наведеного у Додатку IV Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС, з використанням однієї з мовних версій (в т.ч. української), викладених у цьому Додатку. Якщо декларація складається від руки, це має бути зроблено чорнилом і друкованими літерами.

Декларації про походження мають бути власноручно підписані експортером, що їх склав. Проте уповноважений (затверджений) експортер не повинен підписувати такі декларації, якщо він надав митним органам країни експорту письмове зобов'язання нести повну відповідальність за всі декларації про походження, у яких він зазначений, так, ніби вони підписані ним власноручно.

Експортер, який складає декларацію про походження на фактурі, повинен бути готовим у будь-який час на вимогу митних органів країни експорту надати всі належні документи на підтвердження преференційного статусу походження товарів.

Як вказано у ст. 23 Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС, митні органи країни експорту можуть надати будь-якому експортерові, що надалі іменуватиметься «затвердженим (або ж уповноваженим (схваленим) експортером)», який часто перевозить товари за цією Угодою, право складати декларації інвойс незалежно від вартості товарів, щодо яких вони складаються. Експортер, який бажає одержати такий дозвіл, повинен надати митним органам усі гарантії, які вони вважатимуть необхідними для підтвердження статусу походження товарів, а також виконання всіх інших умов цього Протоколу. Порядок надання та анулювання митницею статусу уповноваженого (схваленого) експортера затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.10.2014 № 1013 [2].

Уповноважений (схвалений) експортер має право самостійно оформлювати декларацію інвойс про преференційне походження товару з України, незалежно від його вартості.

Декларація інвойс оформлюється тільки на товар, який відповідає правилам визначення преференційного походження товарів.

Уповноважений (схвалений) експортер зобов'язаний зберігати копію декларації інвойс протягом не менше трьох років з дня її оформлення, а також документи, що підтверджують преференційне походження експортованих товарів з України.

У разі зміни умов технологічного процесу виробництва товару, що впливає на преференційне походження експортованих товарів з України, не пізніше дня, що настає за днем зміни таких умов, уповноважений (схвалений) експортер зобов'язаний інформувати про це митницю.

На запит митниці уповноважений (схвалений) експортер зобов'язаний у найкоротший строк, але не більше 10 календарних днів з дня направлення такого запиту, надати копію декларації інвойс та документи, що підтверджують преференційне походження товару(ів) з України, експортованого(их) відповідно до митної декларації.

Уповноважений (схвалений) експортер зобов'язаний забезпечити митниці моніторинг виробництва товару та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом, що підтверджують преференційне походження товару з України. Проте порядок здійснення митницею вказаного моніторингу нормативно-правовими актами України не встановлений.

Видача сертифікату EUR.1 про походження товару з України

Згідно з ст. 46 Митного кодексу України (МКУ) [3] у разі вивезення товарів з митної території України сертифікат про походження товару з України в тих випадках, коли він

необхідний і це відображено у національних правилах країни ввезення чи передбачено міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку, видається органом або організацією (митницею або Торгово-промисловою палатою України), уповноваженими на це відповідно до закону.

Органи, які видали сертифікат про походження товару з України, зобов'язані зберігати його копію та інші документи, на підставі яких засвідчено походження цього товару з України, не менше 1095 днів від дня його видачі.

Порядок заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.11.2017 № 950 [4] (далі – Порядок № 950).

Цим порядком фактично узагальнено та уніфіковано попередні порядки видачі сертифікатів EUR.1 у тих випадках, коли ці повноваження, відповідно до чинних угод про вільну торгівлю (далі – Угоди), покладено на митні органи. Для прикладу норма, що зобов'язує митні органи країни експорту видавати сертифікати з перевезення (походження) товару EUR.1, викладена у п. 1 ст. 17 Протоколу 1 до Угоди про асоціацію з ЄС.

Сертифікат заповнюється на одну партію товарів, що експортуються.

Графи сертифіката заповнюється в установленому порядку експортером та посадовими особами митниці машинописом або друкованими літерами від руки чорнилом однією з мов, якими укладено відповідну угоду про вільну торгівлю.

Для отримання сертифіката експортер або уповноважений представник повинен подати до митниці наступні документи:

- заяву, що містить декларацію від експортера (далі – заява), за формою, визначеною Угодами, та/або її електронну копію;
- електронну копію сертифіката у разі заповнення його машинописом та (за наявності) заповнений відповідно до вимог Угод бланк сертифіката;
- декларацію(ї) (як таку чи довгострокову) постачальника (виробника) товарів, що мають преференційний та/або не преференційний статус походження за формою, наведеною у додатках 1–4 до Порядку № 950, та/або її (їх) електронні копії. Декларація має бути власноруч підписана постачальником (виробником), що її склав, проте постачальник (виробник) не повинен підписувати декларацію, якщо він склав її в електронному вигляді та надав експортеру письмове зобов'язання, що він відповідає за всі декларації, у яких він зазначений, як за підписані ним власноруч.

У декларації постачальника (виробника) товарів, що мають преференційний статус, наводиться їхній опис та код товарної позиції згідно з УКТ ЗЕД, найменування та місцезнаходження покупця (замовника) товарів. Постачальником товарів також зазначаються відомості про їхнє походження з України або з країни – учасниці Угоди про вільну торгівлю із застосуванням чи не застосуванням при цьому кумуляції – принципу поєднання та накопичення показників походження товару, що зумовлює застосування преференційних ставок мита до товарів, поетапне виготовлення яких відбувалося на територіях країн-учасниць угод про вільну торгівлю.

Посадова особа митниці перевіряє наявність необхідних для видачі сертифіката документів та їх відповідність вимогам Угод, зокрема:

- форму (технічні характеристики) поданого бланка сертифіката (за наявності);
- правильність заповнення заяви та бланка сертифіката (за наявності);

– достатність поданих експортером документів, необхідних для його видачі, що підтверджують преференційне походження товару(ів), зазначеного(их) у сертифікаті.

Зауважимо, що перевірка достатності поданих експортером документів, необхідних для видачі сертифіката про походження товару, не зобов'язує посадову особу митниці перевіряти достовірність внесених у них відомостей. Адже це потребувало би додаткових змін й значних трудовитрат та унормування порядку здійснення такої перевірки.

Оригінал та копія сертифіката, а також документи, що підтверджують преференційне походження товарів, передаються експортеру. Копія сертифіката та документи, що підтверджують преференційне походження товарів, після їхнього отримання експортером повинні зберігатися ним протягом 3-х років.

Варто враховувати, що передбачений частиною 1 ст. 43 МКУ [3] перелік документів, які підтверджують країну походження товару (сертифікат про походження товару, засвідчена декларація про походження товару, декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару), в основному відповідає переліку, викладеному у Розділі 2 Спеціального додатку «К» чинної для України Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [5].

В свою чергу, положеннями міжнародних угод про вільну торгівлю, що укладені за участі України, конкретизуються види та перелік документів, які застосовуються для підтвердження країни походження товарів у взаємній торгівлі.

Згадані документи, що підтверджують походження, серед іншого, визначаються Регіональною конвенцією про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, до якої Україна приєдналася згідно з Законом України «Про приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження» від 08.11.2017 № 2187 [6] (далі – Регіональна Конвенція).

Наголосимо, що з 1 січня 2019 року Положення Регіональної Конвенції [6] щодо підтвердження походження замінюють Протокол 1 до Угоди про асоціацію з ЄС, зважаючи на Рішення № 1/2018 Підкомітету Україна – ЄС з питань митного співробітництва від 21.11.2018 [7] про заміну Протоколу I «Щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва» до Угоди про асоціацію з ЄС [1] та у відповідності до норм ст. 19 Закону України від 29.06.2004 № 1906 «Про міжнародні договори України» [8].

Висновки з проведеного дослідження. З огляду на викладене вище, можна означити питання, що стримують застосування преференційного режиму відповідно до умов укладеної Україною Угоди про асоціацію з ЄС, а саме:

– обмежена інформативність реєстраційних відомостей декларації інвойс про уповноваженого (затвердженого) експортера, а також з приводу дійсності факту оформлення такої декларації;

– відсутність в Україні встановленого порядку моніторингу виробництва товару та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом, що підтверджують преференційне походження товару з її території;

– нормативна неоднозначність щодо обов'язковості для митниці перевіряти достовірність відомостей поданих експортером документів, необхідних для видачі сертифіката про походження товару.

Для вирішення цих питань може бути запропоновано:

1. Інтегрувати українські митниці до відповідних програмно інформаційних ресурсів компетентних органів зарубіжних країн – учасниць угод про вільну торгівлю з Україною

для ефективної ідентифікації уповноважених експортерів та оформлених ними декларацій інвойс.

2. Унормувати порядок здійснення моніторингу виробництва товару та первинної документації, пов'язаної з таким виробництвом, що підтверджують преференційне походження товару з України.

3. Унормувати функціональну повноважність та взаємодію органів ДФС щодо здійснення перевірок, пов'язаних з процедурою видачі сертифікату походження товару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (від 27.06.2014). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 12.11.2018).

2. Про затвердження Порядку надання та анулювання митницею статусу уповноваженого (схваленого) експортера : Наказ Міністерства фінансів України від 07.10.2014 № 1013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1529-14> (дата звернення: 12.11.2018).

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17> (дата звернення: 12.11.2018).

4. Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 : Наказ Міністерства фінансів України від 20.11.2017 № 950. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1563-17> (дата звернення: 12.11.2018).

5. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур : міжнародний документ від 18.05.1973 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_643 (дата звернення: 12.11.2018).

6. Про приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження : Закон України від 08.11.2017 № 2187 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2187-19/> (дата звернення: 12.11.2018).

7. Про заміну Протоколу I «Щодо визначення концепції «походження товарів» і методів адміністративного співробітництва» до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Рішення Підкомітету Україна – ЄС з питань митного співробітництва від 21.11.2018 № 1/2018 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_003-18#Text (дата звернення: 20.12.2018).

8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15> (дата звернення: 20.12.2018).

REFERENCES

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the

European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand], available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (access date November 12, 2018).

2. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2014), Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia ta anuliuvannia mytnytseiu statusu upovnovazhenoho (skhvalenoho) eksportera [On approval of the Procedure for granting and cancellation of the status of the authorized (approved) exporter by the Customs], Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy dated 07.10.2014 no. 1013, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1529-14> (access date November 12, 2018).

3. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 13.03.2012 no. 4495-VI, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date November 12, 2018).

4. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2017), Pro zatverdzhennia Poriadku zapovnennia ta vydachi mytnytseiu sertyfikata z perevezennia (pokhodzhennia) tovaru EUR.1 [On approval of the Procedure for filling and issuing by the customs of the certificate of transportation (origin) of the goods EUR.1], Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy dated 20.11.2017 no. 950, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1563-17> (access date November 12, 2018).

5. Mizhnarodna konventsiiia pro sproshchennia i harmonizatsiiu mytnykh protsedur vid 18.05.1973 [International Convention on the simplification and harmonization of customs procedures dated 18.05.1973], available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (access date November 12, 2018).

6. Verkhovna Rada Ukrainy (2017), Pro pryednannia Ukrainy do Rehionalnoi konventsii pro pan-yevro-seredzemnomorski preferentsiini pravyla pokhodzhennia [On the accession of Ukraine to the Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin], Zakon Ukrainy dated 08.11.2017 no. 2187, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2187-19/> (access date November 12, 2018).

7. Pidkomitet Ukraina – YeS z pytan mytnoho spivrobitnytstva (2018), Pro zaminu Protokolu I «Shchodo vyznachennia kontseptsii «pokhodzhennia tovariv» i metodiv administratyvnoho spivrobitnytstva» do Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniieii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovaryystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [About replacing Protocol I «On defining the Concept of origin of goods» and Methods of administrative cooperation «to the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European atomic energy community and their member states members, on the other hand], Rishennia dated 21.11.2018 no. 1/2018, available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_003-18#Text (access date December 20, 2018).

8. Verkhovna Rada Ukrainy (2004), Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy [On the international treaties of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 29.06.2004 no. 1906, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15> (access date December 20, 2018).

V. V. Zaiats. Free trade with the EU: documentary confirmation of the country of origin of goods

At the current stage of Ukraine's integration into the world economy, particular attention is paid to the development of international trade, which ensures the steady growth of real income and effective demand, as well as the expansion of production of goods and services. International trade agreements aimed at the mutual dismantling of customs and tariff barriers in the foreign economic relations of the participants in these agreements are called for intensification of economic cooperation between the countries. The rules of determining the country of origin of

the goods are necessary for the implementation of measures that the customs is obliged to apply during the import and export of goods. This concerns, in particular, the taxation of customs duties on goods transiting through the customs border of Ukraine. Submission of documents confirming the origin of goods is obligatory in cases of application of preferential rates of duties, measures of economic or commercial character. The article analyzes the theoretical bases and practical aspects of the documentary confirmation of the country of origin of goods in accordance with the provisions of the Association Agreement with the EU concluded by Ukraine. Identified during the analysis, problematic issues regarding documentary confirmation of the country of origin of goods are summarized and systematized. These problematic issues concern the limited informativeness of the registration information about the authorized exporter in the declaration invoice made by him, as well as the validity of the fact of making such a declaration. In addition, the absence in Ukraine of the established procedure for monitoring the production of goods and primary documentation related to such production, confirming the preferential origin of goods from its territory. It is noted that there is a regulatory ambiguity regarding the obligation for customs to verify the accuracy of the information provided by the exporter of the documents required for the issuance of a certificate of origin. The conclusions suggest recommendations for the further improvement and development of customs regulations of our country, taking into account the international legislation in force in this area.

Key words: *product, country of origin of goods, import duties, free trade, document on the origin of goods.*

Стаття надійшла до редакції 28.12.2018

УДК 333:225.67

JEL Classification: F13, M16, M40

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.31-43

З. Т. Менліосманов,*аспірант кафедри податкової політики,
Університет ДФС України***ORCID ID 0000-0002-4980-6334**

РОЗВИТОК МИТНОГО АУДИТУ ЯК ДІЄВОГО ІНСТИТУТУ КОНТРОЛЮ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗЕД

При проходженні митних процедур суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД) стикаються з проблемою непередбачуваних, а інколи й неправомірних затримок. Це призводить не лише до втрати часу, але й до втрати конкурентних переваг, погіршення споживчої вартості товарів, а, отже, до певних фінансових втрат як для суб'єктів ЗЕД, так і для держави. Тому наразі для України досить актуальною є проблема спрощення митних формальностей для учасників ЗЕД. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є впровадження ефективного ризик-орієнтованого митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України, на основі використання методів оцінювання ризиків та аудиту. Митний аудит, як одна з форм митного контролю, досить успішно зарекомендував себе у міжнародній практиці. Він широко використовується в країнах, що є членами Всесвітньої митної організації та керуються у своїй діяльності міжнародними нормами та стандартами при реалізації митної справи. У сучасних умовах відродження митної служби активне впровадження методів ризик-орієнтованого митного аудиту визначено як один з ключових напрямів реформування митної справи. Це є неодмінною умовою й невід'ємною частиною змін, необхідних для приведення системи митного контролю у відповідність до вимог міжнародного законодавства. У даній статті окреслено окремі проблеми розвитку митного аудиту в Україні та означено шляхи їх вирішення у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави у частині правильності нарахування та повноти сплати митних податків та платежів у сфері ЗЕД.

Ключові слова: митний аудит, митний контроль, спрощення митних формальностей, митні платежі, митна безпека, фіскальна безпека.

З. Т. Менліосманов. Развитие таможенного аудита как действенного института контроля таможенных платежей и обеспечения фискальной безопасности государства в сфере ВЭД

При прохождении таможенных процедур субъекты внешнеэкономической деятельности (далее ВЭД) сталкиваются с проблемой непредсказуемых, а иногда и неправомерных задержек. Это приводит не только к потере времени, но и к потере конкурентных преимуществ, ухудшения потребительской стоимости товаров, а,

следовательно, к определенным финансовым потерям как для субъектов ВЭД, так и для государства. Поэтому сейчас для Украины весьма актуальной является проблема упрощения таможенных формальностей для участников ВЭД. Одним из путей решения данной проблемы является внедрение эффективного риск-ориентированного таможенного контроля товаров, перемещаемых через таможенную границу Украины, на основе использования методов оценки рисков и аудита. Таможенный аудит, как одна из форм таможенного контроля, достаточно успешно зарекомендовал себя в международной практике. Он широко используется в странах, являющихся членами Всемирной таможенной организации и которые руководствуются в своей деятельности международными нормами и стандартами при реализации таможенного дела. В современных условиях возрождения таможенной службы активное внедрение методов риск-ориентированного таможенного аудита определено как одно из ключевых направлений реформирования таможенного дела. Это является неперенным условием и неотъемлемой частью изменений, необходимых для приведения системы таможенного контроля в соответствие с требованиями международного законодательства. В данной статье обозначены отдельные проблемы развития таможенного аудита в Украине и обозначено пути их решения в контексте обеспечения фискальной безопасности государства в части правильности начисления и полноты уплаты таможенных пошлин и платежей в сфере ВЭД.

Ключевые слова: таможенный аудит, таможенный контроль, упрощение таможенных формальностей, таможенные платежи, таможенная безопасность, фискальная безопасность.

Мета статті – узагальнити досвід функціонування інституту митного аудиту в Україні та, зважаючи на світовий досвід, визначити основні напрями його розвитку у контексті забезпечення фискальної безпеки держави.

Постановка проблеми. Глобалізація економічних відносин та розвиток інтеграційних процесів потребує пошуку нових шляхів ефективного здійснення митної справи в Україні, підвищення якості митного контролю та забезпечення митної та фискальної безпеки країни. Від цього, в значній мірі, залежать темпи інтеграції України до світового економічного простору.

Реалізація митної справи має забезпечити вирішення як мінімум двох проблем: по-перше, належне виконання контрольної та фискальної функцій митними органами, що пов'язані з митними платежами та наповненням бюджету держави; по-друге, через спрощення митних процедур створити сприятливі умови для розвитку ЗЕД та підвищення її ефективності. Одним із шляхів вирішення цих проблем, що широко використовується у світі, є удосконалення системи митного контролю щодо правильності нарахування та своєчасності сплати митних платежів, на основі здійснення контрольних дій після митного оформлення та випуску товарів у вільний обіг. У міжнародній практиці митного контролю методи оцінювання ризиків та аудиту почали застосовуватися з 1973 року після підписання Кіотської конвенції. Пізніше цю форму митного контролю почали визначати такими термінами, як «post customs audit», «post customs control», «post clearance control», «post clearance audit», «post entry audit». Застосування цього виду митного контролю дозволило не лише спростити митні процедури, але й забезпечити стабільні надходження до бюджетів різних країн митних податків та платежів.

У наукових колах України широко використовуються поняття «митний аудит», «митний постаудит» або «постмитний аудит». Однак, незважаючи на те, що Україна є підписантом оновленої Кіотської декларації й постійно декларує наміри щодо впровадження митного аудиту, ефективного впровадження цієї форми митного контролю у практичну діяльність вітчизняних митниць так і не відбулося. Відсутність дієвого інституту митного аудиту з одночасним скороченням часу на здійснення митного контролю під час здійснення митних процедур призвело до збільшення фактів ухилення суб'єктів ЗЕД від митних податків та платежів, а отже надходжень до бюджету країни. Це є ще однією суттєвою загрозою митній та фінансовій безпеці держави. Тому дослідження причин, які гальмують розвиток митного аудиту та пошук шляхів їх викорінення є одним із найбільш актуальних завдань, що стоять перед практиками й науковцями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку системи митного контролю та митного аудиту в Україні досить широко досліджуються провідними вченими та практиками у галузі митної справи. Одними із найбільш значимих наукових праць у даному напрямі є монографічні дослідження С. Брехова [1], О. Вакульчик [2], Л. Пісьмаченко [3], які розкривають особливості формування та розвитку інститутів митного контролю та митного аудиту в Україні. Окремі проблемні питання щодо розвитку митного аудиту розкрито у працях В. Губарєва [4], І. Губіної [5], Л. Івашової [6], Т. Єдинак [7], Н. Єсипчук [8] та М. Разумєя [9]. Проте, незважаючи на досить широкий спектр проблем, піднятих у науково-практичному доробку авторів, активізації діяльності митних органів у даному напрямі не спостерігається. Це спонукало до чергового підняття у даній статті проблем та перспектив розвитку митного аудиту з наголосом на його вплив на стан фінансової безпеки держави у сфері ЗЕД.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація митної політики в Україні здійснюється митними органами шляхом провадження митної справи, основними завданнями якої є: контроль за переміщенням товарів через митний кордон, перевірка достовірності даних заявлених під час декларування товарів, контроль правильності нарахування та повноти сплати митних платежів. При цьому одним з найбільш важливих завдань є боротьба не лише з контрабандою товарів, але й, із так званою, «економічною контрабандою», сутність якої за визначенням Л. Івашової [8] полягає в ухиленні від митних податків та платежів унаслідок повного або ж часткового викривлення інформації про кількість, якість чи вартість товарів, що переміщуються через митний кордон. При цьому Л. Пісьмаченко зазначає, що «...якщо в середині XIX на початку XX століть кримінальне і митне законодавство не розділяло як окремі злочини контрабанду і ухилення від митних платежів, а застосовувало поняття “дефродації”, що включало в себе і обман та шахрайство з метою ухилення від мита, і контрабанду, то на сьогодні у кримінальних кодексах розвинутих країн ці злочинні дії розглядаються як окремі види злочинів» [3, с. 183].

Поняття «економічна контрабанда» на законодавчому рівні закріплене в статті 234 Кримінального кодексу Республіки Казахстан, де чітко визначено, що економічною контрабандою є «переміщення у великому розмірі через митний кордон товарів або інших предметів, ... здійснене або з прихованням від митного контролю, або з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації ...» [10].

Натомість в Україні з прийняттям у 2011 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення

у сфері господарської діяльності» [11], навпаки, зі статті 201 Кримінального кодексу України з визначення контрабанди вилучили слова «переміщення товарів через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вчинене у великих розмірах» та віднесли ці злочини до складу фінансових порушень. І на сьогодні, за кримінальним законодавством, контрабандою в Україні вважається лише «...переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації...» [12], а у Митному кодексі України поняття контрабанди і взагалі не визначається і йдеться лише про порушення митних правил. Митна енциклопедія, також, надає визначення контрабанди, що співзвучне Кримінальному кодексу, але автор відповідної статті зазначає, що «...приховування від митного контролю предметів контрабанди представляє собою будь-який спосіб утаювання, що ускладнює їх виявлення, зокрема: із використанням тайників або інших засобів «фізичного приховування», які ускладнюють візуальне виявлення; шляхом надання одним предметам вигляду інших; шляхом подання органу доходів і зборів як підстави для переміщення предметів підроблених документів або таких, що одержані незаконним шляхом, містять неправдиві дані чи є підставою для переміщення інших предметів» [13, с. 381].

Таким чином, автор намагається розмежувати фізичне приховування предметів контрабанди та їх приховування шляхом надання недоброякісних документів. Вважаємо, що першим кроком для успішного подолання контрабанди має стати відміна Закону № 4025 та повернення до статті 201 Кримінального кодексу України повного визначення поняття «контрабанда»; також необхідно легітимізувати це поняття у Митному кодексі України з чітким визначенням видів контрабанди залежно від способів її скоєння на: 1) «фізична контрабанда», сутність якої полягає у повному чи частковому приховуванні від митного контролю предметів, що переміщуються через митний кордон України; 2) «економічна контрабанда» – приховування від митного контролю з використанням недоброякісних документів. При цьому зазначимо, що якщо головна мета «фізичної контрабанди» – переміщення через митний кордон заборонених або недоброякісних товарів, то мета «економічної контрабанди» – уникнення або ж суттєве зменшення митного оподаткування внаслідок якого державний бюджет недоотримує значних коштів, а це призводить до створення певних загроз для економічної та фінансової безпеки держави.

Згідно зі статтею 544 Митного кодексу України (далі МКУ) одним із завдань митниці є «...забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати», а також «створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, збільшення товарообігу...» [14, ст. 544]. Таким чином, від налагодженої й професійної роботи митних органів залежить ефективність ведення бізнесу в сфері міжнародної торгівлі, прискорення здійснення логістичних процесів та скорочення часу на переміщення товарів. Однак, важливим чинником формування сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності держав є спрощення митних процедур і зокрема митного контролю.

При цьому, відповідно до пункту 24 статті 4 МКУ, «...митний контроль розглядається як сукупність заходів, що здійснюються митними органами у межах своїх повноважень

з метою забезпечення додержання норм митного законодавства, положень міжнародних договорів» [14, ст. 4].

У свою чергу статтею 2 Митного кодексу ЄС передбачено, що «митні органи відповідають, головним чином, за здійснення контролю за міжнародною торгівлею, тим самим, сприяючи справедливій і відкритій торгівлі, і в цілому займаються забезпеченням безпеки ланцюга поставок, шляхом забезпечення захисту фінансових інтересів та економічної безпеки, у тому числі, – від несправедливої і незаконної торгівлі...» [15].

Сьогодні український бізнес, що займається зовнішньоекономічною діяльністю під час переміщення товарів через митний кордон України, постійно стикається зі занадто прискіпливим поглядом митниці на майже кожну торговельну операцію. Метою такої уваги є перевірка достовірності декларування товарів, правильності визначення їх митної вартості та правильності нарахування митних платежів. При цьому, починаючи з 2013 року, після об'єднання митної та податкової служб під одним дахом, митниця втратила частину своїх регуляторних функцій і почала акцентувати свою роботу переважно на функції фіскальній. І тому, не зважаючи на значне падіння обсягів ЗЕД у період 2012–2017 рр. (з 84,7 млрд дол. США у 2012 р. до 49,6 млрд дол. США у 2017 р.), податкові надходження від імпорту товарів знижувалися не так стрімко (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки зовнішньоторговельної діяльності з імпорту та податкових надходжень від імпорту товарів у 2012–2017 рр.

Роки	Імпорт товарів		Податкові надходження до бюджету від імпорту товарів				Відношення темпів росту податків до обсягів імпорту	Відношення податків на імпорт до обсягів імпорту, %
	Обсяги, млн дол. США	темпи росту (ланцюгові), %	Сума, млн грн	Курс, дол./грн	Сума, млн дол.	темпи росту (ланцюгові), %		
2012	84717,6	100	123038	7,99	15399,0	100	-	18,2
2013	76986,8	90,9	117013,0	7,99	14644,9	95,1	1,05	19,0
2014	54428,7	70,7	134262,3	11,89	11292,0	77,1	1,09	20,7
2015	37516,4	68,9	203000,7	21,86	9286,4	82,2	1,19	24,8
2016	39249,8	104,6	236199,5	25,55	9244,6	99,5	0,95	23,6
2017	49607,2	126,4	316501,2	26,62	11889,6	128,6	1,02	24,0

Джерело: складено автором за даними [16; 17]

Про певні «досягнення» такого переходу митниці від регуляторної функції до фіскальної свідчить перевищення темпів росту оподаткування імпорту над темпами росту обсягів цього імпорту, а також чітка тенденція до збільшення частки податків на імпорт відносно до динаміки обсягів імпорту (рис. 1).

При цьому варто зазначити, що ПДВ й акцизний збір складають 80–90% щорічних надходжень митних платежів до державного бюджету України, тоді як на інші податки та платежі припадає 10–20% [17, с. 964], що дозволяє зробити висновки про превалювання фіскальної функції митних органів. Разом з цим, методи та принципові підходи щодо здійснення митного контролю за операціями з імпорту товарів майже не змінилися – в основу покладено фіскальну функцію, весь тягар митного контролю лежить на митниках, що здійснюють митне оформлення товарів під час митного оформлення, але реалізація

завдань спрощення митних процедур та скорочення часу на його здійснення зводить функцію митного контролю до мінімуму.

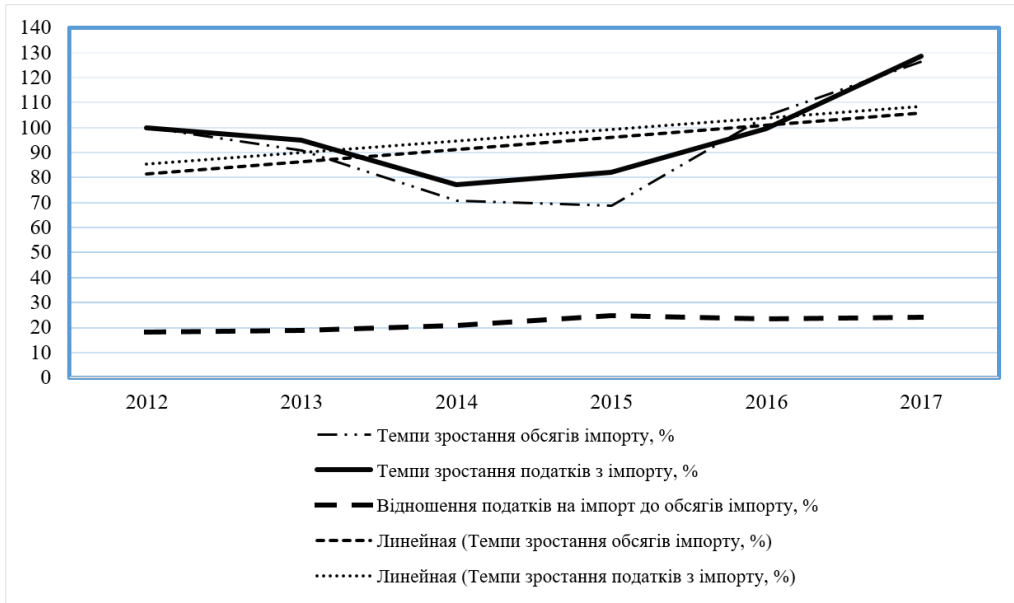

Рис. 1. Ряди динаміки відносних показників зміни імпорту та податку на імпорт товарів у 2012–2017 роках

Джерело: побудовано автором на основі даних [16; 17]

Причиною такого стану є прагнення митних органів до наповнення бюджету держави будь-яким можливим способом. На даний час, акцент роботи ДФС направлено на «збір податків на кордоні» без детального аналізу зовнішньоекономічних операцій і добропорядності суб'єктів ЗЕД, ретельної перевірки заявлених даних в митних деклараціях без прискіпливого аналізу інформації з митних джерел інших держав.

За даними ДФС, до держбюджету у 2017 році митниці забезпечено надходження митних платежів у сумі 303,8 млрд грн [18, с. 3], але це ті кошти, які бізнес самостійно і добровільно сплатив у якості податків. Але в чому полягала ефективність роботи митних органів з наповнення держбюджету? Так, сума додаткових надходжень від роботи митниць: в частині коригування митної вартості склала 4,2 млрд грн, від контролю за правильністю класифікації товарів – 267,7 млн грн, від контролю за правильністю декларування країни походження – 176,5 млн грн [18, с. 18-22]. І все це відбулося при заявленні товарів та документів під час ввезення товарів на митну територію України.

Тобто максимальна увага до сплати митних платежів приділяється зовнішньоекономічним операціям лише на момент наявності товарів у зонах митного контролю. При цьому контроль відбувається за результатами виявлення ризику за критеріями щодо визначення митної вартості, коду товару та країни походження тощо [9].

Для бізнесу ці дії обертаються збільшенням часу на проведення митної перевірки, на подання додаткових документів, на проведення митного огляду товарів і, як наслідок, –

непередбачувана затримка та непрогнозована втрата коштів. Для спрощення процедури митного оформлення товарів у світі використовується така форма митного контролю як митний постаудит.

Зазначимо, що митний постаудит, як форма митного контролю, був започаткований Конвенцією про гармонізацію та спрощення митних процедур (Кіотська конвенція, 1973 р.), норми якої набрали чинності та стали обов'язковими для України з 15 вересня 2011 року. І ця форма контролю наразі є основною формою митного контролю в Європейському співтоваристві.

Так званий «митний пост-аудит» – це одна з форм митного контролю, яку здійснюють митні органи для перевірки правильності та достовірності даних, заявлених під час митного оформлення товарів. А «митний контроль», як зазначалося вище, це сукупність заходів, що здійснюється митними органами України з метою забезпечення норм національного митного законодавства та міжнародних актів з питань митної справи.

Грунтуючись на цьому визначенні, Всесвітня митна організація (далі – ВМО) визначає митний постаудит як процес, що дозволяє митним органам проводити контроль за достовірністю даних, заявлених у митній декларації після процедури митного оформлення. Митний кодекс ЄС (ст. 27) встановлює, що «митні органи можуть після випуску товарів перевіряти будь-які дані, які мають відношення до товарів, що були переміщені через митний кордон» [15].

Також, ВМО наголошує на необхідності використання постаудиту задля скорочення часу митного оформлення, а також зменшення бюрократичних та корупційних проявів при виконанні митних формальностей. Ця організація розробила Методичні рекомендації з митного постаудиту (WCO – Guidelines for Post-clearance audit, 2012) [19], що містять фактично покрокову інструкцію щодо запровадження та використання такої форми митного контролю країнами-членами ВМО.

Найкращі принципи і стандарти ЄС в галузі митної справи зосереджено в Митних прототипах (Customs Blueprints) – комплексі заходів практичного характеру, розроблених європейськими митними експертами. Це своєрідні стандарти, у порівнянні з якими можна оцінювати недоліки функціонування митних адміністрацій і вносити відповідні зміни до стратегії їх діяльності. Одним із 22 напрямів Митних прототипів є митний постаудит, який передбачає сприяння розвитку міжнародної торгівлі шляхом встановлення балансу між спрощенням торговельних процедур, з одного боку, і забезпечення ефективного митного контролю та безпеки – з іншого [20].

Після вступу в дію у 2012 році Митного кодексу України було здійснено потужний крок вперед у нормативно-правовому регулюванні проведення митницею документальних перевірок. На початку впровадження такої форми митного контролю було досягнуто певних результатів, але сьогодні митний постаудит в Україні майже не працює. За інформацією від ДФС, за результатами роботи митного постаудиту в 2017 р. було проведено 608 документальних перевірок, за результатами яких донараховано 213,7 млн грн грошових зобов'язань, з яких узгоджено – 135,2 млн грн, а до держбюджету надійшло лише 21,4 млн грн [18, с. 40]. Зауважимо, що у 2012 р. ця цифра складала більш ніж 100 млн грн.

Документальні перевірки, відповідно до статті 336 МК України [14], є однією з форм митного контролю. Отже, цілком логічним було б проводити їх посадовими особами митних органів, зважаючи на наявність фахових знань та оперативність отримання,

обміну інформацією в межах одного відомства. Проте, у зв'язку з проведенням у 2012 році реорганізації органів виконавчої влади й утворенням Міністерства доходів і зборів України шляхом злиття митної та податкової служби України, у національне законодавство (передусім в МК України) були внесені відповідні зміни. Повноваження на проведення перевірок щодо дотримання законодавства з питань державної митної справи були передані відповідним підрозділам головних управлінь Міністерства доходів і зборів України, а підрозділи митного аудиту в митницях взагалі були ліквідовані.

Після чергового реформування та утворення на тлі Міндоходів Державної фіскальної служби України, ці повноваження так і лишились у відповідних підрозділах Головних управлінь. Підрозділів митного аудиту на митницях не існує і на даний час. Вважаємо, що рішення про передачу митних повноважень щодо документальних перевірок податківцям було абсолютно неправильним і вкрай негативно впливає на ефективність використання та розвиток як самого митного постаудиту в системі ДФС, так і митної та фіскальної безпеки держави в цілому.

Окрім того, на ефективність здійснення такої форми митного контролю, як митний постаудит негативно вплинула відсутність у Головних управліннях Державної фіскальної служби України достатньої кількості спеціалістів відповідної кваліфікації та досвідом роботи в сфері державної митної справи, адже саме наявність висококваліфікованих професіоналів є головною запорукою успішного застосування митного постаудиту. Таким чином, митний постаудит в Україні, практично всіма авторами [1–8], що досліджують дане питання, є однією з найбільш ефективних форм митного контролю. Проте цей вид митного контролю фактично нівельований і розчинений серед контрольно-перевірочної роботи податківців, які практично звели нанівець його ефективність через неправильне розуміння сутності самого процесу митного постаудиту.

Вважаємо, що для розвитку та ефективного використання митного постаудиту в Україні необхідно вирішити певне коло питань як на законодавчому, так і на організаційно-управлінському рівні, а саме необхідно:

1) легітимізувати поняття «митний постаудит» та внести його до митного законодавства держави, перш за все до статей 4 та 336 Митного кодексу України. А також, відповідними підзаконними нормативно-правовими актами необхідно розробити та впровадити механізм реалізації цієї форми митного контролю;

2) посилити роль контрольної та безпекової функцій митних органів, де поряд з контролем за правильністю нарахування та сплати митних платежів є створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил та ін. Саме у контексті виконання цих функцій і буде встановлено дієвий контроль за переміщенням товарів через митний кордон України;

3) забезпечити професійний підхід до здійснення митного постаудиту, що вимагає враховувати і, так званий, «людський фактор». Тобто перевірку повинен здійснювати високопрофесійний персонал митних органів з відповідним рівнем знань та досвідом роботи. Для того, щоб вирішити цю проблему необхідно постійно проводити професійне навчання, тренінги та курси для працівників митниці, що дозволить підвищити ефективність митного постаудиту;

4) посилити контроль за діяльністю працівників митних органів з метою виявлення фактів корупції серед працівників митниці, а також створити більш жорстку систему покарань за порушення закону шляхом розробки заходів щодо невідворотності

обов'язкового притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності. Не менший рівень фінансової та кримінальної відповідальності за порушення митного законодавства повинен бути і у недобросовісних учасників ЗЕД;

5) налагодити співпрацю між суб'єктами ЗЕД та митними органами України в частині однакового розуміння процедур виконання митних формальностей як під час, так і після митного оформлення товарів, у тому числі, шляхом доведення необхідної інформації за допомогою інформаційних ресурсів, розробки відповідних методологічних інструкцій, проведення робочих зустрічей з громадськістю та суспільством.

Також, варто зазначити, що значну роль в підвищенні ефективності митного постаудиту повинна зіграти належно налагоджена робота автоматизована системи управління ризиками (АСУР) та реальне, а не номінальне введення в Україні статусу «уповноваженого економічного оператора» для добросовісних суб'єктів господарювання.

Упровадження митного постаудиту в практичну діяльність митних органів матиме позитивні наслідки для усіх учасників, що мають відношення до ЗЕД:

- для законослухняних суб'єктів ЗЕД – відсутність втрат часу і грошей на безпідставні затримки митного оформлення, черги на кордоні; зменшення бюрократичних завад і корупційних факторів, реальне спрощення умов ведення бізнесу в міжнародній торгівлі, адже незаконослухняним суб'єктам ЗЕД переміщувати через митний кордон товари стане не лише фінансово не вигідно, а й кримінально небезпечно;

- для держави – отримання до держбюджету всіх митних платежів, які мають бути перераховані під час ввезення товарів на митну територію України (плюс штрафні санкції); збільшення товарообігу, запровадження та використання дієвого принципу «невідворотності покарання», що має стати підґрунтям забезпечення фіскальної безпеки у сфері ЗЕД;

- для митних органів, перш за все, підвищення ефективності та покращення якості митного контролю, а отже забезпечення митної безпеки. Наразі через занадто обмежені часові нормативи для перевірки (зараз, відповідно до статті 255 МК України, це лише 4 години) та велику кількість документів, які подаються при здійсненні процедури митного контролю та митного оформлення товарів, наразі митний контроль має формальний характер й існують певні ризики і загрози для митної безпеки держави.

Таким чином, застосування митного постаудиту, як однієї з форм митного контролю, забезпечує як митну, так і фіскальну безпеку держави шляхом:

- скорочення часу митного оформлення, що, як наслідок, заощаджує кошти суб'єктів ЗЕД та надає можливість узгоджувати чіткі строки доставки товарів з контрагентами, а також не обмежує митних аудиторів під час перевірки ані стислими часовими рамками, ані нестачею необхідних документів;

- сприяння підвищенню самоорганізації суб'єктів ЗЕД, зокрема, через небажання потрапити у групу ризику, що в результаті призведе або ж до застосування фундаментального контролю при митному оформленні, а, отже, знов збільшення часу і витрат, або ж до списку підприємств, що підлягають позаплановій перевірці;

- збільшення «білого» імпорту, передусім через підвищення вірогідності викриття незаконних об'єктів під час документальної перевірки та, як наслідок, застосування заходів адміністративної, фінансової чи кримінальної відповідальності. До речі, на сьогодні санкції за порушення митних правил досить значні: 100% вартості товарів з їх

конфіскацією (стаття 483 МК України), 300% несплаченої суми митних платежів (стаття 485 МК України) і т. п.;

- можливість відстежувати товар на всьому ланцюгу постачання від імпортера до кінцевого споживача, що дозволяє здійснювати дієвий контроль за базою оподаткування та дотриманням заходів нетарифного регулювання, а також ускладнює організацію незаконних схем переміщення;

- зниження корупційних проявів через зменшення впливу людського фактору при переміщенні товарів, а також об'єктивного застосування системи управління ризиками;

- можливість визначення відповідності суб'єкта ЗЕД критеріям для отримання статусу уповноваженого економічного оператора.

Митниця повинна враховувати у своїй діяльності, що сучасна міжнародна торгівля набирає обертів, прискорюється та працює в стислому часовому вимірі. Але обмежена кількість документів, що надається на момент ввезення, не дає повної картини умов комерційної транзакції, які необхідні для правильного визначення митної вартості, класифікації товару, визначення країни походження, застосування певних преференцій, і, як наслідок, перевірки правильності нарахування і сплати митних платежів є формальними. Тобто митниця опиняється в ситуації, коли необхідно прийняти виважені та правильні рішення у край обмежений часовий термін при обмеженій кількості й якості інформації. Використання ефективної системи аналізу ризиків та митного постаудиту дозволить митницям більш ефективно зосередити свої ресурси, якісно виконувати функцію митного контролю і при цьому сприяти розвитку міжнародної торгівлі.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасному світі більшість митних адміністрацій країн членів ВМО, у тому числі країни ЄС, здійснюють перевірку правильності нарахування та повноти сплати митних платежів саме на основі використання методики митного постаудиту. Розвинена система митного постаудиту, тобто перенесення застосування митного контролю на час після випуску товарів у вільний обіг, забезпечує прискорення виконання митних формальностей та спрощення процедур міжнародної торгівлі. Тому в Україні вже час відійти від декларативного підходу до впровадження митного постаудиту й перейти до здійснення реальних кроків у даному напрямі. Це дозволить суттєво підвищити ефективність митного контролю та забезпечити належний рівень митної та фіскальної безпеки. Внаслідок реального впровадження митного постаудиту у практичну діяльність митних органів держава отримає додаткові надходження митних податків та платежів до бюджету України, а представники бізнесу – зрозумілі й досяжні правила ведення бізнесу у сфері ЗЕД.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розвиток постмитного аудиту в Україні: монографія / за заг. ред. С. С. Брехова. Київ: Алерта, 2018. 326 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні». Том 123).
2. Формування системи митного аудиту в Україні: монографія / за заг. ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2014. 208 с. (Митна справа в Україні. Том 25).
3. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. 366 с.

4. Губарев В. Чи можливо спростити процедуру митного контролю? URL: <http://bloginside.in.ua/2018/05/14/> (дата звернення: 13.10.2018.)
5. Губіна І. С. Митний пост-аудит у системі митного контролю: проблеми нормативно-правового регулювання. *Митна справа*. 2012. № 1. С. 38-43.
6. Єдинак Т. С., Єдинак В. Ю. Постмитний аудит як фактор забезпечення економічної безпеки країни: зарубіжний досвід та українська перспектива. *Вісник Академії митної служби України*. 2008. № 4. С. 70-76.
7. Єсипчук Н. Перспективи митного контролю: постаудит. *Митниця*. 2009. № 2(51). С. 8-9.
8. Ivashova L. Problems, prospects the development of foreign and customs policy of Ukraine under european integration. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. № 2(13). С. 129-135.
9. Разумей М. М. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, основною метою якої є забезпечення вибіркової митного контролю. URL: <http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti-zastosuvannya-avtomatizovanoji-sistemi-analizu-ta-upravlinnya-rizikami-osnovnoyu-metoyu-yakoji-e-zabezpechennya-vibirkovosti-mitnogo-kontrolyu> (дата звернення: 13.10.2018.)
10. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=274;-98&pos2=3282;-98 (дата звернення: 15.10.2018.)
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17> (дата звернення: 15.10.2018.)
12. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. (зі змінами і доповненнями). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 18.10.2018.)
13. Митна енциклопедія: У двох томах / Редкол.: ... І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. Т. 1. 472 с. (Митна справа в Україні. Т. 22).
14. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. (зі змінами і доповненнями). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17 (дата звернення: 20.10.2018.)
15. Таможенный кодекс Европейского Сообщества. URL: <http://www.nmagencia.com.ua/info/mitniy-kodeks-es.doc> (дата звернення: 23.10.2018.)
16. Офіційний вебсайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2018.)
17. Новік О. А. Динаміка і структура митних платежів та їх роль у формуванні податкових надходжень. *Молодий вчений: економічні науки*. 2017. № 10(50). С. 963-967.
18. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF> (дата звернення: 23.10.2018.)
19. Guidelines for Post-Clearance Audit. URL <http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/guidelines/pca-guidelines.aspx> (дата звернення: 25.10.2018.)
20. Customs Blueprints – Pathways to modern customs / European Commission. Luxembourg: Office for Official of the European communities, 2007. 89 p.

REFERENCES

1. Brekhov, S.S. (Ed.) (2018), *Rozvytok postmytnoho audytu v Ukraini* [Development of post-customs audit in Ukraine], monograph, Alerta, Kyiv, Ukraine, 326 p. (Series "Tax and Customs Affairs in Ukraine". Volume 123).
2. Vakulchuk, O.M. (Ed.) (2014), *Formuvannia systemy mytnoho audytu v Ukraini* [Formation of the customs audit system in Ukraine], monograph, PP Melnyk A.A., Khmelnytskyi, Ukraine, 208 p. (Customs affair in Ukraine. Volume 25).
3. Pismachenko, L.M. (2008), *Derzhavne upravlinnia zovnishnotorhovelnoiu diialnistiu v Ukraini: rehuliuвання та контроль* [State management of foreign trade in Ukraine: regulation and control], monograph, TOV "Yugo-Vostok, Ltd", Donetsk, Ukraine, 366 p.
4. Hubariev, V. (2018), "Is it possible to simplify the procedure of customs control?", available at: <http://bloginside.in.ua/2018/05/14/> (access date October 13, 2018).
5. Hubina, I.S. (2012), "Customs post-audit in the customs control system: problems of legal regulation", *Mytna sprava*, no. 1, pp. 38-43.
6. Yedynak, T.S. and Yedynak, V.Yu. (2008), "Post-customs audit as a factor in ensuring the country's economic security: foreign experience and the Ukrainian perspective", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, no. 4, pp. 70-76.
7. Yesypchuk, N. (2009), "Prospects for customs control: post-audit", *Mytnytsia*, no. 2(51), pp. 8-9.
8. Ivashova, L. (2015), "Problems, prospects the development of foreign and customs policy of Ukraine under European integration" *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, no. 2(13), pp.129-135.
9. Razumei, M.M. "Features of the application of the automated system of analysis and risk management, the main purpose of which is to ensure the selectivity of customs control", available at: <http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti-zastosuvannya-avtomatizovanoji-sistemi-analizu-ta-upravlinnya-rizykami-osnovnoyu-metoyu-yakoji-e-zabezpechennya-vibirkovosti-mitnogo-control> (access date October 13, 2018).
10. "Criminal Code of the Republic of Kazakhstan dated 03.07.2014 no. 226-V", available at: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=274;-98&pos2=3282;-98 (access date October 15, 2018).
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2011), *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo humanizatsii vidpovidalnosti za pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti* [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Humanization of Liability for Offenses in the Sphere of Economic Activity], *Zakon Ukrainy* dated 15.11.2011 no. 4025_IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17> (access date October 15, 2018).
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2001), *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 05.04.2001, available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (access date October 18, 2018).
13. Berezniuk, I.H. (Ed.) et al. (2013), *Mytna entsyklopediia: u dvokh tomakh* [Customs Encyclopedia: In two volumes], PP Melnyk A.A., Khmelnytskyi, Ukraine, Vol. 1, 472 p. (Customs affair in Ukraine. Vol. 22).
14. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 13.03.2012 no. 4495-17, available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17 (access date October 20, 2018).

15. "Customs Code of the European Community", available at: <http://www.nmagencia.com.ua/info/mitniy-kodeks-es.doc> (access date October 23, 2018).
16. "Official website of the State Statistics Committee of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date October 25, 2018).
17. Novik, O.A. (2017), "Dynamics and structure of customs payments and their role in the formation of tax revenues", *Molodyi vchenyy: ekonomichni nauky*, no. 10(50), pp. 963-967.
18. "Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2017", available at: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF> (access date October 23, 2018).
19. "Guidelines for Post-Clearance Audit", available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/tools-and-tools/guidelines/pca-guidelines.aspx> (access date October 25, 2018).
20. EC (2007), Customs Blueprints - Pathways to modern customs, Office for Officials of the European Communities, Luxembourg, 89 p.

Z. T. Menliosmanov. Development of customs audit as an effective institute of customs payment control and providing fiscal security of the state in the field of foreign economic activity

The introduction of European integration processes in Ukraine requires finding ways to implement more efficient customs, constantly, improving the efficiency of customs control and the level of national and foreign economic security of the country. Therefore, the search for new approaches and forms of implementation of customs is one of the main tasks for both practitioners and scientists studying these problems. The purpose of the article is to summarize the experience of the customs audit institute in Ukraine and, taking into account the world experience, to determine the main directions of its development in the context of ensuring the fiscal security of the state. The paper identifies the main shortcomings of the functioning of the customs control system in Ukraine. Emphasis is placed on the implementation and development of customs post-audit. The advantages of its use both for the state and for business are highlighted. It was concluded that Ukraine needs to move away from the declarative and imitative approach to the introduction of customs post-audit, go to real actions in this direction, which will improve the efficiency of customs control and the level of foreign economic security. It is proved that the customs should take into account in its activities that modern international trade is gaining momentum, accelerating and working in a compressed time dimension. The use of an effective risk analysis system and a customs post-audit will allow customs to more effectively concentrate their resources, perform a quality control function and, at the same time, promote the development of a country-friendly foreign economic activity. As a result, the state will receive additional receipts of customs taxes and payments to the budget of Ukraine, and business representatives will understand and reachable rules for conducting business in the field of foreign trade.

Key words: customs audit, customs control, simplification of customs formalities, customs payments, customs security, fiscal security.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2018

УДК 657.3

JEL Classification: G29, H83, M48

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.44-54

Т. В. Микитенко,

к.е.н., доцент кафедри митної справи,

Університет ДФС України

ORCID ID 0000-0002-9479-2517

РЕФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ І АУДИТУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В статті розглянуто систему внутрішнього контролю та аудиту в органах Державної митної служби України, надано оцінку їх нормативному регулюванню порядку організації та проведення в умовах реорганізації. Розглянуто стан розвитку та функціональної спроможності підрозділу внутрішнього аудиту, його мету, завдання, структуру. Досліджено основні проблеми, які наразі виникають у даному реформаційному процесі. Визначено пріоритетні напрями удосконалення внутрішнього контролю й аудиту Державної митної служби України, які включають нормативне забезпечення, принципи діяльності, організаційну структуру, методичне та кадрове забезпечення. За кожним напрямом розроблено відповідні заходи, направлені на підвищення ефективності та дієвості внутрішнього контролю і аудиту. Рекомендовано розширення переліку принципів внутрішнього аудиту й контролю: підконтрольності і підзвітності, єдності, професіоналізму і компетентності, гласності, відповідальності. організаційної моделі внутрішнього контролю територіальних митниць, здатної ефективно виконувати покладені на неї завдання. Запропоновано в Управліннях фінансування, бухгалтерського обліку та звітності територіальних митниць створення відділів внутрішнього контролю, відповідно відкоригувати назву Управління фінансування, обліку, звітності та внутрішнього контролю із використанням європейських і міжнародних стандартів організації діяльності митних адміністрацій. В частині методичного забезпечення – визначити методологію внутрішнього контролю (в тому числі дотримання облікової політики установи, правильності ведення обліку, використання фінансових ресурсів, обумовлених характером діяльності митних органів). Рекомендовано впровадження дистанційної моделі контролю (віддаленого доступу), що дозволить значно скоротити витрати на контрольні заходи і підвищити їх ефективність з подальшою формалізацією процедур і регламентів контрольних заходів, структури і форми документів, що формуються при проведенні перевірок, розробкою єдиних стандартів і методики проведення з урахуванням специфіки органів.

Ключові слова: внутрішній контроль, внутрішній аудит, Державна митна служба України, методичне забезпечення, дистанційна модель контролю.

Т. В. Микитенко. Реформирование внутреннего контроля и аудита в органах Государственной таможенной службы Украины

В статье рассмотрена система внутреннего контроля и аудита в органах Государственной таможенной службы Украины, дана оценка их нормативному регулированию порядка организации и проведения в условиях реорганизации. Рассмотрено состояние развития и функциональной способности подразделения внутреннего аудита, его цели, задачи, структуру. Исследованы основные проблемы, возникающие на данный момент в этом процессе реформирования. Определены приоритетные направления совершенствования внутреннего контроля и аудита Государственной таможенной службы Украины, которые включают нормативное обеспечение, принципы деятельности, организационную структуру, методическое и кадровое обеспечение. По каждому направлению разработаны соответствующие мероприятия, направленные на повышение эффективности и действенности внутреннего контроля и аудита. Рекомендовано расширение перечня принципов внутреннего аудита и контроля: подконтрольности и подотчетности, единства, профессионализма и компетентности, гласности, ответственности. организационной модели внутреннего контроля территориальных таможен, способной эффективно выполнять возложенные на нее задачи. Предложено в Управлениях финансирования, бухгалтерского учета и отчетности территориальных таможен создание отделов внутреннего контроля, соответственно откорректировать название Управление финансирования, учета, отчетности и внутреннего контроля с использованием европейских и международных стандартов организации деятельности таможенных администраций. В части методического обеспечения – определить методологию внутреннего контроля (в том числе соблюдения учетной политики учреждения, правильности ведения учета, использования финансовых ресурсов, обусловленных характером деятельности таможенных органов). Рекомендуется внедрение дистанционной модели контроля (удаленного доступа), что позволит значительно сократить расходы на контрольные мероприятия и повысить их эффективность с последующей формализацией процедур и регламентов контрольных мероприятий, структуры и формы документов, формируемых при проведении проверок, разработкой единых стандартов и методики проведения с учетом специфики органов.

Ключевые слова: *внутренний контроль, внутренний аудит, Государственная таможенная служба Украины, методическое обеспечение, дистанционная модель контроля.*

Метою дослідження є виявлення напрямів вдосконалення існуючої системи внутрішнього контролю та аудиту у діяльності митних органів.

Постановка проблеми. Конструктивне та оперативне виконання завдань, покладених на Державну митну службу України (ДМСУ), є запорукою успішної інтеграції зовнішньоекономічних інтересів держави в систему міжнародних відносин. Від дієвості функціонування ДМС України залежать процедури підвищення національної безпеки, спрощення міжнародної торгівлі, надходження коштів до держбюджету, виявлення порушень законодавства з питань державної митної справи.

Державна митна служба України є складовою ланкою системи державних органів і фінансується за рахунок коштів державного бюджету, обсяги фінансування митних органів щороку зростають. Так, обсяг видатків на фінансування територіальних митних

органів склав у 2019 році 1550081,9 тис. грн, а на 2020 рік – 2622668,2 тис. грн [5]. Разом з тим, практика контролю за додержанням вимог законодавства і виконанням службових, посадових обов'язків у державних органах свідчить, що збільшення фінансових потоків створює передумову до зростання сум і кількості фінансових порушень, в тому числі корупційної спрямованості, так як конкретними формами зловживання повноважень є: недотримання фінансової дисципліни; приховування порушень; необґрунтоване проведення контрольних заходів тощо. Недостатній внутрішній контроль спричиняє неефективне використання бюджетних коштів, їх використання з недотриманням вимог законодавчих та нормативних актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням основних засад здійснення внутрішнього фінансового контролю і аудиту в Україні та дослідженням проблем упровадження його базових компонентів у практичну діяльність бюджетної сфери займалися вітчизняні науковці: Т. А. Бутинець, Н. В. Виговська, Л. В. Дікань, О. М. Іваницька, Т. О. Каменська, Л. Г. Михальчишина, В. В. Немченко, О. Ю. Редько, А. С. Пантелєєв, Н. М. Хорунжак, О. О. Чечуліна, І. Ю. Чумакова, О. А. Шевчук та ін. Проблематику, спрямовану на забезпечення внутрішнього контролю митних органів, досліджували: І. Г. Бережнюк, О. М. Десятнюк, І. В. Несторишен, П. В. Пашко, С. С. Терещенко та інші. Водночас, дослідження теоретичних засад внутрішнього контролю та аудиту в митних органах, попри публікації з даної проблематики, залишається логічно незавершеним. Зокрема, недостатньо дослідженими є методичне забезпечення внутрішнього фінансового контролю та аудиту в частині принципів, застосування системних заходів в органах Державної митної служби на етапі її реформування.

Виклад основного матеріалу дослідження. На заваді ефективної діяльності органів ДМС є постійні організаційні і структурні перетворення, що не сприяє належному виконанню покладених завдань і функцій, ефективному використанню коштів державного бюджету, які виділялися на їх забезпечення, а саме:

- Міжрегіональну митницю ДФС утворено як юридичну особу публічного права, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 495;
- на рівень головних управлінь перенесено всі контрольно-перевірочні функції (зокрема, проведення камеральних, документальних та фактичних перевірок юридичних, фізичних осіб), функції погашення податкового боргу, розгляду справ про адміністративні порушення тощо;
- планом заходів з реалізації Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 978-р, передбачено утворення підрозділів з питань управління митними ризиками в митницях штатною чисельністю не менше п'яти посадових осіб для митниць штатною чисельністю до 500 осіб та не менше 11 посадових осіб для митниць штатною чисельністю 500 осіб і більше;
- постановою № 297 ліквідовано Міжрегіональну митницю ДФС [4].

У 2018 році урядом ухвалено рішення про реорганізацію Державної фіскальної служби шляхом поділу на Державну податкову службу та Державну митну службу. Внаслідок реорганізації кількість підрозділів, на які покладались повноваження проведення внутрішнього аудиту, зменшилась з 27 у 2016 році до 2 у 2018 році, а кількість штатних одиниць, на яких покладались функції проведення внутрішнього аудиту, з 121 штатної одиниці у 2016 році до 53 штатних одиниць у 2018 році, тобто у 2,3 рази [4].

Про недостатню ефективність діяльності митних органів свідчать зростаючі щороку обсяги фінансових порушень, виявлених за результатами діяльності органів Державної аудиторської служби, Рахункової палати, а саме: протягом 2016–2017 років та I півріччя 2018 року перевіреними органами ДФС допущено необґрунтоване та непродуктивне використання коштів державного бюджету на загальну суму 12 176,1 тис. грн, з недотриманням вимог законодавства – 203,7 тис. грн, умов договору – 4,8 тис. грн [4]. Також, за результатами щорічного опитування Інституту Економічних досліджень та політичних консультацій, «кожне шосте підприємство має досвід адміністративного або судового оскарження дій митних органів» [10].

Державна митна служба України несе відповідальність перед суспільством за дотримання встановлених законодавством вимог у випадку прийняття неправомірних рішень, учинення неправомірних дій або допущення бездіяльності. Контроль за їх дотриманням здійснює Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України. Через систему контролю суспільство має можливість виявляти, запобігати і усувати негативні події і ризики в діяльності як самих митних органів, так і суб'єктів ЗЕД. Разом з тим, найважливішу роль в організації діяльності органів ДМСУ і забезпеченні їх ефективності відіграє система внутрішнього аудиту та контролю.

Згідно статті 26 БКУ, внутрішнім контролем є «комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ» [2]. На нашу думку, таке визначення внутрішнього контролю є дискусійним, адже сукупність заходів є процесом досягнення мети, водночас контроль представляє собою оцінку такого процесу щодо його здатності забезпечити досягнення такої мети.

Відповідно до статті 26 БКУ, внутрішній аудит – «діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності установи та підвідомчих їй бюджетних установ, поліпшення внутрішнього контролю» [2].

Науковці В. В. Немченко та О. Ю. Редько визначають внутрішній аудит як незалежну експертну діяльність служби фінансової установи, яка полягає у проведенні перевірок і здійсненні оцінки елементів: системи внутрішнього контролю фінансової установи; фінансової і господарської інформації; економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших вимог [1, с. 56]. Внутрішній аудит проводить «незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: адекватність і ефективність заходів та системи внутрішнього контролю; управління ризиками; повноту, своєчасність і достовірність фінансової та управлінської звітності; дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; відповідність регулятивним вимогам [1, с. 56].

З точки зору автора, внутрішній контроль й аудит в діяльності митних органів можна розглядати як процес активного впливу ДМСУ та керівництва митниць на підконтрольні територіальні структурні підрозділи з метою ефективного виконання ними завдань і функцій в сфері державної митної справи. З іншого боку, внутрішній контроль та аудит є засобом зворотного зв'язку, способом або інструментом забезпечення керівництва

незалежною оцінкою про стан об'єкта управління, дозволяє усунути і попередити причини (об'єктивного і суб'єктивного характеру) порушень, виявлених під час проведення внутрішніх контрольних заходів.

Метою внутрішнього контролю та аудиту в митних органах є забезпечення законності та сприяння ефективності шляхом аналізу діяльності як у Державній митній службі України в цілому, так і в окремих територіальних підрозділах, підвищення дієвості управлінських рішень й удосконалення управління; ефективності роботи служби щодо виконання основних завдань.

ДМСУ, відповідно до покладених на неї завдань, згідно з пп. 18 п. 5 Положення про Державну митну службу в Україні, проводить внутрішній аудит, спрямований на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та не результативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок, інших недоліків у діяльності служби та її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління [8].

Механізм утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та питання їх діяльності визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту» від 28.09.2011 № 1001 [3]. Такі підрозділи внутрішнього аудиту ДМС мають утворюватися як самостійні структурні підрозділи, керівники яких підпорядковуються та звітують безпосередньо керівнику органу. З метою регулювання управлінського контролю в діяльності органів ДМСУ Міністерство фінансів України ухвалило Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах, які визначають основні аспекти організації та побудови системи внутрішнього контролю. Методичні рекомендації базуються на міжнародно визнаній структурі внутрішнього контролю, яка містить взаємопов'язані компоненти: внутрішнє середовище (середовище контролю), управління ризиками, заходи контролю, моніторинг, інформацію та комунікацію [6].

Міністерство фінансів України у структурі головного апарату Державної митної служби затвердило Департамент внутрішнього аудиту. У своїй діяльності Департамент керується Конституцією та законами України, Бюджетним кодексом України, актами Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами та розпорядженнями Голови ДМС України, Порядком утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001 [3], Стандартами внутрішнього аудиту, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 4 жовтня 2011 року № 1247 [11], Кодексом етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 29 вересня 2011 року № 1217 [9], Положенням про Державну митну службу України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227 [8].

Департамент внутрішнього аудиту здійснює фінансовий аудит діяльності структурних підрозділів Державної митної служби України, територіальних митниць, підприємств, установ та організацій, контроль діяльності покладено на митні органи. Департамент є самостійним структурним підрозділом і підпорядковується безпосередньо Голові ДМС

України, який спрямовує, координує та контролює його діяльність, затверджує плани, що формуються Департаментом.

Попри досягнутий прогрес у розумінні ролі внутрішнього аудиту та практичній реалізації цієї функції з урахуванням європейського досвіду впровадження в органах ДМС внутрішнього аудиту як у її сприйнятті вищим керівництвом, так і в підходах до роботи, не призвело до остаточної ліквідації інспекційних методів. Чинні норми не повною мірою визначають основи внутрішнього аудиту та контролю в митній службі, проблеми існують також і в практиці організаційного забезпечення цієї діяльності, оскільки вона будується на основі певних застарілих шаблонів, за якими контроль сприймається лише як каральна функція, що робить вказану діяльність далекою від раціональної.

У зв'язку з реформуванням ДМСУ виникла нагальна потреба в розробці нових підходів організації та вдосконалення механізму внутрішнього контролю до встановлення критеріїв ефективності та визначення напрямів поліпшення. Відтак, в умовах реорганізації ДМС України, удосконалення внутрішнього контролю та аудиту її діяльності включає, на нашу думку, такі основні напрямки: нормативне забезпечення, принципи діяльності, організаційна структура, методичне та кадрове забезпечення.

В частині нормативного забезпечення необхідно розробити Положення про впровадження внутрішнього контролю в територіальних митних органах, що дозволить удосконалити процес здійснення оцінки якості їх діяльності. Основною перевагою розпорядчого документу є врахування особливостей діяльності територіальних митниць ДМСУ та її нормативного регулювання. Структура та зміст розділів Положення про внутрішній контроль в митних органах повинні включати: сферу дії положення, законодавство про внутрішній контроль, основні поняття, внутрішній контролер та служба внутрішнього контролю, стандарти внутрішнього контролю, узагальнення результатів роботи внутрішніх аудиторів, проведення позапланових заходів, обов'язки сторін при проведенні внутрішнього контролю, підвищення кваліфікації внутрішніх контролерів та їх відповідальність. У нормативному забезпеченні необхідно закріпити гарантування незалежності, соціального захисту і відповідальності внутрішніх контролерів. Важливо розподілити повноваження, відповідальність посадовців, задіяних у контролі та аудиті для коректного описання всіх відповідних процесів та процедур. Без достатньої наочності організаційної структури застосування зрозумілого законодавства виявиться хаотичним.

Визначальним принципом в діяльності підрозділів внутрішнього аудиту є їх організаційна та функціональна незалежність, проте дані звітів Рахункової Палати України щодо стану внутрішнього аудиту в органах ДМСУ свідчать про те, що цей аспект не повною мірою реалізовується, що безпосередньо впливає на якість здійснюваних контрольних заходів. З метою гарантування забезпечення функціональності підрозділів внутрішнього аудиту, необхідно забезпечити незалежність внутрішніх державних аудиторів як невід'ємного атрибуту демократії й обов'язкового елемента управління та контролю якості їх діяльності. Принципи внутрішнього аудиту визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062 «Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів», а саме: безперервності, об'єктивності, делегування повноважень, відповідальності, превентивності, розмежування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, відкритості [7]. Разом з тим, проведення внутрішнього аудиту, будучи особливим способом забезпечення законності з питань державної митної справи, має свою специфіку, оскільки не пов'язане безпосередньо з переміщених товарів

і транспортних засобів через митний кордон. Тому перелік принципів для внутрішнього аудиту й контролю діяльності органів ДМСУ доцільно розширити, включивши наступні:

- підконтрольності і підзвітності – виражається в тому, що рішення, прийняті за результатами внутрішнього контролю вищими митними органами, є обов'язковими для виконання нижчими. Підзвітність ж передбачає подання територіальними органами вищим звітів про результати проведеного внутрішнього контролю;

- єдності основних вимог, що пред'являються до державного управління – реалізується шляхом наділення ДМС правом скасовувати або змінювати рішення нижчих за підпорядкуванням митних органів, які не відповідають вимогам законодавства;

- професіоналізму і компетентності фахівців митних органів – полягає в тому, що внутрішні аудитори мають добре володіти базовими професійними знаннями, постійно їх підвищувати;

- гласності в здійсненні державного управління – у разі визнання рішення, дій (бездіяльності) територіального митного органу про невідповідність вимогам митного законодавства виносяться рішення про скасування (зміну) неправомірного рішення, визнання дії (бездіяльності) неправомірним, про що повідомляється як територіальний митний орган, що прийняв неправомірне рішення, так і учасник ЗЕД або інша особа, чий інтереси порушені відповідними рішенням;

- відповідальності органів за прийняті адміністративні акти (рішення), відповідальності державних службовців за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків.

Надзвичайно важливим має стати створення організаційної моделі внутрішнього контролю територіальних митниць, здатної ефективно виконувати покладені на неї завдання. Тому доцільно до Управління фінансування, бухгалтерського обліку та звітності територіальних митниць включити відділ внутрішнього контролю, відповідно відкоригувати назву Управління фінансування, обліку, звітності та внутрішнього контролю. Пріоритетним в цьому питанні мають стати європейські і міжнародні стандарти організації діяльності митних адміністрацій.

В частині методичного забезпечення – визначити з урахуванням зарубіжного досвіду методологію внутрішнього контролю (в тому числі дотримання облікової політики установи, правильності ведення обліку, використання фінансових ресурсів, обумовлених характером діяльності митних органів). У методичному аспекті для розвитку системи внутрішнього контролю і аудиту в діяльності митних органів необхідно вирішити цілу низку нових завдань:

- сформувати механізми проведення внутрішнього аудиту щодо територіальних митних органів (аудит ефективності використання бюджетних коштів, ризик-аудит, аудит контролю);

- трансформувати підходи до реалізації систематичного самоконтролю і регулярних камеральних перевірок від документальних до технологічних і адміністративних з використанням інформаційно-комунікаційних засобів контролю;

- удосконалити інструментарій та процедури внутрішнього контролю, зокрема, за рахунок дистанційної моделі (віддаленого доступу);

- запровадити моніторинг виявлених порушень, їх класифікацію, практичну реалізацію механізму «зворотного зв'язку» з метою мінімізації ризиків повторного виникнення зазначених порушень (шляхом вдосконалення нормативного забезпечення, прикладних програмних продуктів);

– комплексно сформувати методичне забезпечення системи внутрішнього контролю, складовими елементами якого повинні стати процеси формалізації процедур контрольних заходів, їх уніфікація і стандартизація, оновлювані методики проведення внутрішнього контролю та аудиту з використанням сучасної вітчизняної та зарубіжної практики;

– поглибити взаємодію з органами державного фінансового контролю всіх рівнів і правоохоронною системою (на основі відповідних законодавчих, нормативних актів, укладених угод) з формування єдиного інформаційного ресурсу, доступного відповідно до встановленої сферою діяльності не тільки власне суб'єктам державного фінансового контролю, а й зацікавленим правоохоронним органам;

– розробити внутрішній класифікатор порушень бюджетної сфери, що дозволить здійснювати моніторинг якості виконання функцій, покладених на митні органи, і концентрувати увагу керівництва цих органів на усунення причин і нівелювання негативних наслідків за виявленими порушеннями;

– надати контролю процесного, інтегрованого, постійного і ефективного характеру шляхом реалізації концепції превентивного контролю на основі імплементації гіпотез про можливі порушення та версії щодо їх учинення.

З огляду на цілі, які ставляться перед органами ДМСУ, арсенал внутрішнього контролю й аудиту повинен поповнюватися більш ефективними і менш витратними формами, процедурами і методами його здійснення. З точки зору автора, одним з основних методів повинна стати дистанційна модель контролю (віддаленого доступу), що дозволить значно скоротити витрати на контрольні заходи і підвищити їх ефективність. Однак, щоб отримати необхідний ефект, потрібно формалізувати процедури і регламенти контрольних заходів, визначивши структуру і форми документів, що формуються при проведенні перевірок, розробити єдині стандарти і методики проведення з урахуванням специфіки органів.

Ключовою складовою в процесі реалізації заходів щодо подальшого розвитку внутрішнього контролю і аудиту є наявність висококваліфікованого персоналу, що відповідає високим вимогам в частині дотримання етичних норм і коректного службової поведінки. В частині кадрового забезпечення напрямом удосконалення є створення сучасної науково-дослідної і навчальної бази, розробки програм сертифікації внутрішніх аудиторів за міжнародними зразками, покращення матеріально-технічного і фінансового забезпечення функціонування. Активно розширюючи коло вирішуваних завдань, фахівці внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю в діяльності ДМСУ об'єктивно потребують впровадження автоматизованих систем підтримки контрольної діяльності. Інформаційно-технічні рішення дозволяють оптимізувати час на розробку програм контролю і звітності, структурувати процедури документування, професійно розподіляти ресурси для виконання контрольних заходів шляхом створення електронних баз даних.

Реалізація зазначених заходів дозволить ДМСУ створити ефективну систему внутрішнього аудиту і контролю, що перевернеться не тільки правомірність витрачання і цілкове призначення використовуваних бюджетних коштів, а й основну діяльність з точки зору ефективності здійснення витрат на її реалізацію.

Внутрішній аудит в сучасних умовах повинен враховувати антикорупційний аспект, що виявляється через максимальну ступінь регламентації і прозорість всіх процесів.

В практику внутрішньої контрольної діяльності повинен увійти такий вид контролю, як, «комплаєнс-контроль» – термін, відомий в банківському середовищі, як системи з певними принципами, суб'єктами контролю, розподілом відповідальності та підзвітності.

Це, по суті, адміністративно-технологічний контроль, який передбачає адміністративні та технологічні регламенти та дозволяє контролювати їх практичне застосування.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, внутрішній контроль і аудит діяльності ДМСУ є способом забезпечення законності в галузі митної справи, заснованим на принципах рівності осіб перед законом, єдності системи митних органів і централізованого керівництва, підконтрольності та підзвітності, відповідальності, професіоналізму і компетентності посадових осіб митних органів, гласності, всебічності, а також об'єктивності. В умовах реорганізації дотримання зазначених принципів покликане забезпечити проведення всебічної перевірки рішень, дій (бездіяльності) територіальних митних органів на предмет їх відповідності вимогам законодавства. Реалізація зазначених заходів дозволить органам ДМСУ створити ефективну систему внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, що сприятиме не тільки правомірності витрачання і цільового використання бюджетних коштів, а попереджатиме виникненню бюджетних порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит: основи державного, незалежного та внутрішнього аудиту: підручник / Немченко В.В., Редько К.О., Редько О.Ю. та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran527#n527> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених на виконання повноважень органами Державної фіскальної служби України : Рішення Рахункової палати від 29.11.2018 № 30-5. URL: <https://rp.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Звітність про виконання бюджетів / Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах : Наказ Міністерства фінансів України від 14.09.2012 № 995. URL: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/> (дата звернення: 20.03.2019).
7. Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (дата звернення: 25.03.2019).
8. Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України: від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019> (дата звернення: 23.03.2019).
9. Про затвердження Кодексу етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту : Наказ Мінфіну України від 29.09.2011 № 1217. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1195-11> (дата звернення: 20.03.2019).

10. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу 2018/2019 рік : Аналітичний звіт / ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». URL: http://www.ier.com.ua/files/Public_events/2019/TFD_IV_Presentation/TFD_IV_2018-2019_report.pdf (дата звернення: 20.03.2019).

11. Стандарти внутрішнього аудиту : Наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (дата звернення: 20.03.2019).

REFERENCES

1. Nemchenko, V.V., Redko, K.O., Redko, O.Yu. et al. (2012), *Audit: osnovy derzhavnoho, nezalezhnogo ta vnutrishnoho audytu* [Audit: basics of state, independent and internal audit], textbook, Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 540 p.

2. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Biudzhetni kodeksi Ukrainy* [Budget Code of Ukraine] dated 08.07.2010 no. 2456-VI, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran527#n527> (access date March 20, 2019).

3. Kabinet Ministriv Ukrainy (2011), *Deiaki pytannia utvorennia strukturnykh pidrozdiliv vnutrishnoho audytu ta provedennia takoho audytu v ministerstvakh, inshykh tsentralnykh orhanakh vykonavchoi vlady, yikh terytorialnykh orhanakh ta biudzhetnykh ustanovakh, yaki nalezhat do sfery upravlinnia ministerstv, inshykh tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady* [Some issues of formation of structural subdivisions of internal audit and conducting such audit in ministries, other central executive bodies, their territorial bodies and budgetary institutions, which belong to the sphere of management of ministries, other central executive bodies], *Postanova KMU* dated 28.09.2011 no. 1001, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF> (access date March 20, 2019).

4. Rakhunkova Palata Ukrainy (2018), *Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, vydilenykh na vykonannia povnovazhen orhanamy Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy* [Report on the results of the audit of the effectiveness of the use of state budget funds allocated for the exercise of powers by the bodies of the State Fiscal Service of Ukraine], *Rishennia Rakhunkovoi palaty* dated 29.11.2018 no. 30-5, available at: <https://rp.gov.ua/> (access date March 25, 2019).

5. *Zvitnist pro vykonannia biudzhetiv* [Reporting on budget execution], available at: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index> (access date March 20, 2019).

6. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2012), *Metodychni rekomendatsii z orhanizatsii vnutrishnoho kontroliu rozporiadnykamy biudzhetnykh koshtiv u svoikh zakladakh ta u pidvidomchykh biudzhetnykh ustanovakh* [Methodical recommendations on the organization of internal control by managers of budgetary funds in the establishments and in subordinated budgetary establishments], *Nakaz* dated 14.09.2012 no. 995, available at: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/> (access date March 20, 2019).

7. Kabinet Ministriv Ukrainy (2018), *Osnovni zasady zdiisnennia vnutrishnoho kontroliu rozporiadnykamy biudzhetnykh koshtiv* [Basic principles of internal control by managers of budget funds], *Postanova KMU* dated 12.12.2018 no. 1062, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (access date March 25, 2019).

8. Kabinet Ministriv Ukrainy (2019), *Polozhennia pro Derzhavnu podatkovu sluzhbu Ukrainy ta Derzhavnu mytnu sluzhbu Ukrainy* [Regulations on the State Tax Service of Ukraine

and the State Customs Service of Ukraine], Postanova KMU dated 06.03.2019 no. 227, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019> (access date March 23, 2019).

9. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2011), Pro zatverdzhennia Kodeksu etyky pratsivnykiv pidrozdilu vnutrishnoho audytu [On approval of the Code of Ethics of employees of the internal audit department], Nakaz dated 29.09.2011 no. 1217, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1195-11> (access date March 20, 2019).

10. Sproshchennia protsedur torhivli v Ukraini: otsinky ta ochikuvannia biznesu 2018/2019 rik: Analitychnyi zvit [Simplification of trade procedures in Ukraine: estimates and expectations of business 2018/2019: Analytical report], available at: http://www.ier.com.ua/files/Public_events/2019/TFD_IV_Presentation/TFD_IV_2018-2019_report.pdf (access date March 20, 2019).

11. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2011), Standarty vnutrishnoho audytu [Internal audit standards], Nakaz dated 04.10.2011 no. 1247, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11> (access date March 20, 2019).

T. V. Mykytenko. Reforming internal control and audit in the State customs service of Ukraine

The article considers the system of internal control and audit in the bodies of state Customs Service of Ukraine, it evaluates their enforcement regulation, organization schedule and their enactment during the phase of reorganization. The state of development and functional ability of the internal audit unit, including its goals, objectives and structure, is considered. The main problems that currently arise in this reformation process are investigated. The priority directions of improvement of internal control and audit of the State Customs Service of Ukraine, which include regulatory support, principles of activity, organizational structure, methodological and personnel support, are determined. In each area, appropriate measures have been developed to improve the efficiency and effectiveness of internal control and audit. It is recommended to expand the list of principles of internal audit and control: control and accountability, uniformity, professionalism and competence, transparency, responsibility, organizational model of internal control of territorial customs, to be able to effectively perform its tasks. It is proposed to create a bureau of internal control inside the Departments of Finance, Accounting and Reporting of territorial customs, and correct the name of the Department of finance, accounting, reporting and internal control in line with European and international standards for the organization of customs administrations. In terms of methodological support, the methodology of internal control shall be determined (including compliance with the accounting policy of the institution, correct accounting, use of financial resources due to the nature of customs authorities). It is recommended to introduce a remote control model (remote access), which will significantly reduce the cost of control measures and improve their effectiveness, followed by the formalization of procedures and regulations of control measures, the structure and form of documents generated during inspections, the development of common standards and methods of implementation, taking into account the specifics of the authorities.

Key words: internal control, internal audit, state Customs Service of Ukraine, organization of internal audit, methodological support, remote control model.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2019

УДК 342.9; 343.3/.7

JEL Classification: K23, K14

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.55-65

Е. С. Молдован,

к. держ. упр.,

старший науковий співробітник,

Університет ДФС України

ORCID ID 0000-0002-2668-5744

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення у митній сфері як елемент вітчизняної системи запобігання та протидії митним правопорушенням. Встановлено, що контент даного елементу складають законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти. За результатами аналізу їх змісту здійснено класифікацію усіх заходів запобігання та протидії митним правопорушенням на превентивні та каральні. Сформульовано критерії розмежування митного правопорушення та митного злочину: предмет порушення митних правил та розмір вартості товару чи іноземної валюти, що переміщують через митний кордон України. Розподілено заходи запобігання та протидії порушенням митних правил на основні та додаткові.

Ключові слова: митне правопорушення, запобігання і протидія митним правопорушенням, система запобігання та протидії митним правопорушенням, нормативно-правове забезпечення, нормативно-правове забезпечення як елемент системи запобігання і протидії митним правопорушенням.

Э. С. Молдован. Нормативно-правовое обеспечение как составляющая отечественной системы предотвращения таможенных правонарушений и противодействия им

В статье проанализировано нормативно-правовое обеспечение в таможенной сфере в качестве элемента отечественной системы предотвращения таможенных нарушений и противодействия им. Установлено, что контент данного элемента составляют законодательные и подзаконные нормативно-правовые акты. За результатами анализа их содержания произведена классификация всех мер предотвращения таможенных нарушений и противодействия им на превентивные и карательные. Сформулированы критерии разграничения таможенного правонарушения и таможенного преступления: предмет нарушения таможенных правил и размер стоимости товара или иностранной валюты, перемещаемых через таможенную границу Украины. Разграничены способы предотвращения таможенных нарушений и противодействия им на основные и дополнительные.

Ключевые слова: таможенные правонарушения, предотвращение таможенных нарушений и противодействие им, система предотвращения таможенных нарушений и противодействия им, нормативно-правовое обеспечение, нормативно-правовое обеспечение как составляющая системы предотвращения таможенных нарушений и противодействия им.

Мета статті полягає у дослідженні нормативно-правового забезпечення як складової вітчизняної СЗПМП задля окреслення можливих шляхів удосконалення названої системи.

Постановка проблеми. Однією із найбільш гострих проблем у здійсненні державної митної справи України протягом чи не усього часу існування незалежної держави залишається високий рівень порушення митних правил суб'єктами ЗЕД. Лише упродовж 2016 р. митницями Державної фіскальної служби (далі – ДФС) виявлено 23235 порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму понад 2 млрд. грн. Кількість складених протоколів про порушення митних правил у порівнянні з аналогічним періодом минулого року збільшилась на 30%, а вартість – на 13%. Зокрема, у 7952 справах про порушення митних правил тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму майже 627 млн грн. [1].

Однак, необхідно зазначити, що, попри ефективну роботу митниць ДФС, завжди існує певний ризик невиявлення митного правопорушення. Якщо прийняти до уваги загальновідомий факт про те, що 20% легальних доходів на ринку становить дохід від контрабандних товарів, то можна припустити, що відсоток невиявлених митних правопорушень є доволі значним. Саме ці товари – предмети митного правопорушення, проникаючи на ринок, негативно впливають на вітчизняну економіку: створюють передумови для недобросовісної конкуренції, руйнують внутрішнє виробництво, що закономірно призводить до скорочення робочих місць та бюджетних соціальних програм, спричиняють недоотримання державним бюджетом належних, встановлених законодавчо платежів тощо.

Очевидно, що подолання такого негативного стану речей потребує адекватної протидії, перш за все, зі сторони держави. Саме тому за роки існування своєї державності Україна виробила певну систему запобігання та протидії митним правопорушенням (далі – СЗПМП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми запобігання і протидії митним правопорушенням знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних науковців. Наприклад, аналіз зарубіжного досвіду запобігання і протидії митним правопорушенням було здійснено у роботі С. В. Капітанець [2]. Митний контроль позиціоновано як один із способів запобігання і протидії митним правопорушенням у дослідженні О. В. Дьяченко, Т. Л. Вишишньської, С. М. Литвина [3]. О. В. Комаров розглядає запобігання і протидію митним правопорушенням крізь призму удосконалення фіскальної політики в галузі державної митної справи [4]. Разом із тим, попри доволі широкий діапазон досліджень щодо запобігання і протидії митним правопорушенням, практично поза увагою науковців залишилось питання нормативно-правового забезпечення як складової вітчизняної СЗПМП, що, власне, й обумовлює актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи із розуміння системи як сукупності яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням [5, с. 592], на нашу думку, *систему запобігання і протидії митним*

Окрім взаємного впливу, елементи СЗПМП перебувають під впливом зовнішнього середовища, найбільш значимими об'єктивними складовими котрого, на нашу думку, виступають внутрішньодержавні та міжнародні суспільно-економічні процеси. І якщо між внутрішньодержавними процесами та елементами СЗПМП утворюється двосторонній зв'язок, оскільки вони взаємообумовлюють та взаємовизначають один одного, то міжнародні суспільно-економічні процеси впливають на систему в односторонньому порядку.

Суб'єктивними складовими зовнішнього середовища виступають громадяни, які не є суб'єктами ЗЕД і перетинають митний кордон у приватних інтересах, суб'єкти ЗЕД, а також органи державної влади, котрі уповноважені на реалізацію функцій держави у інших, аніж митна, сферах.

Громадяни перебувають у двосторонньому зв'язку із органами державної влади, що уповноважені на виконання функцій щодо запобігання і протидії митним правопорушенням, але у той же час між ними та елементом системи «нормативно-правове забезпечення» утворюється лише односторонній зв'язок – громадяни підпорядковуються вимогам законодавства та зобов'язані дотримуватись і виконувати їх. Саме нормативно-правове забезпечення регламентує законний порядок перетину митного кордону України громадянами та переміщення ними товарів й транспортних засобів. Відхилення від встановленої законодавчої норми вважається порушенням митних правил.

За цією ж логікою утворюються такі самі типи зв'язків між суб'єктами ЗЕД та елементами СЗПМП.

Тип подвійного зв'язку як із елементом «нормативно-правове забезпечення», так і з елементом «органи державної влади», виникає лише у такої суб'єктивної складової зовнішнього середовища, як органи державної влади із іншим, ніж запобігання та протидія митним правопорушенням, функціональним навантаженням. Оскільки органи державної влади, що здійснюють функції щодо запобігання та протидії митним правопорушенням, є лише частиною системи органів виконавчої влади, то абсолютно зрозуміло й очевидно, що вони перебувають у постійній взаємодії із іншими органами виконавчої влади, взаємно впливаючи на діяльність одні одних. Природа подвійного зв'язку між органами державної виконавчої влади як складовою зовнішнього середовища та нормативно-правовим забезпеченням як елементом системи полягає у тому, що функціонування органів державної виконавчої влади визначається та регламентується нормативно-правовою базою, у той час, як ці органи можуть стати у межах своїх повноважень ініціаторами змін до нормативно-правової бази.

Таким чином, зовнішнє середовище функціонування СЗПМП, постійно впливаючи на неї, перетворює систему із константного явища у гнучку, здатну до швидкої та своєчасної адаптації до вимог сучасності дуалістичну множину взаємопов'язаних елементів, контент котрих, власне, й визначає засади та вектори функціонування даної системи. Саме тому видається актуальною потреба в аналізі змістового наповнення елементів СЗПМП. Проте, зважаючи на предмет дослідження, а також відповідно до сформульованого вище тезису щодо базового значення, «першоелементності» нормативно-правового забезпечення у СЗПМП, вважаємо за доречне проаналізувати, перш за все, змістове наповнення саме цього елемента.

Контентом *нормативно-правового забезпечення* є положення, як уже зазначалося вище, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Перш за все, у сенсі ієрархічної

значимості та повноти інформації щодо запобігання і протидії порушенням митних правил, увагу привертає Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (далі – МКУ).

Цей кодифікований законодавчий акт абсолютно чітко та вичерпно визначає сутність митних правопорушень. Відповідно до ст. 458 МКУ, йдеться про порушення митних правил, якщо мають місце такі ознаки:

1) суб'єктом перетину митного кордону (фізична особа, яка досягла 16-річного віку, або юридична особа, представлена посадовою особою) умисно або із необережності вчинено протиправну, винну дію або не вчинено жодних дій там, де вони би мали бути вчинені;

2) такі дії або бездіяльність посягають на встановлений порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам ДФС для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на органи ДФС;

3) такі дії або бездіяльність є адміністративним правопорушенням, оскільки вони не містять складу злочину, а тому не тягнуть за собою кримінальної відповідальності (ст. 458) [6]. Кримінальна відповідальність, згідно зі ст. 201, ст. 305 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), настає за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто, за контрабандою [7].

Щойно зазначений момент є доволі важливим, оскільки він дає змогу сформулювати один із критеріїв розмежування митного правопорушення та митного злочину, а саме критерій *предмету порушення митних правил*. Його зміст полягає у тому, що переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю певних визначених законодавчо, різних груп товарів тягне за собою різні види відповідальності – адміністративну та кримінальну.

У контексті даного дослідження необхідно наголосити на тому, що аналізований нами елемент СЗПМП «нормативно-правове забезпечення» спрямований виключно на регулювання суспільно-правових відносин щодо митних порушень адміністративного характеру. У цьому сенсі МКУ визначає вісімнадцять видів порушень митних правил, розкриває їх зміст та визначає відповідальність й адміністративні стягнення за кожне із них [6].

У цілому, вітчизняний законодавець визначає три види адміністративних стягнень, які він розподіляє на дві групи – *основні та додаткові* (ст. ст. 461, 462 МКУ) [6]. До групи основних стягнень належать такі, як попередження, штраф і конфіскація, а до групи додаткових – конфіскація.

Під *попередженням* розуміють офіційну постанову про накладення адміністративного стягнення, де йдеться про недопустимість таких діянь у майбутньому (ст. 463) [6].

Штраф полягає у покладенні на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності за митне правопорушення, обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у визначеній сумі, залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення.

Сплата штрафу, якщо при цьому не застосовується адміністративне стягнення у вигляді конфіскації товарів, транспортних засобів, не звільняє особу, яка вчинила порушення митних правил, від сплати митних платежів (ст. 464). Розмір штрафу залежно від виду митного правопорушення може коливатися від 10 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або ж від 100 до 200% вартості конфіскованих товарів або транспортних засобів [6].

Конфіскація – це примусове вилучення виключно за рішенням суду: 1) товарів, транспортних засобів комерційного призначення; 2) транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на підставі міжнародних договорів, укладених відповідно до закону); 3) транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза місцем розташування митного органу; 4) моторних транспортних засобів та несамохідних транспортних засобів, що буксируються ними, із безоплатною передачею їх у власність держави. Конфіскація зазначених товарів, транспортних засобів застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила митне правопорушення (стст. 462, 465) [6].

Основний принцип застосування адміністративних стягнень за порушення митних правил полягає у тому, що за одне і те саме порушення митних правил може накладатися тільки основне або основне і додаткове адміністративні стягнення. У другому випадку застосування лише додаткового адміністративного стягнення без основного не допускається [6].

Безпеліційно приймаючи встановлений законодавчо підхід до розподілу адміністративних стягнень за порушення митних правил за групами основних та додаткових, дозволимо собі сформулювати суб'єктивне твердження про те, що якщо розглядати адміністративні стягнення за порушення митних правил як *сукупність заходів*, спрямованих на запобігання і протидію митним правопорушенням, то, виходячи із сутності кожного із наведених вище видів адмінстягнень, цілком логічно класифікувати їх за критерієм призначення у дві групи – *превентивні заходи* та *каральні заходи*.

До превентивних заходів відносимо *попередження*, оскільки основна його мета як адміністративного стягнення – вказати правопорушнику на недопустимість таких же його дій чи бездіяльності у майбутньому. *Штраф* та *конфіскація* як адміністративні стягнення мають уже зовсім іншу мету – за допомогою матеріальних втрат, котрі понесе правопорушник, покарати його за свідоме чи ненавмисне митне правопорушення. Проте, можна припустити, що зазнавши одного разу матеріальних втрат, суб'єкт перетину митного кордону наступного разу уникатиме подібної ситуації, тобто, намагатиметься не скоювати більше митного правопорушення. У цьому сенсі штраф та конфіскація теж можуть розглядатися як умовно превентивні заходи запобігання і протидії митним правопорушенням.

Наступною в ієрархії складових елемента «нормативно-правове забезпечення» вітчизняної СЗПМП є складова підзаконних нормативно-правових актів, до котрих належать постанови Кабінету Міністрів України, укази та розпорядження Президента

України. Основне завдання цієї складової – деталізувати окремі загальні законодавчі положення, конкретизувати напрями розвитку певних починань тощо.

У якості ілюстративного матеріалу до вище викладеного тезису в розрізі нашого дослідження можна навести, наприклад, Указ Президента України «Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008–2009 роки» від 4 березня 2008 р. № 195/2008. Даний підзаконний нормативно-правовий акт, не зважаючи на те, що він був призначений лише на два роки, є чинним досі – його дію було пролонговано не тільки у зв'язку із певними успіхами та позитивними зрушеннями у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил, але й через низку невирішених проблем у цій площині. До таких проблем, зокрема, належать «...незадовільна координація діяльності органів виконавчої влади в галузі митної справи, відсутність системного підходу у розв'язанні проблем боротьби із порушеннями митного законодавства, неефективність заходів з протидії корупції, наявність прогалин у законодавчому регулюванні митної справи, що ... створює загрози національній безпеці України» [8]. Окрему увагу варто акцентувати на питанні відсутності системного підходу у розв'язанні проблем боротьби із порушеннями митного законодавства як такому, що безпосередньо респондує предмету даного дослідження. Один зі шляхів вирішення даного проблемного питання в аналізованому Указі вбачається у внесенні змін до деяких законодавчих актів України у сфері запобігання та протидії митним правопорушенням щодо декриміналізації правопорушень у сфері митної справи з одночасним встановленням адекватних штрафних санкцій за порушення митних правил [8]. Тобто, Указ Президента України «Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008–2009 роки», серед іншого, спрямований на ще детальніше розмежування адміністративної та кримінальної природи митних правопорушень та контрабанди відповідно, а також – як наслідок – повноважень різних органів державних виконавчої влади у сфері запобігання та протидії митним правопорушенням та різних видів відповідальності (адміністративної та кримінальної) суб'єктів відповідальності за порушення митних правил і контрабанду.

Іншим підзаконним нормативно-правовим актом, що належить до складових елементів «нормативно-правове забезпечення» системи запобігання і протидії порушенням митних правил, є Постанова КМУ «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними» від 21.05.2012 р. № 451. Зокрема, Типова Технологічна схема пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, представлена у межах даної Постанови, визначає форми митного контролю, що можуть бути застосовані у митних пунктах пропуску до автомобільних транспортних засобів і товарів, тобто, фактично, визначає *перелік заходів, за допомогою яких можна запобігти та протидіяти митним правопорушенням*: 1) перевірка документів та відомостей, які відповідно до законодавства надаються митним органам під час переміщення автомобільних транспортних засобів і товарів через митний кордон України; 2) митний огляд (огляд та переогляд автомобільних транспортних засобів і товарів, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян); 3) усне опитування громадян та посадових осіб підприємств; 4) облік автомобільних транспортних засобів і товарів; 5) взяття проб (зразків) товарів; 6) використання службових собак, технічних та спеціальних засобів контролю; 7) подання запитів до інших державних органів, установ

та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, наданих митним органам (п. 17) [9].

Важливою складовою елемента «нормативно-правове забезпечення» СЗПМП є рішення та постанови українських судів вищої інстанції. Так, наприклад, особливий інтерес крізь призму нашого дослідження становить Постанова пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 03.06.2005 р. № 8, оскільки аналіз окремих її положень дає змогу сформулювати ще один критерій розмежування митного правопорушення та митного злочину – *критерій розміру вартості товару чи іноземної валюти*, котрий(у) намагались перемістити через митний кордон України. Названий критерій випливає із положень Постанови №8 про те, що «...коли предметом порушення митних правил є іноземна валюта, вчинення слід кваліфікувати залежно від розміру її вартості, яка визначається за офіційним курсом Національного банку України на час вчинення правопорушення, – як злочин чи як адміністративне правопорушення», а також «якщо особа мала умисел на незаконне переміщення через митний кордон товарів у великих розмірах, але перемістила їх невеликими частинами, вартість кожної з яких є меншою від 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, її дії належить розглядати як продовжуваний злочин і кваліфікувати за ст. 201 ККУ. Дії, спрямовані на незаконне переміщення товарів у невеликих розмірах, є адміністративним правопорушенням, і відповідальність за них настає за ... МКУ» [10].

Крім того, зі змісту Постанови № 8 можна сформулювати ряд додаткових заходів запобігання та протидії порушенням митних правил:

- за вихідні позиції при визначенні вартості предмета порушення митних правил потрібно приймати нормативні акти про ціни й ціноутворення на відповідні товари;
- вартість предмета порушення митних правил у разі потреби може бути визначена на підставі висновку експертизи;
- якщо предмет порушення митних правил вивезено за межі України, реалізовано, знищено або ж місце його знаходження не встановлено, при визначенні його вартості можуть бути використані відомості, наявні у митних, товаросупровідних та інших документах;
- до моменту прийняття органом ДФС митної декларації можна запобігти вчиненню митних правопорушень шляхом добровільної відмови суб'єктом перетину митного кордону від порушення митних правил;
- у разі, якщо особа, що вчинила митне правопорушення, не встановлена, суди повинні приймати рішення про проведення додаткової перевірки для встановлення особи, що вчинила правопорушення;
- якщо особу визнано винною у вчиненні правопорушення, але зазначені товари чи транспортні засоби відсутні, суддя вправі вирішити у постанові питання про стягнення їхньої вартості;
- не може бути застосований такий вид адміністративного стягнення, як конфіскація, щодо транспортних засобів, котрі використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до встановленого розкладу руху на підставі міждержавних (міжвідомчих) угод про транспортне сполучення [10].

Певний інтерес для нашого дослідження також становить Рішення Конституційного Суду від 31.03.2015 р. № 1-рп/2015, оскільки воно містить детальне тлумачення такого

аспекту митного правопорушення, як користування та розпорядження товарами, митне оформлення яких не закінчено, або товарів, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем на складі тимчасового зберігання, на складі організації – отримувача гуманітарної допомоги або на митному складі. Таке митне правопорушення, згідно із Рішенням № 1-рп/2015, визнається виключно адміністративним правопорушенням. Адміністративна відповідальність у даному разі настає за: 1) зміну стану зазначених вище товарів; 2) користування та розпорядження ними без дозволу органу ДФС. При цьому, як адміністративне правопорушення розглядається окремо і користування, і розпорядження товарами, митне оформлення яких не закінчено або які перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем чи поміщені в режим митного складу. Однак, користування або розпорядження транспортними засобами особистого користування, які поміщені в митний режим тимчасового ввезення на митну територію України, не є адміністративним правопорушенням [10].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аналіз контенту елементу «нормативно-правове забезпечення» вітчизняної СЗПМП дав змогу встановити, що: 1) складовими даного елементу є законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти; 2) зміст зазначених складових містить засади: класифікації усіх заходів із запобігання та протидії митним правопорушенням на превентивні та каральні; формулювання критеріїв розмежування митного правопорушення та митного злочину, а саме критерію *предмету порушення митних правил* та критерію *розміру вартості товару чи іноземної валюти*, котрий(у) намагались перемістити через митний кордон України; визначення додаткових заходів запобігання та протидії порушення митних правил.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному аналізі контенту іншого елемента СЗПМП – «органи державної влади», що дасть змогу сформулювати повне уявлення про українську СЗПМП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідка щодо стану боротьби з митними правопорушеннями упродовж 2016 року / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu-ta/informatsiya-pro-vjittya-zahodiv-schodo-bo/298097.html> (дата звернення: 20.11.2018).
2. Капітанець С.В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 26-1. С. 55-58.
3. Дьяченко О.В., Вишишньська Т.Л., Литвин С.М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1. С. 218-227.
4. Комаров О.В. Удосконалення фіскальної політики в галузі державної митної справи. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*. 2017. № 4. С. 62-67.
5. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова; Худож. - оформлювач В.П. Бублик. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page17> (дата звернення: 20.11.2018).

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.11.2018).
8. Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008–2009 роки : указ Президента України від 4 березня 2008 року № 195/2008. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/195/2008> (дата звернення: 20.11.2018).
9. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними : Постанова Кабінету Міністрів від 21.05.2012 р. № 451. URL : <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitne-zakonodavstvo/postanovi/62452.html> (дата звернення: 20.11.2018).
10. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил : постанова пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 № 8. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05> (дата звернення: 20.11.2018).

REFERENCES

1. Dovidka shchodo stanu borotby z mytnymy pravoporushenniamy uprodovzh 2016 roku [Information on the state of the fight against customs offenses during 2016], available at: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu-ta/informatsiya-pro-vjittya-zahodiv-schodo-bo/298097.html> (access date November 20, 2018).
2. Kapitanets, S.V. (2017), "Prevention and counteraction to customs offenses: analysis of foreign experience", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, no. 26-1, pp. 55-58.
3. Diachenko, O.V., Vyshyshnska, T.L. and Lytvyn, S.M. (2016), "Customs control as one of the means of detecting offenses in the field of customs regulation of foreign economic activity", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, Vol. 1, pp. 218-227.
4. Komarov, O.V. (2017), "Improving fiscal policy in the field of state customs", *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy (Serii «Derzhavne upravlinnia»)*, no. 4, pp. 62-67.
5. Kovalova, T.V. (2005), *Velykyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the Ukrainian language], Folio Kharkiv, Ukraine, 767 p.
6. Verkhovna rada Ukrainy (2012), *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 13.03.2012 no. 4495-V, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page17> (access date November 20, 2018).
7. Verkhovna rada Ukrainy (2001), *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 05.04.2001 no. 2341-III, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (access date November 20, 2018).
8. Prezydent Ukrainy (2008), *Pro Prohramu borotby z kontrabandoiu ta porushenniam mytnykh pravyl na 2008–2009 roky* [On the Program for Combating Smuggling and Violation of Customs Rules for 2008-2009], *Ukaz Prezydenta Ukrainy* dated 04.03.2008 no. 195/2008, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/195/2008> (access date November 20, 2018).
9. Kabinet Ministriv Ukrainy (2012), *Pytannia propusku cherez derzhavnyi kordon osib, avtomobilnykh, vodnykh, zaliznychnykh ta povitrianykh transportnykh zasobiv pereviznykiv i tovariv, shcho peremishchuiutsia nymy* [The issue of crossing the state border of persons, road, water, rail and air vehicles of carriers and goods moving by them], *Postanova Kabinetu Ministriv* dated 21.05.2012 no. 451, available at: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitne-zakonodavstvo/postanovi/62452.html> (access date November 20, 2018).

10. Verkhovnyi Sud Ukrainy (2005), Pro sudovu praktyku u spravakh pro kontrabandu ta porushennia mytnykh pravyl [On judicial practice in cases of smuggling and violation of customs rules], Postanova plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy dated 03.06.2005 no. 8, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05> (access date November 20, 2018).

E. S. Moldovan. Normative and legal provision as an element of the National system of preventing and counteraction to Customs violations

The paper is dedicated to issues of Normative and Legal Provision as the piece of National system of preventing and counteraction to Customs violations. The scientific novelty of the paper includes such points as: 1) the components of normative and legal provisions are laws and regulations; 2) the content of these components contains the principles of: classification of all measures to prevent and combat customs offenses on preventive and punitive; formulation of the criteria for distinguishing between a customs offense and a customs crime, namely the criterion of the subject of violation of customs rules and the criterion of the value of goods or foreign currency, which (u) tried to move across the customs border of Ukraine; identification of additional measures to prevent and combat violations of customs regulations. The graphical model of the National system of preventing and counteraction to Customs violations is worked out by author and represented in the paper. This model consists of two pieces. They are Normative and Legal Provision and State Authorities. The author proposes to research the first piece as a basic element of the National system of preventing and counteraction to Customs violations. There is found out that the content of this element includes legal and subordinate normative and legal acts which are ordered to regulate the preventing and counteraction to Customs violations. As a result, all measures of preventing and counteraction to Customs violations are classified into preventive and punitive. Criteria of separating of Customs violation and Customs crime are formulated. These criteria are a subject of Customs violation and volume of cost of good or foreign cash which are moved through the Customs Border. Also all means of preventing and counteraction to Customs violations are separated into two groups – main and additional. The practical significance of the paper includes suggestions on improving of national Customs Legislation. Conclusions of the paper were achieved in the way of using such methods of scientific research as analysis and synthesis, graphical method, comparative analysis, elements of content-analysis etc.

Key words: Customs violation, preventing and counteraction to Customs violations, the System of preventing and counteraction to Customs violations, normative and legal provision as an element of the National system of preventing and counteraction to Customs violations.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2018

УДК 338.246.025.2

JEL Classification: E62, H11, H20

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.66-74

П. В. Пашко,
д.е.н., професор,
ректор
ORCID ID 0000-0002-2697-751X;
А. О. Костенко,
аспірант,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0001-5078-8324

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті проаналізовано взаємозв'язок економічної, митної та інших безпек держави, обґрунтовано роль митного контролю як складової системи економічної безпеки держави. Сформульовано та структуровано митні інтереси, що є актуальними на сучасному етапі функціонування митних органів. Обґрунтовано важливість впровадження організаційних, функціональних змін та сучасних підходів до управління та розвитку персоналу, комунікацій в митних органах у забезпеченні економічної безпеки держави. Окрему увагу приділено перспективам розвитку митного контролю після випуску товарів.

Ключові слова: митний контроль, митні інтереси, економічна безпека, митна безпека, бізнес-аналіз, автоматизація процесів.

П. В. Пашко, А. А. Костенко. Некоторые аспекты таможенного контроля в системе экономической безопасности государства

В статье проанализирована взаимосвязь экономической, таможенной и других опасностей государства, обоснована роль таможенного контроля как составляющей системы экономической безопасности государства. Сформулированы и структурированы таможенные интересы, которые являются актуальными на современном этапе функционирования таможенных органов. Обоснована важность внедрения организационных, функциональных изменений и современных подходов к управлению и развитию персонала, коммуникаций в таможенных органах в обеспечении экономической безопасности государства. Особое внимание уделено перспективам развития таможенного контроля после выпуска товаров.

Ключевые слова: таможенный контроль, таможенные интересы, экономическая безопасность, таможенная безопасность, бизнес-анализ, автоматизация процессов.

Метою написання статті є формування пропозицій щодо підвищення рівня економічної і митної безпеки держави шляхом окреслення та систематизації митних інтересів, актуальність яких зумовлена сучасним розвитком митної справи.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки зумовлює необхідність вдосконалення підходів до здійснення державного контролю країнами світу. Здійснення митного контролю є однією з вагомих складових системи економічної безпеки держави, у той же час він є складовою систем інших видів безпек. Митний контроль та інша діяльність, пов'язана зі здійсненням митної справи, відіграє важливу роль у формуванні стійкості економіки країни до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, розвитку економічної системи держави. Тому вважаємо своєчасним окреслити актуальні аспекти митного контролю через призму митних інтересів в контексті забезпечення економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників питань економічної безпеки в частині, що стосується митної справи, необхідно відмітити Бережнюка І. Г., Пашка П. В., Войцещука А. Д., Несторишена І. В., Колесника В. Т., Ківалова С. В., Гуцул І. А., Ткачика Ф. П. та інших. Проте перелік митних інтересів потребує розширення та переосмислення у зв'язку з сучасними змінами та досягненнями у сфері розвитку економіки та державного контролю, а також викликами національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У відповідності з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [1].

Деяка категорія дослідників, у тому числі Буковська О. Д. [2, с. 52], Юрій С. І. [3, с. 44], Пендюра М. М. [4, с. 57], Городецький О.Є. [5, с. 46] та інші, розглядають економічну безпеку з позиції захисту національних інтересів, а саме визначають економічну безпеку як захищеність економічних відносин, спроможність, стан захищеності національних інтересів держави. При даному підході важливим є чітке визначення національних інтересів і їх індикаторів, що забезпечать сталий розвиток економіки держави, оскільки вони можуть бути суперечливими.

Мауль Х. [6], Мунтян В. І. [7], Абалкін Л. І. [8, с. 217], Похилюк В. В. [9, с. 51] та інші розглядають економічну безпеку з позиції стійкості економіки країни до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, чинників та її спроможності до стабільності й постійного розвитку, прогресу, самовдосконалення та оновлення.

Дослідження, висвітлене у даній роботі, проведено авторами, базуючись на теоретичних та практичних засадах, які передбачають, що митний контроль є одним з компонентів системи економічної безпеки України.

Практична реалізація забезпечення та підвищення рівня економічної безпеки реалізується у тому числі в межах «Стратегії сталого розвитку України – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015, яка серед іншого передбачає реформу державної митної справи.

Бережнюк І. Г., Пашко П. В. [10, с. 31-40] вважають, що економічна безпека – це стан економічного забезпечення національної безпеки держави, загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний, збалансований і стабільний розвиток економічної системи держави, забезпечення самодостатності та стійкості системи, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Митну безпеку вважають складовою одночасно економічної безпеки та зовнішньоекономічної безпеки. Метою системи митної безпеки є досягнення усталеної, передбачуваної роботи митної системи, достатнього рівня сприяння ЗЕД в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження ризиків, а також нейтралізації ризик-чинників, які безпосередньо впливають на стан реалізації [11, с. 17]. У Митному кодексі України митну безпеку визначено як стан захищеності митних інтересів України [12].

У той же час, зважаючи на диверсифікацію процедур, що проводяться митницею, можна стверджувати, що митна безпека також має взаємозалежний вплив з екологічною, політичною, військовою, інформаційною, інтелектуальною, кримінальною, продовольчою, енергетичною, соціальною безпеками як складовими економічної безпеки держави. Наприклад, з метою забезпечення інформаційної безпеки митними органами здійснюється захист персональних даних, державної, комерційної та іншої охоронюваної законом України таємниці, для підтримання екологічної, продовольчої безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки, загроз суспільним інтересам митні органи реалізують державний контроль продукції шляхом перевірки відповідності та безпечності продукції, що переміщується через митний кордон України [13]. Забезпечення надання митними органами якісних державних послуг і сервісів підвищує рівень соціальної безпеки держави. Таким чином, задоволення митних інтересів впливає на велику кількість інших складових національної безпеки держави (рис. 1).

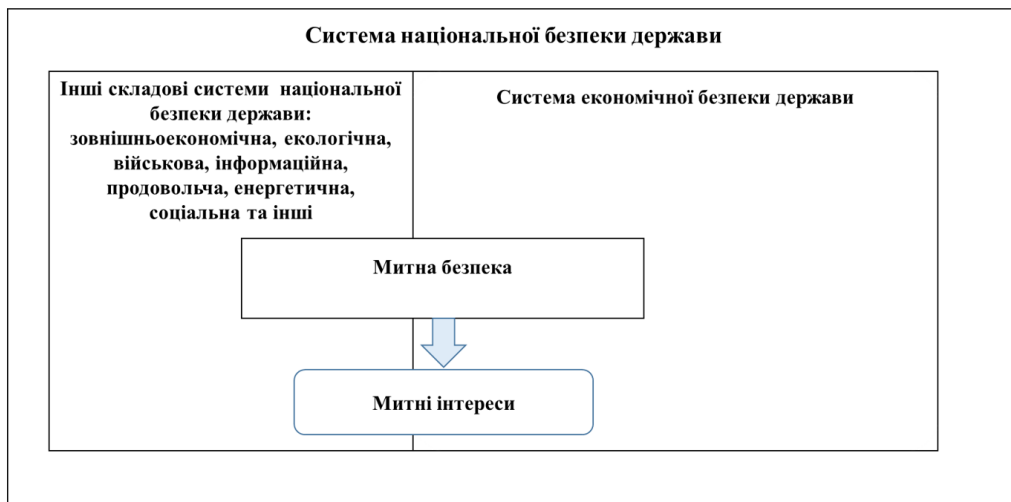

Рис. 1. Вплив митних інтересів на складові національної безпеки держави

Джерело: авторська розробка

Митні інтереси згідно законодавства України визначаються як національні інтереси держави, забезпечення та реалізацію яких покладено на митні органи [14, с. 13]. Шевчук С. В. трактує митні інтереси як складник національних інтересів держави, що лежить у площині різногалузевого спрямування (соціально-економічного, екологічного, політичного, правоохоронного, зовнішньоекономічного, інформаційного, культурного) та тривимірного формату взаємодії (мікро-, макрорівень та наднаціональний рівень),

реалізація яких забезпечується у межах здійснення митної справи, що сприяє побудові ефективної моделі захисту митної та національної безпеки [15, с. 47].

Відповідно, митні інтереси, що вже були визначені у працях [10; 13, с. 310], пропонується актуалізувати та доповнити, систематизуючи відповідно до напрямів діяльності митних органів:

- Структура та організація роботи;
- Управління та розвиток персоналу;
- Здійснення діяльності у сфері митної справи;
- Надання сервісів, пов'язаних з митною справою, фізичним і юридичним особам, у тому числі нерезидентам.

Тому, за результатами проведеного аналізу, нами визначено наступні митні інтереси за наведеними категоріями (табл. 1).

Таблиця 1

Митні інтереси

Визначений митний інтерес за категорією	Очікуваний ефект від реалізації
1	2
<i>Структура та організація роботи</i>	
Створення сучасної організаційної структури Державної митної служби України, яка відповідатиме практиці митниць розвинутих країн. Перегляд напрямів роботи та перерозподіл завдань між підрозділами та територіальними органами Служби. Оновлення підходів до зовнішньої комунікації Служби, що відповідатимуть сучасним потребам громадян та суб'єктів ЗЕД (наприклад, зареєстрованої системи антикризових комунікацій, викладення матеріалу «доступною мовою», акцент на візуалізації інформації, доступність інформації англійською мовою тощо). Запровадження регулярного аналізу «бізнес-процесів» з метою їх постійної оптимізації та вдосконалення. Прийняття управлінських рішень лише після проведення аналізу та оцінки усіх альтернатив. Запровадження сучасних ІТ рішень для організації та контролю роботи, які дозволять відслідковувати надання та виконання усіх завдань співробітниками, об'єктивно та базуючись на аналітиці по якості роботи, приймати рішення щодо зміни навантаженості, рівня оплати праці, застосування методів мотивації, навчання, притягнення до відповідальності або заохочення, прогнозування реального часу та затрат ресурсів на виконання завдань.	Підвищення результативності здійснення митного контролю, оптимізація використання трудових ресурсів. Зростання зовнішньоекономічної діяльності внаслідок підвищення рівня довіри до державного органу та прозорих правил ведення торгівлі. Підвищення ефективності роботи Держмитслужби шляхом збільшення кількості та якості виконання як доручень вищих органів, так і завдань, що виконуються в рамках функцій. Зниження кількості нерезультативних або негативних управлінських рішень.

Продовження таблиці 1

1	2
<i>Управління та розвиток персоналу</i>	
Запровадження системи відбору для прийому на роботу осіб, відповідно до уніфікованих профілів вакансій та потреб підрозділів. Формування бренду Держмитслужби, запровадження нової корпоративної культури. Запровадження сучасних методів управління персоналом, Human Capital Management, систем мотивації персоналу. Забезпечення психологічної безпеки працівників. Запровадження сучасної системи навчання та підвищення кваліфікації: відповідно до профілів посади, за якими здійснюється прийом на роботу, згідно з індивідуальним профілем, кар'єрними очікуваннями та здібностями співробітника, потребами державного органу. Налагодження системи внутрішньої комунікації. Впровадження сучасних ІТ рішень для управління та розвитку персоналу.	Збільшення доходу Державного бюджету шляхом підвищення ефективності роботи співробітників Держмитслужби за рахунок: – підбору найбільш відповідних кандидатів на посади; – залучення висококваліфікованих фахівців шляхом використання позитивної реклами бренду, через «соціальні» та інші нематеріальні переваги. Підвищення рівня керованості органом, зниження рівня корупції.
<i>Здійснення діяльності у сфері митної справи</i>	
Перебудова митної системи відповідно до міжнародних стандартів та практик розвинутих країн. Автоматизація митних процедур за рахунок сучасних ІТ технологій, забезпечення захисту інформації. Автоматизація процесів за рахунок інтеграції баз даних державних органів. Формування та оприлюднення зрозумілої політики реалізації митної справи, цілей та пріоритетів Держмитслужби та Міністерства фінансів, застосування уніфікованих, об'єктивних методів вирішення спірних, нестандартних випадків. Перегляд та розширення повноважень співробітників митних органів у контексті міжнародного рівня порушень митних правил; сучасних потреб бізнесу, таких як дистанційна робота; іноземних практик з налагодження митницями партнерських відносин з сумлінними суб'єктами ЗЕД; постійно зростаючого рівня доступності інформації через відкриті джерела; появи нових методів і інструментів порушень митних правил. Запровадження стандартизованих алгоритмів здійснення митних процедур.	Підвищення рівня митної, зовнішньоекономічної, екологічної, військової, інформаційної, продовольчої, енергетичної, соціальної та інших безпек. Розвиток торгівлі. Збільшення інвестиційної привабливості країни шляхом забезпечення прозорості здійснення процедур. Збільшення доходу Державного бюджету за рахунок зниження рівня порушення митних правил, прискорення здійснення митних процедур, підвищення результативності здійснення митного контролю, збільшення зовнішньоекономічних операцій. Оптимізація використання трудових ресурсів. Залучення коштів іноземних підприємств до економіки країни шляхом зменшення впливу адміністративних бар'єрів на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Продовження таблиці 1

1	2
Забезпечення якісного контролю дотримання законодавства України у сфері митної справи, у тому числі шляхом швидкого та зручного проходження контролю для сумлінних суб'єктів ЗЕД та якісних поглиблених перевірок ризикових суб'єктів ЗЕД через: – застосування детального аналізу зовнішньоекономічних операцій до переміщення товарів через митний кордон України, під час перебування товарів під митним контролем та після випуску товарів; – переміщення основних митних процедур на етап після випуску товарів та запровадження системи гарантування митних платежів для переважної більшості операцій; – запровадження системи управління ризиками, що функціонуватиме за допомогою сучасних ІТ рішень; – запровадження інституту митних розслідувань та розвиток системи контрольованих поставок; – розвиток інституту митних лабораторій.	
<i>Надання сервісів фізичним і юридичним особам, у тому числі нерезидентам</i>	
Оновлення підходів до надання державних послуг і сервісів. Оприлюднення актуальної інформації, роз'яснень у зручній та доступній формі. Створення інформаційного контенту у інтерактивній формі, що відповідає сучасним потребам громадян. Надання державних послуг і сервісів з використанням сучасних ІТ технологій: отримання послуг і сервісів дистанційно, без затримок або з використання електронних черг. Налагодження системи збору громадських зауважень і пропозицій у сфері митної справи.	Розвиток зовнішньоекономічної діяльності внаслідок підвищення рівня довіри до державного органу та прозорих правил ведення торгівлі. Зменшення рівня порушення митних правил внаслідок надання якісних сервісів. Зменшення кількості скарг та затрат ресурсів на обробку скарг. Зниження рівня корупції шляхом підвищення обізнаності суб'єктів ЗЕД і громадян.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, реалізація митних інтересів формує стійку до загроз митну систему, що сприяє підвищенню рівня національної безпеки держави, ефективному функціонуванню економіки держави, економічному зростанню, задоволенню матеріальних та соціальних потреб громадян, розвитку міжнародної торгівлі та зовнішньоекономічних зв'язків, зниженню рівня корупції.

У той же час, аналіз актуальних митних інтересів демонструє те, що за умов сучасної світової торгівлі митниця не може залишатись інституцією, що концентрується виключно за адмініструванні митних платежів, контролі дотримання законодавства та протидії митним правопорушенням. Аби забезпечувати розвиток економіки держави через приплив іноземних активів, збільшення міжнародних товаропотоків та, відповідно, укріплення національної валюти, Держмитслужбі рекомендується проведення реорганізації з метою забезпечення

функціонування як ефективної організації, що базується на визначених цінностях та культурі, встановленні та виконанні вимірюваних показників оцінки роботи та оплати праці згідно досягнутих результатів, постійному розвитку персоналу та побудови комфортного середовища для працівників, автоматизації типових процесів і процедур за рахунок запровадження сучасних ІТ рішень, а також формування позитивного іміджу організації як складової державного сектору, формування уніфікованих підходів до виконання процедур в рамках законодавства та зменшення «людського чинника» при проведенні митного контролю та пов'язаних з ним процесів, підвищення якості здійснення митного контролю та надання послуг і сервісів з використанням сучасних інструментів та впровадження інших спрощень, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності.

Особливу роль у спрощенні процедур торгівлі відіграє митний контроль після випуску товарів. Використання системи управління ризиками дозволяє здійснювати ранжування суб'єктів ЗЕД та проводити тривалі і детальні контрольні заходи на митному кордоні та (або) під час митного оформлення товару лише щодо найбільш ризикових операцій. Інші суб'єкти ЗЕД можуть перетинати митний кордон та здійснювати митне оформлення за спрощеними процедурами завдяки функціонуванню поглиблених перевірок після випуску товарів, що можуть проводитись за визначених випадків. Зважаючи на зазначене, необхідним є формування в Україні законодавчої та технічної бази в частині контролю після випуску товарів відповідно до міжнародного законодавства та іноземних практик, та переосмислення у зв'язку з цим функціоналу підрозділів митниць та їх операційних процесів.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи складність та зв'язок митного контролю з іншими складовими системи економічної та інших безпек держави, питання формування та реалізації митних інтересів є вкрай актуальним. Під час дослідження встановлено, що митні інтереси повинні формуватись не лише з точки зору митного контролю, протидії митним правопорушенням і зовнішньоекономічної діяльності, але й в контексті інституційного потенціалу митних органів, розвитку персоналу, комунікації, запровадження сучасних інструментів і рішень провадження діяльності, автоматизації і оптимізації операційних процесів, перспектив розвитку соціальної сфери держави, сприяння розбудові бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 01.02.2019).
2. Буковська О. Д., Пойда-Носик Н. Н. Економічна безпека України у контексті транскордонного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2011. № 32. С. 50-55.
3. Фінанси: підручник / Юрій С. І., Федосов В. М., Алексеєнко Л. М. та ін.; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ: Знання, 2008. 611 с.
4. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2005. 212 с.
5. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики России. *Экономист*. 1995. № 10. С. 44-50.

6. Maull H. Raw materials, Energy and Western security. London, 1984. 413 p.
7. Мунтіян В. І. Економічна безпека України: монографія. Київ: КВІЦ, 1999. 464 с.
8. Абалкин Л. И., Абрамова М. А., Алексеев А. И. Национальная экономика: учебник для вузов. Москва: Экономистъ, 2007. 864 с.
9. Похилюк В. В. Економічна безпека України : інституційні аспекти, стан і тенденції розвитку: монографія. Полтава: ТОВ "Фірма "Тех-сервіс", 2013. 420 с.
10. Митна політика та митна безпека України: монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП. Мельник А.А., 2013. 338 с. (Митна справа в Україні. Т. 24).
11. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17> (дата звернення: 01.02.2019).
12. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 01.02.2019).
13. Пашко П. В. Митні інтереси та митна безпека. *Митна справа*. 2007. № 3. С. 7-14.
14. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ: ТОВ «Новий друк», 2015. 570 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні». Т. 29).
15. Шевчук С. В. Аналіз теоретико-методологічних підходів визначення поняття «митні інтереси». *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 42-48.

REFERENCES

1. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2013), Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [On approval of Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine], Nakaz dated 29.10.2013 no. 1277, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (access date February 01, 2019).
2. Bukovska, O.D. and Poida-Nosyk, N.N. (2011), "Economic security of Ukraine in the context of cross-border cooperation", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Ser.: Ekonomika, no. 32, pp. 50-55.
3. Yurii, S.I. (Ed.), Fedosov, V.M. (Ed.), Alekseenko, L.M. et al. (2008), *Finansy [Finances]*, textbook, Znannia, Kyiv, 611 p.
4. Pendiura, M.M. (2005), "National security of Ukraine in the context of modern European geopolitical transformations", Diss. Dr. Sc. (Jur.), 12.00.01, Kyivskyi natsionalnyi un-t vnutrishnikh sprav, Kyiv, Ukraine, 212 p.
5. Gorodetskiy, A. (1995), "Security issues of the Russian economy", *Ekonomist*, no. 10, pp. 44-50.
6. Maull, H. (1984), *Raw materials, Energy and Western security*, London, United Kingdom, 413 p.
7. Muntiiian, V.I. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]*, monograph, KVITs, Kyiv, 464 p.
8. Abalkin, L.I., Abramova, M.A. and Alekseev, A.I. (2007), *Natsionalnaia ekonomika [National economy]*, high-school textbook, Ekonomist, Moscow, Russia, 864 p.
9. Pokhyliuk, V.V. (2013), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: instytutsiini aspekty, stan i tendentsii rozvytku [Economic security of Ukraine: institutional aspects, state and development trends]*, monograph, TOV "Firma "Tekh-servis", Poltava, Ukraine, 420 p.

10. Pashko, P.V. (Ed.) and Berezniuk, I.H. (Ed.) (2013), *Mytna polityka ta mytna bezpeka Ukrainy* [Customs policy and customs security of Ukraine], monograph, PP Melnyk A.A., Khmelnytskyi, 338 p. (*Mytna sprava v Ukraini*. Vol. 24).
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Pro derzhavnyi rynkovyi nahliad i kontrol nekharchovoi produktsii* [On state market supervision and control of non-food products], *Zakon Ukrainy* dated 02.12.2010 no. 2735-VI, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17> (access date February 01, 2019).
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 13.03.2012 no. 4495-VI, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date February 01, 2019).
13. Pashko, P.V. (2007), "Customs interests and customs security", *Mytna sprava*, no. 3, pp. 7-14.
14. Pashko, P.V. (Ed.) and Taranhul, L.L. (Ed.) (2015), *Reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy: suchasni vyklyky ta oriientyry* [Reforming the tax system of Ukraine: current challenges and benchmarks], monograph, TOV "Novyi druk", Kyiv, Ukraine, 570 p. (Seriiia «Podatkova ta mytna sprava v Ukraini». Vol. 29).
15. Shevchuk, S.V. (2018), "Analysis of theoretical and methodological approaches to defining the concept of "customs interests", *Ekonomicka ta derzhava*, no. 10, pp. 42-48.

P. V. Pashko, A. O. Kostenko. Some aspects of customs control in the system of economic security of the state

Customs control is one of the important components of the economic security system of the state, at the same time it is a component of other types of security systems. The versatility and complexity of this essence, as well as the modern development of technology, the world economy, social sphere have necessitated the improvement of approaches to customs control by countries around the world, as well as models of customs authorities. According to the authors, a comprehensive study of customs interests allows to research the directions of improvement of customs control and its impact on the functioning of the state. The article analyzes the definition, relationship and components of the concepts "system of economic security of the state", "customs security of the state", "customs interests". The role of customs control as a component of the economic security system of the state is determined. The customs interests that are relevant at the present stage of functioning of customs are formulated and structured. The proposed customs interests could become the basis for the formation of a strategy for the development of customs and reform of customs authorities. The interrelation of customs interests with various types of security, which are a part of the national security of the state, is outlined. The importance of introduction of IT, organizational, functional changes, modern approaches to communications, management and development of the personnel, Human Capital Management in customs bodies in maintenance of economic safety of the state is offered and proved. Particular attention is paid to the prospects for the development of post-release control. The importance of the development of customs control after the release of goods and its key role in facilitation of trade procedures is substantiated.

Key words: customs control, customs interests, economic security, customs security, business analysis, process automation.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2019

УДК 351.713:656.13

JEL Classification: H19

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.75-82

С. А. Попель,

к.е.н., старший науковий співробітник,
Університет ДФС України,

ORCID ID 0000-0003-3834-1049

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ МИТНИЦЬ ЩОДО МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У статті проаналізовано обсяги імпорту вживаних та нових транспортних засобів за 2016–2017 рр. та зазначено причини їх зростання. Досліджено географію імпорту транспортних засобів до України та визначено, що найбільшими країнами імпортерами транспортних засобів є Польща та Литва. З метою більш детального аналізу тенденцій імпорту транспортних засобів, в статті проаналізовано обсяги митного оформлення транспортних засобів окремими митницями ДФС.

Ключові слова: транспортні засоби, митне оформлення, митниці ДФС, динаміка імпорту.

С. А. Попель. Исследование практики отечественных таможен по таможенному оформлению транспортных средств

В статье проанализированы объемы импорта подержанных и новых транспортных средств за 2016–2017 гг. и указаны причины их роста. Исследована география импорта транспортных средств в Украину и определено, что крупнейшими странами импортерами транспортных средств являются Польша и Литва. С целью более детального анализа тенденций импорта транспортных средств, в статье проанализированы объемы таможенного оформления транспортных средств отдельными таможенными ГФС.

Ключевые слова: транспортные средства, таможенное оформление, таможи ГФС, динамика импорта.

Метою статті є дослідження практики митниць ДФС щодо митного оформлення транспортних засобів.

Постановка проблеми. В останні роки значно збільшилися обсяги імпорту як нових, так і вживаних транспортних засобів. У ДФС пояснюють зростання показника кількості імпортованих вживаних транспортних засобів набуттям чинності змін до Податкового кодексу у 2016 році, згідно з якими ставки акцизного податку на легкові вживані автомобілі скоротилися у 10–20 разів. Це сприяло зменшенню загального податкового навантаження, яке на сьогодні складає приблизно 35–40% до вартості автомобіля. До набрання чинності закону акцизний податок був настільки великий, що податкове навантаження на вживаний транспортний засіб сягало 90% вартості транспортного засобу [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі значна увага приділяється дослідженню питань митного контролю та митного оформлення товарів. Вивченням зазначеної проблематики займається чимало вітчизняних науковців, таких як: І. Бережнюк, [2], К. Бондаренко [3], Ю. Дьомін [4], М. Каленський [5] та ін. Проте, недостатньо уваги приділено дослідженню особливостей митного оформлення транспортних засобів, що зумовлює потребу в проведенні поглибленого аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з статистичною інформацією (яка була представлена Державною фіскальною службою України), обсяги імпорту як нових, так і вживаних, транспортних засобів за останні роки значно зросли. Особливо стрімке зростання спостерігалось кількості імпортованих вживаних транспортних засобів, що становило – 306,3% (у 2017 році було оформлено 72,9 тис., з них за зменшеними ставками акцизного податку – 69,5 тис. У 2016 році було здійснено оформлення 23,8 тис., у т.ч. числі за зменшеними ставками акцизного податку – 15,1 тис. [6]). Поряд із цим, зростання кількості імпортованих нових транспортних засобів становило лише 127,8% (протягом 2017 року здійснено митне оформлення 80,5 тис. нових транспортних засобів, а у 2016 році кількість оформлень становила 63 тис. шт. [6]).

Збільшення кількості імпортованих транспортних засобів сприяло збільшенню обсягів сплачених митних платежів. Так, зростання обсягів сплачених митних платежів за переміщення нових транспортних засобів протягом 2016–2017 рр. склало 127,4% (що є майже ідентичним до зростання кількості ввезених нових транспортних засобів); поряд із тим, зростання обсягів сплачених митних платежів за переміщення вживаних транспортних засобів – 229,2%. Така ситуація виникла, в першу чергу, через те, що при ввезенні вживаних транспортних засобів застосовуються зменшені ставки акцизного податку.

Що стосується географії імпорту транспортних засобів, та варто зазначити, що найбільше автомобілів в Україну імпортують з Європи.

Авто «під розмитнення» везуть переважно з Німеччини та Франції (а це найбільші за обсягами ринки), а також з Італії, Бельгії, Швейцарії. Серед найпопулярніших моделей – Volkswagen Passat та Golf, Renault Megane, Skoda Octavia, Opel Astra та Insignia. Загалом це автомобілі 2010–2015 років виготовлення, хетчбеки та універсали переважно європейських марок та з дизельними двигунами [7].

Якщо ж авто ввозиться транзитом чи на тимчасовий ввіз без наміру розмитнення, то географію імпорту можна представити за допомогою рис. 1 [8].

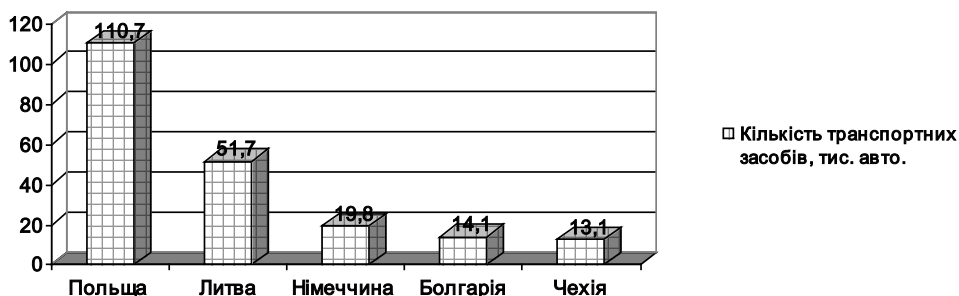

Рис. 1. Географія імпорту транспортних засобів (станом на 31.01.2018)

Джерело: [8]

Як видно з даних рис. 1, найбільша частка імпорту автомобілів припадає на Польщу – 110,7 тис. шт. та Литву – 51,7 тис. шт., і досить незначна на Німеччину – 19,8 тис. шт., Болгарію – 14,1 тис. шт., Чехію – 13,1 тис. шт.. Найпопулярніші марки – Volkswagen, Audi, BMW, Mercedes-Benz. Французькі та японські авто теж зустрічаються, але в менших об'ємах.

Такі значні обсяги імпорту транспортних засобів із Польщі та Литви пояснюються тим, що вартість транспортних засобів в них значно нижча, ніж в Україні. Основною причиною ситуації, що склалася, є значно вищі податки на імпорتنі транспортні засоби. Так, Україна має найвищі податки на ввезення імпортного авто в Європі. Іноді розмір податку становить близько 50%. А тому купівля транспортного засобу в цих країнах значно дешевша, ніж в Україні, навіть із врахуванням вартості доставки та митного оформлення.

З метою більш детального аналізу тенденцій імпорту транспортних засобів було сформовано та подано запити на митниці ДФС на отримання публічної інформації щодо кількості транспортних засобів (Товарна група 87 «Засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу, їх частини та обладнання» згідно УКТЗЕД), що переміщувалися через митний кордон України.

Слід зазначити, що значна кількість митниць ДФС (Чернігівська, Чернівецька, Харківська, Миколаївська, Сумська, Луганська) відмовили в наданні інформації, мотивувавши це тим, що інформація, яка запитувалася у зверненні, не є інформаційним запитом, оскільки для відповіді на нього необхідно створити нову інформацію. Також, було зазначено, що органами доходів і зборів надається інформація лише та, яка відповідає критеріям «відображеності та задокументованості», а саме та інформація, яка міститься в кількох документах і може бути зібрана і надана без значних інтелектуальних зусиль (наприклад, без проведення додаткового змістовного аналізу), оскільки органи доходів і зборів не ведуть та не повинні вести окрему митну статистику щодо митного оформлення транспортних засобів.

Також, окремо варто сказати, що окремі митниці ДФС, зокрема: Хмельницька, Полтавська, Дніпропетровська, Рівненська, Житомирська, Львівська митниці подали статистичну інформацію загалом за весь досліджуваний період (табл. 1).

Таблиця 1

**Митне оформлення транспортних засобів митниця ДФС
протягом 2015 – I кв. 2018 рр., шт.**

Митниця ДФС	Товарна група 87 за УКТЗЕД (шт.)			
	2015	2016	2017	2018 (I-III міс)
Хмельницька митниця		9833		971
Полтавська митниця		1941		1553
Дніпропетровська митниця		11936		5052
Рівненська митниця		74329		3122
Житомирська митниця		2449		
Львівська митниця		50659		5955
Вінницька митниця		8592		394

Джерело: сформовано автором на основі інформації митниць ДФС

Так, відповідно до інформації, наведеної у табл. 1, протягом 2015 – I-III міс. 2018 рр. найбільшу кількість митного оформлення транспортних засобів було здійснено на прикордонних митницях, а саме: Рівненській – 74751 шт., Львівській митниця – 56514 шт.; відповідно Полтавська митниця здійснила митне оформлення найменшої кількості транспортних засобів – 3494 шт.

Більш повну інформацію про кількість митного оформлення транспортних засобів за 2015 – I кв. 2018 рр., надану митницями, наведено у табл. 2.

Таблиця 2

**Митне оформлення транспортних засобів митниця ДФС
протягом 2015 – I кв. 2018 рр., шт.**

Митниця ДФС	Товарна група 87 за УКТЗЕД				
	2015	2016	2017	2018 (I-III міс)	Загаль- на кіль- кість
Івано-Франківська митниця	3677	5304	9762	2322	21065
Одеська митниця	391	1763	8082	5492	15728
Волинська митниця	14484	8922	16153	8665	48224
Київська міська митниця	9008	21040	57921	8131	87969
Закарпатська митниця	2340	5440	9703	4553	22036
Київська митниця	29271	49455	63244	12617	154587
Запорізька митниця	132	4403	698	127	5360
Тернопільська митниця	649	1234	3017	608	5508
Кіровоградська митниця	500	795	1261	344	2900
Донецька митниця	14	72	252	43	381

Джерело: сформовано автором на основі інформації митниць ДФС

Згідно даних табл. 2, найбільшу кількість митних оформлень транспортних засобів було здійснено на Київській митниці та Київській міській митниці, а також прикордонних митницях, а саме: Волинській, Закарпатській та Івано-Франківській митницях. Слід також зазначити, що найменшу кількість митних оформлень здійснено Донецькою митницею, що, в першу чергу, пов'язане з тим, що значна частина її території тимчасово окупована.

Досить цікавою є динаміка зростання кількості митних оформлень транспортних засобів. Так, протягом усього досліджуваного періоду на всіх митницях спостерігалася тенденція до зростання кількості митних оформлень транспортних засобів, за деякими винятками:

– на Волинській митниці у 2016 році кількість митних оформлень транспортних засобів, у порівнянні з 2015 роком, впала на 62%, про те вже у 2017 році зростання склало 181%;

– на Запорізькій митниці у 2017 році спостерігалася значне падіння показники кількості митних оформлень транспортних засобів, а саме – на 630,8%.

Слід окремо зазначити, що Черкаською митницею було надано інформацію щодо загальної митної вартості оформлених транспортних засобів, зокрема:

– за 2015 рік 41 митне оформлення загальною митною вартістю 3,4 млн. грн., з них 9 як гуманітарна допомога;

– за 2016 рік 341 митне оформлення загальною митною вартістю 65,8 млн. грн., з них 9 як гуманітарна допомога;

– за 2017 рік 1373 митних оформлень загальною митною вартістю 232,4 млн. грн., з них 10 як гуманітарна допомога;

– за I квартал 2018 року 367 митних оформлень загальною митною вартістю 60,9 млн. грн., з них 2 як гуманітарна допомога.

Також було сформовано та подано запит на Департамент адміністрування митних платежів для отримання узагальненої інформації щодо кількості транспортних засобів, що переміщувалися через митний кордон України. Отриману інформацію представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД (тисяч доларів США) за період з 01.01.2015 р. по 31.03.2018 р.

Код і найменування позиції товару за УКТЗЕД		Імпорт		Експорт	
		Вар-тість	Вага нетто, т.	Вар-тість	Вага нетто, т.
1		2	3	4	5
2015					
8702	Моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія	15544	9558	3302	470
8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей	824415	87825	12553	623
8704	Моторні транспортні засоби для перевезення пасажирів	161571	51636	38935	7467
8705	Моторні транспортні засоби спеціального призначення не призначені для перевезення людей або вантажів	45660	6543	18186	1820
2016					
8702	Моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія	30288	8555	920	123
8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей	1441587	133207	9203	449
8704	Моторні транспортні засоби для перевезення пасажирів	245074	65586	31527	4850
8705	Моторні транспортні засоби спеціального призначення не призначені для перевезення людей або вантажів	99214	9475	8783	347
2017					
8702	Моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія	45407	7663	1203	134
8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей	2077266	235657	5406	191
8704	Моторні транспортні засоби для перевезення пасажирів	370466	83340	9613	2070
8705	Моторні транспортні засоби спеціального призначення не призначені для перевезення людей або вантажів	140339	14775	5081	529

Продовження таблиці 3

1		2	3	4	5
<i>I кв. 2018</i>					
8702	Моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія	13952	2355	386	39
8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей	459351	61389	1388	34
8704	Моторні транспортні засоби для перевезення пасажирів	79116	17628	154	18
8705	Моторні транспортні засоби спеціального призначення не призначені для перевезення людей або вантажів	64728	5529	578	76

Джерело: сформовано автором на основі інформації митниць ДФС

На основі аналізу даних табл. 3 можна зробити низку висновків, зокрема:

протягом усього досліджуваного періоду вартість імпорту транспортних засобів за всіма позиціями демонструє тенденцію до зростання;

– найбільшу частку у вартості імпорту транспортних засобів становлять – 8703 Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей, а найменшу – 8702 моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія;

– найбільшу частку у вартості експорту транспортних засобів становлять – 8704 моторні транспортні засоби для перевезення пасажирів, а найменшу – 8702 моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія;

– протягом усього досліджуваного періоду вартість експорту транспортних засобів за всіма товарними позиціями демонструє тенденцію до зростання.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аналіз динаміки імпорту транспортних засобів дає можливість стверджувати, що обсяги ввезених транспортних засобів в Україну з кожним роком зростають, що зумовлено стабілізацією курсу гривні, відродженням автокредитування та посиленням ділової активності в країні.

Крім того, обсяги імпорту вживаних транспортних засобів значно переважають обсяги імпорту нових, це пов'язано із тим, що при ввезенні вживаних транспортних засобів застосовуються зменшені ставки акцизного податку. Найбільшими країнами-імпортерами транспортних засобів є Польща та Литва, оскільки вартість транспортних засобів в них значно нижча, ніж в Україні, навіть із врахуванням вартості доставки та митного оформлення.

Що стосується кількості митних оформлень транспортних засобів в розрізі митниць ДФС, то найбільше їх було здійснено на Київській митниці та Київській міській митниці, а також прикордонних митницях. Слід зазначити, що найменшу кількість митних оформлень здійснено Донецькою митницею, що, в першу чергу, пов'язане з тим, що значна частина її території тимчасово окупована.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українці купили вдвічі більше імпортованих авто, ніж минулоріч. Звідки взявся цей автобум. URL: https://espresso.tv/article/2017/11/27/ukrayinci_kupyly_mayzhe_vdvichi_

bilshe_importnykh_avto_anizh_mynulorich_chomu_takyy_avtobum (дата звернення: 20.09.2018).

2. Бережнюк І.Г. Теоретичні основи та сутність митної справи. *Вісник Академії митної служби України*. 2009. № 3. С. 3-13.

3. Бондаренко І. Митні послуги. *Митна справа*. 2009. № 6. С. 4-11.

4. Дьомін Ю. Митний процес у діяльності митних органів. *Вісник прокуратури*. 2010. № 4. С. 45-49.

5. Каленський М. Митний контроль у системі фінансового контролю в Україні. *Вісник Академії митної служби України*. 2010. № 2. С. 3-9.

6. ДФС: У 2017 році здійснено митне оформлення 80,5 тис. нових та 72,9 тис. вживаних авто. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/326374.html> (дата звернення: 20.09.2018).

7. Звідки вигідно пригнати авто в Україну. URL: https://auto.24tv.ua/vzhyvani_avto_v_ukraini_2018_zvidky_vyhidno_pryhnaty_bu_avtomobil_i_kupyty_n4200 (дата звернення: 20.09.2018).

8. Понад 246,4 тис. автомобілів з іноземною реєстрацією знаходяться на території України незаконно. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/325532.html> (дата звернення: 20.09.2018).

REFERENCES

1. Ukrainitsi kupyly vdvichi bilshe importnykh avto, anizh mynulorich. Zvidky vziavsia tsei avtobum [Ukrainians bought twice as many imported cars than last year. Where did this bus come from?], available at: https://espreso.tv/article/2017/11/27/ukrayinci_kupyly_mayzhe_vdvichi_bilshe_importnykh_avto_anizh_mynulorich_chomu_takyy_avtobum (access date September 20, 2018).

2. Berezhniuk, I.H. (2009), "Theoretical foundations and essence of customs affair", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, no. 3, pp. 3-13.

3. Bondarenko, I. (2009), "Customs services", *Mytna sprava*, no. 6, pp. 4-11.

4. Domin, Yu. (2010), "Customs process in the activities of customs authorities", *Visnyk prokuratury*, no. 4, pp. 45-49.

5. Kalenskyi, M. (2010), "Customs control in the system of financial control in Ukraine", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, no. 2, pp. 3-9.

6. DFS: U 2017 rotsi zdiisneno mytne oformlennia 80,5 tys. novykh ta 72,9 tys. vzhyvanykh avto [SFS: In 2017, customs clearance of 80.5 thousand new and 72.9 thousand used cars], available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/326374.html> (access date September 20, 2018).

7. Zvidky vyhidno pryhnaty avto v Ukrainu [Where is it profitable to drive a car to Ukraine], available at: https://auto.24tv.ua/vzhyvani_avto_v_ukraini_2018_zviel2dky_vyhidno_pryhnaty_bu_avtomobil_i_kupyty_n4200 (access date September 20, 2018).

8. Ponad 246,4 tys. avtomobiliv z inozemnoiu reiestratsiieiu znakhodiatsia na terytorii Ukrainy nezakonno [More than 246.4 thousand cars with foreign registration are on the territory of Ukraine illegally], available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/325532.html> (access date September 20, 2018).

S. A. Popel. Research of domestic customs practices on customs equipment of vehicles

The purpose of the article is to study the practice of Customs SFS regarding the customs clearance of vehicles. To achieve this goal in this article used the following methods: induction and deduction, theoretical generalization, monographic – in the study of scientific sources, in the study of laws and other regulations on the implementation of customs control procedures and customs clearance of water vehicles, abstract and logic – for generalization of theoretical provisions, formation of conclusions and proposals, statistical-analytical method for processing statistical data on customs clearance of vehicles. The article analyzes import volumes of second-hand and new vehicles for 2016-2017 year and indicates the reasons for their growth. The geography of import of vehicles to Ukraine was investigated and it was determined that Poland and Lithuania are the largest importing countries of vehicles. In order to more thoroughly analyze the import trends of vehicles, the article analyzes the volumes of customs clearance of vehicles by individual SFS customs. The analysis of the dynamics of import of vehicles makes it possible to assert that the volume of imported vehicles in Ukraine grows year by year. In addition, the volume of imports of used vehicles significantly exceeds the volume of imports of new ones, due to the fact that the import of used vehicles is subject to reduced excise tax rates. Poland and Lithuania are the largest importers of vehicles, since the cost of vehicles in them is much lower than in Ukraine, even taking into account the cost of delivery and customs clearance. As for the number of customs clearance of vehicles in the context of SFS customs offices, most of them were carried out at the Kyiv Customs and Kyiv City Customs, as well as border customs. It should be noted that the small number of customs clearance has been carried out by the Donetsk customs, which is primarily due to the fact that a significant part of its territory is temporarily occupied. The main provisions of this study can be used in the process of developing proposals and making changes and additions to legislation governing the customs clearance of vehicles.

Key words: vehicles, customs clearance, SFS customs, import dynamics.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2018

УДК 351.746.1:004 (477)

JEL Classification: Z18

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.83-97

Л. Р. Прус,
к.е.н., доцент,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0002-1871-6053

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СКООРДИНОВАНОГО УПРАВЛІННЯ КОРДОНАМИ

У статті досліджено ключові домінанти скоординованого управління кордонами, яка використовується в розвинутих країнах за рекомендаціями ВМО в контексті забезпечення безпеки перевезень та організації протидії міжнародному тероризму. Проаналізовано ознаки концепції скоординованого управління кордонами в документах ВМО, СОТ, з'ясовано необхідність застосування «єдиного вікна» для реалізації концепції, окреслено рівні реалізації концепції скоординованого управління кордонами для більш активного їх використання світовою спільнотою з метою підвищення рівня глобальної та національної безпеки.

Ключові слова: інтегроване управління кордоном, єдине вікно, стандарт, безпека кордонів, митна адміністрація.

Л. Р. Прус. Теоретические основы скоординированного управления границами

В статье исследованы ключевые доминанты скоординированного управления границами, которое используется в развитых странах по рекомендациям ВТО в контексте обеспечения безопасности перевозок и организации противодействия международному терроризму. Проанализированы признаки концепции скоординированного управления границами в документах ВТО, ВТО, выяснено необходимость применения «единого окна» для реализации концепции, определены уровни реализации концепции скоординированного управления границами для более активного их использования мировым сообществом с целью повышения уровня глобальной и национальной безопасности.

Ключевые слова: интегрированное управление границей, единое окно, стандарт, безопасность границ, таможенная администрация.

Метою дослідження є вивчення ключових домінант скоординованого управління кордоном, яке використовується митними адміністраціями розвинутих країн та рекомендовано ВМО.

Постановка проблеми. Державна фіскальна служба України розвиває та вдосконалює систему управління ризиками у сфері митного контролю. Так, Уряд схвалив відповідну Стратегію розвитку системи управління ризиками, реалізація якої розрахована на 5 років – до 2022 року. Документ розроблений на основі кращих міжнародних практик і законодавства ЄС, рекомендацій МВФ та експертів проекту Twinning щодо підтримки ДФС у розвитку елементів інтегрованого управління кордонами у митній сфері.

З середини 1990-х років спостерігається зростаючий попит на координацію роботи різних установ на кордоні, з тим щоб полегшити торгівлю. У глобалізованому світі,

де взаємопов'язаність і інтеграція є ключовими факторами динаміки, які впливають на економічне зростання і соціальний розвиток, політики все більше усвідомлюють необхідність прискореної транскордонної регуляторної реформи для усунення непотрібних бар'єрів і труднощів на шляху міжнародної торгівлі.

Концепція скоординованого управління кордонами не нова. Всесвітня митна організація (ВМО) опублікувала Митний компендіум для комплексного управління кордонами (Customs Compendium for Integrated Border Management) ще в 2006 році, у ньому було викладено ключові елементи системи інтегрованого управління кордонами, а також питання планування і імплементації. Багато з цих елементів, як і раніше актуальні і сьогодні. Протягом багатьох років, варіації терміна змінювалися. Так, його називали спільним, комплексним, інтегрованим тощо, однак мова йде саме про цілісний підхід за участю всіх транскордонних регулюючих органів, з тим щоб їх регуляторні функції виконувалися скоординовано. Пізніше термін «скоординоване управління кордонами» був прийнятий ВМО на заміну колишньої назви «інтегроване управління кордонами» через те, що «комплексне», здавалося, заздалегідь передбачає лише структурну та інституційну інтеграцію, що потенційно звужує обсяг поняття. ВМО вважає, що скоординоване управління кордоном набагато ширше, в тому сенсі, що ресурси, функції, процеси та законодавчі акти повинні бути мобілізовані навколо спільного бачення ефективного і дієвого управління кордонами і є кілька рішень для досягнення цієї мети, де інтеграція послуг є лише одним із заходів [1–2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки ефективності й організації охорони державного кордону у пунктах пропуску досліджували вчені: О. В. Боровик, О. А. Більковський, В. П. Городнов, І. С. Катеринчук, Б. М. Олексієнко, В. М. Серватюк, О. М. Ставицький, Б. Ф. Єрошин тощо. Разом із тим, у наукових джерелах не розглядалося питання інтегрованого управління кордонами як механізму забезпечення ефективного митного контролю в пунктах пропуску.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проект Twinning «Підтримка Державної фіскальної служби України у розвитку елементів інтегрованого управління кордонами у митній сфері» передбачає довгострокові консультації на щоденній основі між представниками ДФС та експертами проекту, навчальні візити до країн-членів ЄС з метою ознайомлення на практиці з аспектами впровадження елементів інтегрованого управління кордонами та нормотворчу роботу у сфері боротьби з корупцією. Проект охоплює наступні 3 компоненти: 1) модернізація законодавства у сфері інтегрованого управління кордонами; 2) оперативні аспекти співробітництва у сфері інтегрованого управління кордонами; 3) розвиток системи боротьби з корупцією.

ВМО використовує термін «coordinated border management», який може включати в себе:

- 1) обмін інформацією;
- 2) спільне розміщення об'єктів;
- 3) тісне міжвідомче співробітництво;
- 4) делегування адміністративних повноважень;
- 5) взаємоузгоджене призначення посадових осіб.

Скоординоване управління кордоном означає здійснення низки заходів, які призведуть до високого ступеня координації діяльності всіх органів, які здійснюють управління державним кордоном і контроль потоків вантажів через кордони.

Незважаючи на те, що багато організацій посилаються на концепцію, використовуючи термін «Комплексне» (Integrated) або «Спільне» (Collaborative) управління кордоном, ВМО вважає за краще використовувати термін «Скоординоване управління кордоном», тому що він орієнтований на принцип координації політик, програм і результатів їх реалізації, уникаючи при цьому відчуття того, що акцент робиться лише на одне рішення.

ВМО не передбачає прийняття будь-якої моделі для системи комплексного управління кордоном, оскільки визначення того, яка система є найбільш придатною в національному контексті, є обов'язком відповідного уряду. Організаційні моделі не є невід'ємним елементом застосування комплексного підходу до управління кордоном на більш високому рівні, а скоріше більш глибоким розумінням ризику, в який залучено довілля, і визнанням унікального вкладу кожного відомства в управління кордонами та розробку підходу, що забезпечує більш високий рівень взаємодії між ними.

СВМ може дати багато переваг і привілеїв як на рівні урядів, так і окремих прикордонних відомств. На урядовому рівні, розробка і впровадження системи СВМ може привести до більш ефективного надання послуг на кордоні, тому що кількість дублюючих один одного процедур і протиріч між різними відомчими політиками, місіями і мандатами буде скорочено. Даний факт дозволить збільшити можливості уряду вирішувати стратегічні питання в розрізі всього прикордонного відомства, тому що буде застосовуватися цілісний підхід до управління кордонами. Такий цілісний підхід матиме позитивний вплив на всі функції і обов'язки прикордонного відомства. З точки зору ресурсів СВМ може привести до економії за рахунок ефекту масштабу, завдяки спільному використанню інформаційних і комунікаційних систем, їх розробці, перехресному навчання і об'єднанню ресурсів. Більш широкий обмін інформацією та оперативними даними матиме позитивний вплив на всі прикордонні відомства і надасть їм можливість підвищити ефективність управління ризиками. Більш ефективне управління ризиками, в свою чергу, дозволить окремим відомствам більш ефективно виконувати свої програми сприяння і вживати оперативних заходів.

Ефективне скоординоване управління кордонами буде позитивно впливати на клієнтів урядових органів – на торгові організації і пасажирів. Ефективність дій уряду на кордоні призведе до зменшення числа втручань щодо товарів і людей, так як ці заходи будуть спрямовані на роботу з товарами і пасажирями з високим ступенем ризику, одночасно враховуючи всі критерії зниження ризиків, що застосовуються прикордонними відомствами [7]. Скорочення частоти втручань призведе до скорочення часу, витраченого на кордоні, що призводить до зниження транспортних витрат і скорочення часу очікування. Більш рідкісні, але більш цілеспрямовані огляди також скоротять потреба в розвитку інфраструктури, наприклад, в розширенні доглядових майданчиків, парковки і доглядових платформ.

Будь-яка система скоординованого управління ризиками повинна визнати, що різні прикордонні відомства усувають ризики по-різному, і що координація в даному випадку грає ключову роль. Незважаючи на те, що ризик, як правило, тлумачиться з точки зору навмисного ризику, також існує «ненавмисний або ненавмисний» ризик (наприклад, турист, який випадково піддав себе порушення біологічної безпеки, в'їхав в країну, не знаючи про даний факт). Управління такими ризиками також має здійснюватися.

Скоординоване управління кордоном (СВМ) представляє собою підхід до управління кордонами за участю державних відомств, що скоординовано працюють на різних кордонах для досягнення спільної мети, забезпечуючи, таким чином, цілісну відповідь

уряду на проблеми управління кордонами. СВМ може означати логічний спосіб управління транскордонними операціями для забезпечення ефективних і дієвих процесів і процедур, що використовуються всіма регулятивними відомствами, які відповідають за безпеку на кордоні, а також нормативних вимог, які застосовуються до пасажирів, товарів і транспортних засобів, які перетинають міжнародні кордони [3; 5]. Мета системи скоординованого управління кордонами – спрощення процедур торгівлі та митного оформлення осіб при одночасному забезпеченні безпеки кордонів.

Важливість цієї концепції було підкреслено визначенням офіційно 2015 року роком діяльності ВМО щодо координованого управління кордонами, протягом якого митним адміністраціям пропонувалося активно сприяти розвитку партнерських відносин з метою спрощення і прискорення проходження товарів через кордони. Насамперед це передбачало координацію митними адміністраціями своєї практичної діяльності з іншими митними службами та відповідними державними установами, які присутні на кордоні, а також економічними операторами, які беруть участь у транскордонній торгівлі.

Девізом «Інтегроване управління кордонами: всеохоплюючий підхід заради об'єднання партнерських зусиль» ВМО сигналізувала про прагнення міжнародного митного співтовариства до подальшого підвищення рівня співробітництва, взаємодії та налагодження ділових відносин зі своїми численними партнерами.

Це було обумовлено наступним. Незважаючи на свої регулятивні повноваження, відомства на кордоні повинні працювати разом для спільного блага, оскільки інтегроване управління кордонами сприяє підвищенню якості державних послуг, дозволяє уникати дублювання функцій, призводить до економії коштів за рахунок зростання масштабів виробництва, меншої кількості перевірок при одночасному підвищенні рівня їх точності, зниження транспортних витрат і витрат на розвиток інфраструктури, скорочення часу очікування на кордоні, розширення інформаційної взаємодії, у тому числі обміну відомостями правоохоронної спрямованості, та зміцненню зв'язків між усіма зацікавленими сторонами.

Враховуючи численні переваги для всіх зацікавлених сторін від впровадження скоординованого управління кордонами, митні адміністрації у своїй діяльності вже давно підтверджують, що впровадження принципів скоординованого управління кордонами забезпечить успішність виконання численних державних функцій у місцях перетину державного кордону, що, в свою чергу, сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату, покращенню торговельного середовища і збільшенню темпів економічного зростання.

Під егідою ВМО митні адміністрації розробили численні засоби та інструменти для ефективного впровадження скоординованого управління кордонами: переглянута Кіотська конвенція містить низку стандартів, які безпосередньо стосуються таких питань скоординованого управління кордонами, як узгодження часу роботи органів на кордоні, здійснення спільного контролю, а також створення спільних митних органів, що у комплексі сприяє спрощенню торгівлі. Кіотська конвенція набула чинності в 1974 році і була переглянута в 1999 році. Одним з основних принципів цієї Конвенції є спрощення, а також уніфікація митних процедур.

Таким чином, СВМ підхід, при використанні в поєднанні з стандартами і рекомендаціями, що містяться в переглянутій Кіотській конвенції, забезпечує міцну основу впорядкування на кордонів процесів, пов'язаних як зі спрощенням процедур, так і управлінням в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Переглянута Кіотська конвенція (1999)

Стандарт	Юридичний текст
Стандарт 3.1.	Митна служба визначає митні органи, в яких можуть пред'являтися товари або може здійснюватися їхнє митне оформлення. При визначенні повноважень та місць розташування таких органів, графіку їхньої роботи враховуються певні фактори, зокрема потреби торгівлі.
Стандарт 3.3.	У випадках, коли митні органи розташовані на пункті перетину спільного кордону, відповідні митні служби узгоджують години роботи та повноваження таких митних органів.
перехідний стандарт 3.4.	На пунктах перетину спільного кордону відповідні митні служби у всіх випадках, коли це можливо, здійснюють спільний митний контроль.
перехідний стандарт 3.5.	Якщо одна митна служба планує створити новий митний орган або реорганізувати існуючий на пункті перетину спільного кордону, вона у всіх випадках, коли це можливо, взаємодіє із суміжною митною службою з метою створення спільного митного органу для спрощення спільного контролю.
перехідний стандарт 3.35	У тих випадках, коли товари підлягають контролю іншими компетентними органами, а митна служба також планує перевірку, то митна служба забезпечує координацію таких перевірок та, настільки, наскільки це можливо, одночасне їхнє проведення.
Стандарт 6.3.	При застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками.
Стандарт 6.4.	Митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб та товарів, в тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки.
Стандарт 6.5.	Для підтримки системи управління ризиками, митна служба приймає стратегію, яка базується на системі засобів оцінки імовірності недотримання законодавства.
Стандарт 6.7.	Митна служба прагне до співробітництва з іншими митними службами та укладення угод про взаємну допомогу з метою вдосконалення митного контролю.
Стандарт 7.2.	При впровадженні комп'ютерних систем митна служба застосовує відповідні міжнародні стандарти.
Стандарт 7.3.	При впровадженні інформаційних технологій проводяться, наскільки це максимально можливо, консультації за участі усіх безпосередньо заінтересованих сторін.
Стандарт 7.4.	Нові чи змінені норми національного законодавства повинні передбачати: - електронні способи обміну інформацією як альтернативу вимозі представлення письмових документів; - поєднання електронних та документарних методів посвідчення дійсності та ідентичності; - право митної служби залишати в себе інформацію для використання у митних цілях та, у разі потреби, обмінюватися такою інформацією з іншими митними службами та з усіма іншими користувачами, якщо це допускається законом, за допомогою електронних способів обміну інформацією.

Джерело: [8]

Митні служби працюють в 21-му столітті в динамічному, мінливому міжнародному контексті, і з цієї причини роль митниці була диверсифікована від збору доходів і боротьби з незаконним обігом наркотиків до безпеки і сприяння світовій торгівлі та охорони навколишнього середовища. Щоб активно реагувати на мінливу ситуацію в світі, ВМО

прийняла стратегічний програмний документ «Митниця в 21 столітті» (Customs in the 21st century – C21), опублікований в 2008 році, в якому виділено 10 структурних блоків зон відповідальності ВМО: координоване управління кордонами, управління ризиками на основі розвідданих, митно-торгове партнерство, сучасні методи, підтримка технологій, дозвільні повноваження, професійна культура обслуговування, нарощування потенціалу, сумлінність і глобальна мережа митних систем. Для прискорення процесу модернізації митного адміністрування ВМО розробляє чотири пакети, які будуть служити в якості основи для реалізації програми C21: пакет економічної конкурентоспроможності (ПЕК), пакет доходів, пакет відповідності і виконання та пакет організаційного розвитку.

Одна область, яка займає центральне місце в програмі C21 – скоординоване управління кордонами (Coordinated Border Management – CBM), яке спрямоване на ефективне управління торговими і транспортними потоками без шкоди національній або регіональній безпеці. Зокрема, скоординоване управління кордонами має на увазі більше співпрацю і координацію між установами в рамках національних урядів і між державними органами сусідніх країн з метою сприяння нормативної узгодженості та ефективності, скорочення часу переміщення товарів через кордон і перетинання кордону людьми і більше ефективного реагування на завдання управління кордонами [4].

Зокрема, CBM описується наступним чином: поліпшення координації управління кордонами передбачає координацію і співпрацю між усіма відповідними органами і установами, які беруть участь у забезпеченні безпеки кордонів і нормативних вимог, які застосовуються до пасажирів, товарів і перевізників, що перетинають/переміщуються через кордон.

Уряди також повинні приймати більш ефективні рішення для управління кордонами. Створення більш чіткої координації управління кордонами для транскордонного переміщення товарів вимагає:

- визнання митниці або відомства, відповідального за митні функції в якості провідного суб'єкта на національних кордонах для контролю за переміщенням товарів. Митні органи, як правило, найкраще підходять для розробки комплексних процедур для обробки вантажів в пунктах в'їзду;

- введення електронної концепції єдиного вікна, що дозволяє трейдеру надати всю необхідну інформацію і документацію один раз в уповноважений орган, який, в свою чергу, поширює інформацію серед усіх відповідних установ.

Нарешті, не менш важливо, що в 2015 році виповнилася 10-та річниця з моменту схвалення ВМО Рамкових стандартів з безпеки та спрощення світової торгівлі (SAFE), в структуру яких було включено додатково третю опору «Співпраця між митними адміністраціями та іншими державними органами».

У редакції SAFE Framework 2012 року були включені нові частини 5 і 6 щодо скоординованого управління кордонами. Продовжуючи свою місію в цілях сприяння імплементації і постійного оновлення, SAFE Framework у редакції 2015 року включає в себе, крім усього іншого, додавання нового Pillar 3 сприяння тіснішій співпраці між митними органами та іншими державними органами, забезпечення ефективного та дієвого реагування уряду на виклики безпеки ланцюга поставок. Документ містить комплекс практичних заходів щодо єдиного вікна та управління кордонами. Так, відзначено, що митниця наскільки це можливо, має сприяти прийняттю урядами системи єдиного вікна і процедур, які дозволяють надавати інформацію до єдиного визначеного місця міжнародними

учасниками ланцюга поставок, в тому числі уповноваженими економічними операторами (УЕО), всіх відповідних транспортних і вантажних даних. Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі дають рекомендації про те, як митні органи можуть співпрацювати з іншими транскордонними регулюючими органами на національному та міжнародному рівні (табл. 2).

Таблиця 2

SAFE Framework of Standards (2015)

Специфікація	Зміст
1	2
Технічні специфікації за «першою опорою» 2.1 Стандарт 1 – Комплексне управління ланцюгами поставок 2.1.1. Сфера	Застосування комплексних процедур митного контролю вимагає наявності відповідних юридичних повноважень, які дозволять митним органам запитувати попередню електронну інформацію митних даних з експортера і перевізника (див додаток II) з метою оцінки ризику безпеки. Крім того, комплексні процедури митного контролю передбачають встановлення між митними адміністраціями транскордонного співробітництва в справі оцінки ризиків та митного контролю з метою підвищення загальної безпеки і прискорення процедури випуску, для чого потрібно відповідна правова база. Обидві ці вимоги підкріплені розробленими ВМО механізмами: «Рекомендації з розробки національного законодавства, що регулює збір і передачу митної інформації», «Типова двостороння угода» і «Міжнародна конвенція про взаємне адміністративне сприяння в митних питаннях» (Йоганнесбургська конвенція). В рамках цієї співпраці митні адміністрації повинні домовитися про взаємне визнання результатів контролю/огляду і програмах для уповноважених економічних операторів.
Технічні специфікації за «третьою опорою» Співпраця в рамках уряду 2.1 Стандарт 1 – взаємне співробітництво	Урядам слід заохочувати взаємне співробітництво між їх митною адміністрацією та іншими компетентними державними органами. 2.1.1 Взаємне співробітництво заохочується між митними та іншими компетентними державними органами, які регулюють рух вантажу в різних видах транспорту, включаючи інтермодальні. 2.1.2. Співпраця між митними та авіаційних властей Митна служба повинна налагодити взаємне співробітництво з авіаційними властями стосовно їх відповідних програм сертифікації безпеки, наприклад, Авторизований економічний оператор (УЕО) Митна служба повинна заохочувати органи авіаційної безпеки визнати митний аналіз ризиків, що може відігравати важливу роль в безпеці вантажних авіап перевезень. 2.1.3. Співпраця між митними органами і морськими органами безпеки портів Митна служба повинна налагодити взаємне співробітництво з морськими (в тому числі внутрішні водні шляхи) портами і службою безпеки порту.

Продовження таблиці 2

1	2
	Співпраця може включати в себе узгодження між програмами УЕО і Коду безпеки міжнародних суден і портових засобів щодо таких областей, як початкова процедура оцінки безпеки, обмін наявної і відповідної інформації і, де це можливо вирівнювання здійснення контролю за дотриманням законодавства і подальшої діяльності. 2.1.4. Співпраця між митними органами і органами сухопутного транспорту Митна служба повинна налагодити взаємне співробітництво з органами наземного транспорту щодо перевезення наземним транспортом (в тому числі залізничним транспортом). Співпраця може включати в себе такі сфери, як початкова процедура оцінки безпеки, обмін наявної і відповідної інформації і, де це можливо вирівнювання контролю дотримання законодавства та подальшої діяльності. 2.1.5. Співпраця між митними органами та операторів поштового зв'язку Митна служба повинна налагодити взаємне співробітництво з поштовими операторами, відповідальними за безпеку щодо поштового трафіку. Співпраця може включати в себе такі області, як процедура початкової оцінки безпеки, обміну наявної і відповідної інформації і, де це можливо вирівнювання контролю за дотриманням та подальшої діяльності.
2.2 Стандарт 2 – домовленості про співпрацю /процедури	Урядам слід розвивати і підтримувати спільні процедури або процедури серед органів, які беруть участь в міжнародній торгівлі і безпеці. 2.2.1. Необхідно створити механізми для забезпечення міжвідомчої координації для поліпшення ефективності і дієвості заходів щодо забезпечення безпеки ланцюга поставок і експлуатації. Ці механізми повинні забезпечувати вирівнювання функцій і обов'язків між відомствами для того, щоб забезпечити ефективну роботу, оптимальну якість даних, ефективне управління ризиками та запобігання дублювання урядових зусиль щодо забезпечення безпеки і сприяння торгівлі.
2.3 Стандарт 3 – узгодження програм безпеки	Урядам слід у разі потреби узгодити вимоги різних програм / режимів безпеки, які реалізуються в цілях підвищення безпеки ланцюга міжнародних поставок. 2.3.1. Митна служба повинна встановити взаємне співробітництво з іншими державними органами щодо їх відповідних програм безпеки. В рамках цього процесу гармонізації, урядам слід забезпечити, щоб митні та інші органи працювали спільно, щоб узгодити свої процеси оцінки і перевірки захищених операторів (наприклад, УЕО тощо). 2.3.2. В області безпеки вантажних авіап перевезень, влада повинна працювати в напрямку гармонізації їх відповідних програм безпеки, а саме програми УЕО. Співпраця може включати в себе такі області, як початкова процедура оцінки, обмін наявної і відповідної інформації про заявника,

Продовження таблиці 2

1	2
	відповідність дотримання та подальшої діяльності після отримання статусу/дозволу, який було надано. (У тому числі обмін інформацією щодо відкликання або анулювання статусу).
2.4 Стандарт 4 – гармонізація національних заходів регулювання	Урядам слід узгоджувати заходи безпеки ланцюга поставок національного контролю державними органами, в тому числі управління ризиками і зниження ризиків, з тим щоб обмежити будь-який негативний вплив цих заходів на законну торгівлю та міжнародний рух. 2.4.1. Митні органи повинні співпрацювати з усіма установами-партнерами з метою узгодження, щоб узгодити процеси управління, заходи або стратегії з метою забезпечення безпеки і економічної конкурентоспроможності. Така співпраця може включати спільну інспекцію (фізичну та / або адміністративну), скоординоване управління ризиками та взаємне визнання контролю.
2.5 Стандарт 5 – розвиток безперервності і заходів розвитку	Митна служба повинна працювати спільно з іншими державними органами, а також приватним сектором з метою визначення їх відповідних функцій і обов'язків щодо торгівлі безперервно і розвиваючи заходи для того, щоб продовжити торгівлю в разі руйнівного інциденту. 2.5.1. Відносно торгівлі безперервності і відновлення заходів, а також для того, щоб продовжити торгівлю в разі руйнівного інциденту, важливо, щоб механізми і плани повинні бути розроблені заздалегідь на основі відповідних функцій і обов'язків і оновлюватися в міру необхідності.
Співпраця між урядами 2.6 Стандарт 6 – взаємне співробітництво	Урядам слід заохочувати взаємне співробітництво між митними адміністраціями та іншими компетентними державними органами, пов'язаних з безпекою ланцюга постачань через кордони або в межах Митного союзу. 2.6.1. Це взаємне співробітництво може включати обмін інформацією, навчання, технічну допомогу, нарощування потенціалу, узгодження робочих годин в залежності від обставин і спільного використання обладнання.
2.7 Стандарт 7 – розробка спільних угод або протоколів	Урядам слід розробити механізми співпраці або протоколів між їх установами, які працюють пліч-о-пліч на спільному кордоні або в межах Митного союзу. 2.7.1. Така співпраця може потребувати підписання меморандумів про взаєморозуміння, угод про митну взаємну допомогу або інші механізми з метою досягнення узгоджених функцій транскордонних управління.
2.8 Стандарт 8 – узгодження програм безпеки	Урядам слід, де це доречно, узгоджувати вимоги різних програм безпеки, які здійснюються з метою підвищення безпеки міжнародної ланцюга поставок. 2.8.1. Агентства, які беруть участь в безпеці ланцюга поставок повинні співпрацювати з метою зміцнення програм безпеки, де це необхідно. Ця взаємодія може бути досягнуто шляхом узгодження вимог, підвищення переваг учасників і зведення до мінімуму непотрібного дублювання.

Продовження таблиці 2

1	2
2.9 Стандарт 9 – узгодження транскордонних заходів контролю	Уряди повинні працювати з метою узгодження транскордонних заходів контролю. 2.9.1. Співпраця може включати в себе взаємне визнання заходів контролю і програм відповідності, спільного використання ресурсів і методів і, приймаючи оформлення товарів іншою стороною, багатонаціональна співпраця.
2.10 Стандарт 10 – встановлення взаємного співробітництва	Разом уряди повинні сприяти розвитку співпраці між країнами і між міжнародними організаціями, які пов'язані з безпекою ланцюга постачань. 2.10.1. Уряди, що працюють через ВМО повинні взаємодіяти з усіма партнерськими міжнародними органами, які беруть участь в міжнародній торгівлі і безпеці ланцюга поставок для розробки, підтримки і зміцнення узгоджених міжнародних стандартів.
2.11 Стандарт 11 – розробка механізмів співпраці або протоколів	ВМО від імені своїх членів слід розробити і підтримувати механізми співпраці з цими міжнародними урядовими органами, які пов'язані з безпекою ланцюга постачань. 2.11.1. Ці спільні зусилля будуть доповнювати роботу членів для вирішення таких питань, як національне і багатонаціональне співробітництво та координація та прийняття / гармонізацію міжнародних стандартів.

Джерело: [6]

7 грудня 2013 року було завершено переговори щодо Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі (УСПТ – The WTO Agreement on Trade Facilitation) в складі так званого «Балійського пакету». Вже 14 серпня 2014 року Україною здійснено нотифікацію окремих заходів УСПТ (по категорії А), а з 27 листопада цього ж року дана угода була відкрита для прийняття членами СОТ. У листопаді 2015 року Україна ратифікувала УСПТ – Закон України «Про ратифікацію Протоколу про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі» (від 04.11.15 № 745-VIII).

Ця угода зобов'язує країни-члени СОТ вжити СВМ всередині країни і за кордоном, щоб полегшити торгівлю. Її заявленими цілями є:

Для прискорення митних процедур;

Для того, щоб зробити торгівлю простішою, швидшою і дешевшою;

Для того, щоб забезпечити прозорість, ефективність;

Для зменшення бюрократії та корупції;

Для того, щоб збільшити технологічні досягнення.

На додаток до торгівлі орієнтованих положень, Угода щодо спрощення процедур торгівлі також включає в себе положення про надання допомоги країнам, що розвиваються і найменш розвиненим країнам оновити свою інфраструктуру, навчати співробітників митниці, або для будь-якого іншої витрати, пов'язані з реалізацією цієї угоди.

Угода вводить стандарти для митного контролю і прикордонних формальностей. Зокрема в контексті скоординованого управління кордонами важливими є наступні статті 8, 10 (табл. 3).

Таблиця 3

The WTO Agreement on Trade Facilitation

Стаття	Зміст
1	2
Стаття 8: Співробітництво між органами контролю на кордоні	1. Кожен член забезпечує, щоб його органи та установи, відповідальні за здійснення контролю на кордоні та процедури, які стосуються імпорту, експорту і транзиту товарів, співробітничали між собою та координували свою діяльність з метою спрощення торгівлі. 2. Кожен член, наскільки це можливо, співробітничас на взаємоузгоджених умовах з іншими членами, з якими він має спільний кордон, з метою координації процедур у місцях перетину кордону для сприяння транскордонній торгівлі. Таке співробітництво і координація можуть включати: (a) узгодження робочих днів і годин; (b) узгодження процедур і формальностей; (c) створення і використання спільних об'єктів; (d) спільний контроль; (e) запровадження контролю на кордоні за принципом «однієї зупинки».
Стаття 10: Формальності, пов'язані з імпортуванням, експортуванням і транзитом 4. Єдине вікно	4.1 Члени докладають зусиль для створення або підтримки єдиного вікна, що надає торговцям можливість подавати задіяним органам або відомствам документацію та/або дані, необхідні для імпортування, експортування або транзиту товарів, через єдиний пункт пропуску. Після проведення задіяними органами або відомствами перевірки документації та/або даних, результати повідомляються заявникам через єдине вікно у встановлений строк. 4.2 У випадках, коли необхідна документація та/або дані вже були отримані через єдине вікно, задіяні органи або відомства не можуть запитувати ту ж саму документацію та/або дані, за винятком невідкладних обставин та інших обмежених винятків, які підлягають оприлюдненню. 4.3 Члени повідомляють Комітет про деталі роботи єдиного вікна. 4.4 Наскільки це можливо, члени використовують інформаційні технології для підтримки роботи єдиного вікна.
7. Єдині процедури на кордоні та уніфіковані вимоги до документації	7.1 Кожен член, з урахуванням положень пункту 7.2, застосовує єдині митні процедури та уніфіковані вимоги до документації для випуску та митного очищення товарів на всій своїй території. 7.2 Ніщо в цій статті не перешкоджає члену: (a) диференціювати свої процедури та вимоги до документації на основі характеру і виду товарів або типу їх транспортування; (b) диференціювати свої процедури та вимоги до документації для товарів на основі управління ризиками; (c) диференціювати свої процедури та вимоги до документації з метою надання повного або часткового звільнення від увізних мит або податків;

Продовження таблиці 3

1	2
	(d) застосовувати електронне подання або обробку документів; чи (e) диференціювати свої процедури та вимоги до документації у спосіб, який відповідає Угоді про застосування санітарних і фітосанітарних заходів.

Джерело: [9]

Концепція CBM продовжує розвиватися в інших документах ВМО [11]:

Посібник з Інтегрованого управління кордонами містить рекомендації щодо практичних рішень стосовно покращення діяльності в цій сфері;

Посібник з «Єдиного вікна», у якому містяться рекомендації для митних адміністрацій стосовно політики, правових та технічних елементів побудови таких систем;

Модель даних ВМО у версії 3.0 охоплює вимоги до даних для «Єдиного вікна» не лише для митних адміністрацій, але й для інших державних органів та є рішенням для оптимізації електронного обміну даними, забезпечуючи глобальний стандарт для вимог щодо транскордонних даних, необхідних для митного оформлення і випуску товарів; в результаті чого економія на витратах і часу для урядів і торгівлі. Задля полегшення транскордонних торговельних потоків ВМО здійснює зусилля, в рамках моделі даних ВМО, у співпраці з міжнародними організаціями, такими як секретаріат Конвенції про міжнародну торгівлю зникаючими видами дикої фауни і флори (CITES); Компендіум зі скоординованого управління кордонами містить докладну технічну інформацію про CBM, на основі практик і досвіду країн-членів ВМО;

Керівництво ВМО для вимірювання часу, необхідного для випуску товарів (TPS – Дослідження часу випуску товарів) відповідає вимогам прикордонного співробітництва та міжвідомчої координації, і, таким чином, допомагає країнам зрозуміти і впоратися з проблемами управління кордонами.

ВМО [10] розробила інструменти і моделі, які забезпечують ефективні механізми для конкретної реалізації скоординованого управління кордонами через 3 важливі сфери:

Координація процедур і формальностей;

Координація виконання і контролю;

Координація в розробках в області інформаційних технологій.

Висновки з проведеного дослідження. В цілому можна стверджувати, що підхід щодо скоординованого управління кордонами складається з двох різних областей. Перша – це внутрішня система управління кордонами, яка передбачає проведення внутрішньої координації дій відомств однієї країни або митного союзу, або дій, що здійснюються між ними, в той час як друга область передбачає міжнародну систему управління кордонами при співробітництві між сусідніми країнами і торговими партнерами. Як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях співробітництво здійснюється на місцевому, регіональному та центральному рівні. Основою CBM є комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brussels, 13 September 2013 COORDINATED BORDER MANAGEMENT Revision of the Coordinated Border Management Compendium (Items IX c) of the Agenda). URL: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/cbm-compendium.pdf?la=en> (дата звернення: 15.11.2018).
2. Brussels, 1 October 2014.COORDINATED BORDER MANAGEMENT (Item XIII on the Agenda). URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/permanent-technical-committee/~media/FB6565494A104541BF2E89B1CC6923E2.ashx> (дата звернення: 15.11.2018).
3. Coordinated Border Management. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/coordinated-border-management.aspx> (дата звернення: 18.11.2018).
4. Coordinated Border Management Facilitating trade through communication, cooperation and coordination. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/wco-implementing-the-wto-atf/~media/2EAA71DD69EC4F91B4F4FD0162F997AF.ashx> (дата звернення: 17.11.2018).
5. Mariya Polner Coordinated border management: from theory to practice. World Customs Journal. September 2011. Number 2. Volume 5. P. 49-64. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/799443EF399B48C0B18DA2285B034F36.ashx> (дата звернення: 15.11.2018).
6. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade June 2015. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/2B9F7D493314432BA42BC8498D3B73CB.ashx> (дата звернення: 17.11.2018).
7. Sandeep Raj Jain Coordinated border management: the experience of Asia and the Pacific region. World Customs Journal. March 2012. Number 1. Volume 6. P. 63-75. URL: [https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%206,%20Number%201%20\(Mar%202012\)/05%20Jain.pdf](https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%206,%20Number%201%20(Mar%202012)/05%20Jain.pdf) (дата звернення: 17.11.2018).
8. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 18.11.2018).
9. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Угода про спрощення процедур торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053#Text (дата звернення: 18.11.2018).
10. Стефан Анишевски Комплексное управление границей – концепция (июнь 2009 года). URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/EED0A0B4CB8847E1A472FE8B2B86C58A.ashx> (дата звернення: 15.11.2018).
11. ТАМОЖНЯ В 21-ОМ ВЕКЕ Обеспечение роста и развития посредством упрощения торговли и повышения уровня безопасности на границе. URL: <http://www.wcoomd.org/en/topics/key-issues/~media/BB1442236E2B49258D6236FE9BAE7DAF.ashx> (дата звернення: 20.11.2018).

REFERENCES

1. Brussels, 13 September 2013 COORDINATED BORDER MANAGEMENT Revision of the Coordinated Border Management Compendium (Items IX) of the Agenda), available

at: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/cbm-compendium.pdf?la=en> (access date November 15, 2018).

2. Brussels, 1 October 2014. COORDINATED BORDER MANAGEMENT (Item XIII on the Agenda), available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/permanent-technical-committee/~media/FB6565494A104541BF2E89B1CC6923E2.ashx> (access date November 15, 2018).

3. Coordinated Border Management, available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/activities-and-programmes/coordinated-border-management.aspx> (access date November 18, 2018).

4. Coordinated Border Management Facilitating trade through communication, cooperation and coordination, available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/wco-implementing-the-wto-atf/~media/2EAA71DD69EC4F91B4F4FD0162F997AF.ashx> (access date November 17, 2018).

5. Polner, Mariya (2011), "Coordinated border management: from theory to practice", World Customs Journal, no. 2, Volume 5, pp. 49-64, available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/799443EF399B48C0B18DA2285B034F36.ashx> (access date November 15, 2018).

6. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade June 2015, available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/2B9F7D493314432BA42BC8498D3B73CB.ashx> (access date November 17, 2018).

7. Raj Jain, Sandeep (2012), "Coordinated border management: the experience of Asia and the Pacific region", World Customs Journal, no.1, Volume 6, pp. 63-76, available at: [https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%206,%20Number%201%20\(Mar%202012\)/05%20Jain.pdf](https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%206,%20Number%201%20(Mar%202012)/05%20Jain.pdf) (access date November 15, 2018).

8. Verkhovna Rada Ukrainy (2011), Mizhnarodna konventsiiia pro sproshchennia i harmonizatsiiu mytnykh protsedur (Kiotska konventsiiia) [International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention)], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (access date November 18, 2018).

9. Protokol pro vnesennia zmin do Marrakeskoï uhody pro zasnuvannia Svitovoi orhanizatsii torhivli. Uhoda pro sproshchennia protsedur torhivli [Protocol amending the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organization. Trade Facilitation Agreement], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053#Text (access date November 18, 2018).

10. Anishevski, Stefan (2009), "Integrated Border Management – Concept (June 2009)", available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/research/activities-and-programmes/~media/EED0A0B4CB8847E1A472FE8B2B86C58A.ashx> (access date November 15, 2018).

11. TAMOZHNIIA V 21-OM VEKE Obespechenie rosta i razvitiia posredstvom uproshtcheniia torgovli i povysheniia urovnia bezopasnosti na granitse [CUSTOMS IN THE 21ST CENTURY Ensuring growth and development through trade facilitation and improved border security], available at: <http://www.wcoomd.org/en/topics/key-issues/~media/BB1442236E2B49258D6236FE9BAE7DAF.ashx> (access date November 15, 2018).

L. R. Prus. Theoretical basis of coordinated border management

The aim of the study is to study the key domains of coordinated border management, which is used in the customs administrations of developed countries and recommended by WCO. The methodological basis of the study was a collection of both general scientific, and special-

scientific methods and methods of scientific knowledge. The basis of the methodological design of the article is a systematic analysis that defined the directions and strategy for the study of the concept of coordinated border management. The concept of integrated border management involves coordinating the activities of competent state bodies to ensure the security and openness of the state border; protection of the state border; passing through the state border of persons, vehicles and goods in accordance with the established procedure, conducting information activities, carrying out risk analysis and carrying out preventive measures; carrying out by the subjects of integrated border management activities for the prevention, detection, disclosure (investigation) of transborder crimes; provision of international, border, customs and interagency cooperation. The main problems addressed by the Integrated Border Management Concept are the inadequate coordination of the activities of the integrated border management actors and the need to develop standards and new approaches to integrated border management. The scientific novelty of the research results is that customs aspects of the concept of coordinated border management have been explored for the first time. The practical significance of the results obtained is that the provisions, generalizations, conclusions and proposals made in the article are general theoretical and applied for the customs science and practice in the field of state customs business.

Key words: *integrated border management, single window, standard, border security, customs administration.*

Стаття надійшла до редакції 10.12.2018

УДК 339.543:656.13

JEL Classification: F13, E62, C88

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.98-106

Т. В. Руда,

*к.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник,
Університет ДФС України*

ORCID ID 0000-0001-6934-6796;

А. С. Марчуков,

*заступник начальника Управління –
начальник відділу митної вартості та
адміністрування митних платежів
Управління адміністрування митних
платежів Одеської митниці ДФС*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО- ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНИЦЬ ДФС В КОНТЕКСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ПРАВИЛЬНІСТЮ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У статті проаналізовано нормативно-правові віхи практичної реалізації здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів. Актуалізовано необхідність налагодження міжнародної співпраці між Україною та країнами-учасницями митних правовідносин, зокрема, в частині інформаційної взаємодії з питань митної вартості. Наведено перелік інформаційних ресурсів – цінових довідників, що на сьогодні використовуються з метою визначення митної вартості транспортних засобів й окреслено проблемні аспекти їх використання у практичній діяльності митниць ДФС. Набули подальшого розвитку наукові напрацювання щодо удосконалення інформаційно-довідкового забезпечення митниць ДФС в контексті контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів. Окреслені напрями удосконалення інформаційно-довідкового забезпечення митниць ДФС при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів шляхом відновлення доступу до цінових довідників, що на сьогодні використовуються на міжнародних авторинках, та підвищення ефективності взаємодії України із міжнародними партнерами у сфері обміну митною інформацією дадуть змогу знизити зловживання щодо заниження митної вартості транспортних засобів.

Ключові слова: митна вартість транспортних засобів, цінові довідники, міжнародний обмін інформацією.

Т. В. Руда, А. С. Марчуков. Проблемные аспекты информационно-справочного обеспечения таможен ГФС в контексте контроля за правильностью определения таможенной стоимости транспортных средств

В статье проанализированы нормативно-правовые вехи практической реализации осуществления контроля за правильностью определения таможенной стоимости транспортных средств. Актуализирована необходимость налаживания международного сотрудничества между Украиной и странами-участницами таможенных правоотношений, в частности, в части информационного взаимодействия по вопросам таможенной стоимости. Приведен перечень информационных ресурсов – ценовых справочников, которые на сегодня используются с целью определения таможенной стоимости транспортных средств и очерчены проблемные аспекты их использования в практической деятельности таможен ГФС. Приобрели дальнейшее развитие научные наработки относительно усовершенствования информационно-справочного обеспечения таможен ГФС в контексте контроля за правильностью определения таможенной стоимости транспортных средств. Очерченные направления усовершенствования информационно-справочного обеспечения таможен ГФС при осуществлении контроля за правильностью определения таможенной стоимости транспортных средств путем возобновления доступа к ценовым справочникам, которые на сегодня используются на международных авторынках, и повышения эффективности взаимодействия Украины с международными партнерами в сфере обмена таможенной информацией дадут возможность снизить злоупотребление относительно занижения таможенной стоимости транспортных средств.

Ключевые слова: таможенная стоимость транспортных средств, ценовые справочники, международный обмен информацией.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів забезпечення митниць ДФС необхідними інформаційними ресурсами для здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості ТЗ.

Постановка проблеми. Інтеграційні перетворення в економіці України супроводжуються змінами в усіх сферах функціонування держави й вимагають адекватного реагування на фактори зовнішнього середовища. У першу чергу це стосується тих напрямів, які забезпечують її безпеку. Тому, налагодження ефективної роботи органів доходів і зборів на сьогодні є першочерговим. Особливо гостро на сьогодні постає питання правильності визначення митної вартості товарів й повноти контролю та її рівнем. Аналіз динаміки судових спорів, що стосуються правильності визначення митної вартості вказує на те, що найбільш активним цей процес є у питаннях, що стосуються оформлення транспортних засобів (далі – ТЗ). Здебільшого, це пов'язано із внесенням змін щодо пільгового оподаткування ввезених ТЗ до Податкового кодексу України. А це, у свою чергу, спричинило активізацію зловживань у цій сфері й додало політичного забарвлення даному питанню. Іншим проблемним аспектом є недосконалість інформаційно-довідкового забезпечення митниць ДФС в контексті контролю за правильністю визначення митної вартості ТЗ. Це свідчить про актуальність обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу здійснення митних формальностей, оподаткування ввезення ТЗ та визначення їх митної вартості становлять

праці таких вчених і практиків, зокрема: О. Германа [1], О. Зудінова [2], О. Мошинської [3], В. Сторожчука [4], А. Мельника [5], Т. Холодько [6] та ін. Слід зазначити, що, незважаючи на очевидну цінність зазначених робіт, в них не відображено комплексного розгляду актуальних питань вдосконалення контролю правильності визначення митної вартості ТЗ, що переміщуються через митний кордон України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наказом Державної митної служби України від 13.10.2006 № 885 «Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів, вузлів та агрегатів» [7] визначено необхідність забезпечення підрозділів, що здійснюють контроль за обчисленням бази оподаткування транспортних засобів, вузлів та агрегатів, джерелами цінової інформації – довідниками: «Superschwacke», «Schwackeliste», «Schwackeliste Trailertax» видавництва «Eurotax»; «Used Car Guide», «Travel Trailer Guide» видавництва «Kelley Blue Book Auto market report», з обов'язковим оновленням щокварталу. Проте, доступ до зазначених довідників та електронних баз даних з ціновою інформацією щодо транспортних засобів є платним, а тому на сьогодні для посадових осіб митниць ДФС – він недоступний, оскільки фінансування цієї статті витрат не здійснюється, і, як наслідок, норма наказу не виконується.

Окрім того, варто відмітити, що оціночна вартість транспортного засобу в Україні, яка є основою для обчислення митної вартості ТЗ, визначається згідно з методикою, що ґрунтується на застосуванні порівняльного підходу. При використанні цього методу застосовуються статистично усереднені цінові дані автомобіля, які базуються на даних відкритого ринку колісних ТЗ, та даних, зібраних в довідниках (перелік яких наведено вище). Відмовившись від використання іноземних збірників з ціновою інформацією, в Україні здійснювались спроби створення вітчизняної альтернативи, зокрема, поширення періодичних видань, таких як: «Бюлетень автотоварознавця», що видавався «Інформаційно-обчислювальним центром Союзу експертів України» та «УКРАВТО» – видавець корпорація «УКРАВТО». Зазначені матеріали не носили системний характер та не надавали повної інформації щодо ринку ТЗ, тенденцій його розвитку й огляду факторів, що є визначальними в процедурі розрахунку вартості автомобілів. До того ж, на сьогодні видання цих довідників призупинено.

Таким чином, на практиці фахівці з митної справи з метою визначення митної вартості ТЗ використовують інтернет-джерела або ж власним коштом забезпечують доступ до електронних цінових баз чи ж вимагають від декларантів подання скрін-шотів із довідкових баз, які підтверджують величину вартості ТЗ, проте все це носить неофіційний характер, а тому не може виступати доказовою базою в судах при розгляді справ, що стосуються визначення митної вартості ТЗ.

Окрім того, досить гострим на сьогодні є питання міжнародної співпраці між Україною та країнами-учасницями митних правовідносин, зокрема, в частині інформаційної взаємодії з питань митної вартості.

Так, варто зазначити, що взаємодія з митними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з контрабандою здійснюється в порядку, передбаченому міжнародними договорами України.

Відповідно до статті 567 Митного кодексу України (далі – МКУ) [8], взаємодія органів доходів і зборів України з митними та іншими уповноваженими органами іноземних держав, а також з міжнародними організаціями з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил здійснюється в порядку, передбаченому міжнародними

договорами України, укладеними відповідно до діючого законодавства. Взаємодія митниці з іноземними митними органами здійснюється відповідно до Порядку направлення запитів до митних служб іноземних держав або їх інформування, затвердженого наказом Держмитслужби України ДМСУ від 06.07.2005 № 639.

Зазначені нормативні документи використовуються за потреби направлення запитів до митних служб іноземних держав у випадках наявності в органу доходів і зборів України обґрунтованої підозри щодо можливості вчинення правопорушення, яку можна підтвердити або спростувати лише шляхом отримання інформації від митної служби іноземної держави.

Іншим питанням при поданні запитів до уповноважених органів зарубіжних держав є їх направлення та отримання відповідей від держав, з якими не укладено двосторонніх угод або які не приєдналися до Додатка II Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (1977 р.). Наприклад, такими країнами є Австралія, Канада, Індонезія, Таджикистан, Шрі-Ланка, Японія, Афганістан, Філіппіни, Бразилія тощо.

У переліку чинних міжнародних договорів України з питань співробітництва у митній сфері, який наведено у листі ДФС України від 15.12.2015 № 45618/7/99-99-12-02-01-17, відсутні угоди про співробітництво і взаємодопомогу в митних справах між Україною та Японією та між Україною та США.

Крім того, листом від 25.06.2015 № 22843/7/99-99-26-03-03-17 «Щодо направлення запитів до митних органів КНР» ДФС України повідомила митниці про те, що, незважаючи на численні запити про надання адміністративної допомоги у митних справах, направлені у попередні роки, протягом 2013–2015 років не одержано жодної відповіді від митних органів КНР.

Беручи до уваги вищевикладене, направлення запитів до митних органів КНР стосовно перевірки законності здійснення зовнішньоекономічних операцій фактично не сприяє виявленню порушень митного законодавства, а лише веде до неефективного використання фінансових, часових та трудових ресурсів митниць ДФС та ДФС України.

Таким чином, направлення запитів до митних органів КНР не здійснюється до вирішення питання обміну інформацією з митними органами КНР в рамках Угоди про взаємодопомогу у митних справах.

Враховуючи положення чинної редакції статті 567 МКУ [8], взаємодія митних органів України з митними органами зарубіжних країн може відбуватись виключно на підставі міжнародних договорів. Тому, отримавши відомості, які свідчать про порушення законодавства з питань державної митної справи України від митних органів країн, з якими міжнародні угоди не укладені або не в рамках даних угод, митні органи фактично позбавлені можливості використовувати такі відомості при проведенні документальних перевірок та використовувати їх як докази під час розгляду справ про порушення митних правил.

З огляду на неможливість передбачити всі випадки використання міжнародних договорів про надання адміністративної допомоги у митних питаннях та неможливість укладення їх з усіма країнами, від яких, можливо, буде отримано необхідну інформацію, вважаємо за необхідне внести зміни до чинної редакції статті 567 МКУ [8] щодо повноважень органів доходів і зборів України на взаємний обмін інформацією із уповноваженими або митними органами зарубіжних держав, у тому числі не в рамках чинних міжнародних угод.

Окрім того, нині у діяльності органів доходів і зборів щодо направлення запитів до уповноважених органів зарубіжних держав проблемою є недосконалість відомчої нормативно-правової бази.

На сьогодні направлення запитів до уповноважених органів зарубіжних держав та надання відповідей на взаємні запити здійснюється на підставі Порядку направлення запитів Державної митної служби України до митних служб іноземних держав або їх інформування, затвердженого наказом Держмитслужби України від 6.07.2005 № 639 (далі – Порядок № 639). Останні зміни до нього були внесені наказом Держмитслужби України від 23.04. 2009 № 380.

Обмін інформацією з митними службами зарубіжних держав здійснюють підрозділи ДФС України диференційовано. Наприклад, Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії та Департамент адміністрування митних платежів забезпечують співробітництво та здійснення обміну інформацією з державними органами іноземних держав згідно з міжнародними договорами; Департамент організації митного контролю ДФС – з питань, безпосередньо пов'язаних із організацією митного контролю та митного оформлення. Проблема застосування полягає у тому, що структура ДФС України постійно змінюється. Належних коригувань до Порядку № 639 не вносять. Тому, направлення запитів до митних органів зарубіжних держав, які здійснюються не від імені ДФС України, як правонаступника Держмитслужби України, а направлені від його структурних підрозділів, фактично здійснюються поза межами їх повноважень.

Враховуючи вище наведене, вважаємо, що на сьогодні відповідний обсяг повноважень щодо направлення запитів до митних органів зарубіжних держав стосовно комплексної перевірки зовнішньоекономічної діяльності платників податків має бути наданий (окрім ДФС України, яке володіє відповідним обсягом повноважень у зв'язку із правонаступництвом прав та обов'язків Держмитслужби України) спеціалізованому підрозділу ДФС України.

До повноважень такого підрозділу повинно належати як безпосереднє проведення перевірок, так і контроль та координація перевірок територіальними органами ДФС України. Відповідно, наявність прав щодо направлення запитів з усіх питань зовнішньоекономічної діяльності платника податків буде узгоджуватись із його правами та обов'язками.

Як уже зазначалось, порядок направлення органами доходів і зборів України запитів до митних органів іноземних держав визначається Порядком № 639, а також міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку. З цим важко погодитись, зважаючи на те, що Порядок № 639 встановлює лише механізм направлення офіційних запитів у частині взаємодії між структурними підрозділами ДФС. Водночас, підстави для направлення запитів, порядок направлення і отримання відповідей встановлюється міжнародними угодами. Організаційно-розпорядчий характер Порядку № 639 підтверджується і тим, що цей акт не є зареєстрованим Міністерством юстиції України, тому його положення й стосуються виключно прав та обов'язків органів доходів і зборів.

Таким чином, на сьогодні посадові особи митниць ДФС фактично не мають можливості отримувати інформацію із міжнародних довідкових видань та через отримання відповідей на міжнародні запити, а це, у свою чергу, унеможливорює якісне виконання професійних обов'язків й створює передумови для зловживань. Тому, відновлення інформаційної взаємодії вітчизняних митниць ДФС із митними органами інших країн є необхідним не

лише із точки зору інтеграції, але й економічної безпеки держави в контексті перевірки числових значень вартості імпортованих товарів та автентичності поданих до оформлення документів.

Враховуючи те, що Стратегічними ініціативами розвитку ДФС до 2020 р., затверджених наказом ДФС України від 27.12.2017 № 877, а саме ціллю 15 «Вдосконалення та централізація процедур адміністрування митних платежів», пунктом 15.3 передбачено створення інтегрованої довідкової бази даних та центру цінової інформації для її супроводжування, аналізу цінової інформації та ефективного моніторингу (митна вартість), а також основними напрямками реформування митниці, визначеними Міністерством фінансів України (квітень 2017 р.), зокрема, щодо організації центру цінової інформації з метою створення інтегрованої довідкової бази даних, здійснення аналізу цінової інформації та ефективного моніторингу, а також розробка, забезпечення оновлення та використання при здійсненні контролю митної вартості методології здійснення митної оцінки з систематизацією практики та прикладами митної оцінки, побудованої на міжнародних принципах методології митної оцінки питання дослідження особливостей застосування іноземних довідників цінової інформації з метою контролю за правильністю визначення митної вартості ТЗ набуває особливої актуальності.

Так, на сьогодні, найбільш використовуваними є наступні довідники:

- Schwackeliste Super Schwacke (легкові автомобілі). (Ціни на нові та вживані легкові автомобілі, мікроавтобуси й джипи за останні 11 років із врахуванням пробігу й комплектації, умов експлуатації в Німеччині);
- Schwackeliste Nutzfahrzeuge (вантажні автомобілі). (Ціни на нові та вживані вантажні автомобілі за останні 8 років із врахуванням пробігу в Німеччині);
- Schwackeliste Trailer Tax (причіпи та напівпричіпи). (Ціни на нові та вживані причіпи та напівпричіпи за останні 8 років з урахуванням пробігу та умов експлуатації в Німеччині);
- Schwackeliste Zweirad (мотоцикли). (Ціни на нові та вживані мотоцикли за останні 8 років з урахуванням пробігу в Німеччині);
- Schwackeliste Landmaschinen (сільгосптехніка). (Ціни на нові та вживані сільгоспмашини за останні 10 років з врахуванням умов експлуатації в Німеччині);
- Schwackeliste Interclassic (колекційні автомобілі). (Ціни на нові й вживані ретро-автомобілі на ринках європейських країн та США);
- Schwackeliste Caravan&Reisemobil (трейлери). (Ціни на нові та вживані трейлери та напівпричіпи за останні 12 років в Німеччині);
- Schwackeliste Marine (Yacht-Schwacke) (катери і яхти). (Ціни на нові та вживані катери та яхти за останні 15 років в Німеччині);
- Schwackeliste Autoradio (автомагнітоли). (Вартість автомобільних музичних систем в Німеччині);
- Schwackeliste Sonderasstattung (додаткове обладнання). (Ціни на спеціальне додаткове обладнання для автомобілів в Німеччині);
- Schwackeliste Neupreiseliste (легкові автомобілі). (Ціни на нові моделі поточного року легкових автомобілів, мікроавтобусів та джипів в Німеччині);
- Eurotax PKW (легкові автомобілі). (Ціни на нові та вживані легкові автомобілі, мікроавтобуси та джипи за останні 8 років з врахуванням пробігу і комплектації, умов експлуатації в Австрії);

- N.A.D.A. (легкові автомобілі). (Ціни на нові й вживані легкові автомобілі, мікроавтобуси та джипи за останні 10 років з врахуванням пробігу та комплектації, умов експлуатації в США);
- N.A.D.A. (вантажні автомобілі). (Ціни на нові й вживані вантажні автомобілі за останні 10 років із врахуванням пробігу та комплектації, умов експлуатації в США);
- N.A.D.A. (мотоцикли). (Ціни на нові й вживані мотоцикли за останні 10 років з врахуванням пробігу та комплектації, умов експлуатації в США);
- N.A.D.A. (катери і яхти). (Ціни на нові та вживані катери і яхти за останні 10 років з врахуванням пробігу та комплектації, умов експлуатації в США);
- Kelly Blue Book (легкові автомобілі). (Ціни на нові та вживані легкові автомобілі, мікроавтобуси та джипи за останні 10 років з врахуванням пробігу та комплектації, умов експлуатації в США).

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи проведене дослідження варто зробити висновки про те, що використання іноземних довідників, які містять цінову інформацію, створює передумови для простого й прозорого визначення митної вартості транспортних засобів, оскільки в них наводиться повна, достовірна й актуальна інформація в розрізі їх категорійної приналежності. При цьому, їх практичне застосування вимагає досить високого рівня мовної підготовки, оскільки кожен із них видається мовою оригіналу (англійська, німецька) або ж повинно бути забезпечено супроводження спеціальними методичними рекомендаціями щодо їх застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герман О.О. Комерційне та (особисте) некомерційне переміщення автомобільного транспортного засобу через митний кордон України. *Митна справа*. 2014. № 5(95). С. 43-52.
2. Зудінов О. Тимчасове ввезення громадянами транспортних засобів комерційного призначення. *Вісник. Офіційно про податки*. 1 серпня 2014. № 29-30 (29-30). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7306> (дата звернення: 25.11.2018).
3. Мошинська О. Ввезення автомобілів з іноземною реєстрацією. *Вісник. Офіційно про податки*. 16 лютого 2018. № 7(959). URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100007205-vvezennya-avtomobiliv-z-inozemnoyu-reyestratsiyeyu> (дата звернення: 25.11.2018).
4. Сторожчук В. Підтвердження країни походження транспортних засобів. *Вісник. Офіційно про податки*. 7 жовтня 2016. № 38(895). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/news/id/3095?issue=5553> (дата звернення: 25.11.2018).
5. Мельник А. УКТ ЗЕД версії 2017 р.: зміни в класифікації. *Вісник. Офіційно про податки*. 1 грудня 2017. № 45(949). URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006478-ukt-zed-versiyi-2017-r-zmini-v-klasifikatsiyi?issue=5623> (дата звернення: 25.11.2018).
6. Холодько Т. Розмитнення канадських авто. *Вісник. Офіційно про податки*. 28 серпня 2017. № 31-32(936). URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005553-rozmitnennya-kanadskikh-avto?issue=5607> (дата звернення: 25.11.2018).
7. Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості транспортних засобів, вузлів та агрегатів: Наказ Державної митної служби України від 13.10.2006 № 885. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=05Y80A4EA3> (дата звернення: 01.11.2018).

8. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 04.11.2018).

REFERENCES

1. Herman, O.O. (2014), "Commercial and (personal) non-commercial movement of a motor vehicle across the customs border of Ukraine", *Mytna sprava*, no. 5(95), pp. 43-52.
2. Zudinov, O. (2014), "Temporary importation of commercial vehicles by citizens", *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 29-30(29-30), available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7306> (access date November 25, 2018).
3. Moshynska, O. (2018), "Import of cars with foreign registration", *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 7(959), available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100007205-vvezennya-avtomobiliv-z-inozemnoyu-reyestratsiyeyu> (access date November 25, 2018).
4. Storozhchuk, V. (2016), "Confirmation of the country of origin of vehicles", *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 38(895), available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/news/id/3095?issue=5553> (access date November 25, 2018).
5. Melnyk, A. (2017), "Ukrainian classification of goods FEA version 2017: changes in classification", *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 45(949), available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006478-ukt-zed-versiyi-2017-r-zmini-v-klasifikatsiyi?issue=5623> (access date November 25, 2018).
6. Kholodko, T. (2017), "Customs clearance of Canadian cars", *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 31-32(936), available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005553-rozmitnennya-kanadskikh-avto?issue=5607> (access date November 25, 2018).
7. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy (2006), Pro zabezpechennia kontroliu za pravylnistiu vyznachennia mytnoi vartosti transportnykh zasobiv, vuzliv ta ahrehativ [On ensuring control over the correctness of determining the customs value of vehicles, units and aggregates], Nakaz Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy dated 13.10.2006 no. 885, available at: <http://consultant.parus.ua/?doc=05Y80A4EA3> (access date November 01, 2018).
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 13.03.2012 no. 4495-VI, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date November 04, 2018).

T. V. Ruda, A. S. Marchukov. Problem aspects of the reference and information providing of SFS customs in the context of control after the rightness of determination of custom cost of transport vehicles

The aim of writing of the article is research of problem aspects of providing of customs by necessary informative resources for realization of control after the rightness of determination of custom cost of transport vehicles. For the achievement of the set aim the next methods of research are used: methods of analysis and synthesis – for generalization of descriptions and theoretical bases of determination of custom cost of transport vehicles; method of analysis of the systems and comparative – for authentication of directions and instruments of improvement of the informative providing of customs in the context of realization of control of custom cost of transport vehicles. The normatively-legal landmarks of practical realization of this question are analysed in the article. The necessity of adjusting of international cooperation updated between Ukraine and participating countries of custom legal relationships, in particular, in part

of informative co-operation on questions a custom cost. A list over of informative resources is brought – price reference books that for today is used with the aim of determination of custom cost of transport vehicles and the problem aspects of their use are outlined in practical activity of customs. Scientific works purchased further development in relation to the improvement of the reference and information providing of customs in the context of control after the rightness of determination of custom cost of transport vehicles. Directions of improvement of the reference and information providing of customs of SFS are outlined during realization of control after the rightness of determination of custom cost of transport vehicles by proceeding in access to the price reference books that for today is used on international automarkets and the increases of efficiency of co-operation of Ukraine with international partners in the field of an exchange custom information will give an opportunity to bring down abuse in relation to understating of custom cost of transport vehicles.

Key words: *custom cost of transport vehicles, price reference books, international exchange.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2018

УДК 339.9:005.334(477)

JEL Classification: F13

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.107-114

О. В. Сторожук,*к.е.н., доцент кафедри митної справи***ORCID ID 0000-0002-9144-0540;****А. М. Копотун****ORCID ID 0000-0001-6010-036X;****І. О. Буднік,***Університет ДФС України***ORCID ID 0000-0003-0822-8985**

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Проаналізовано основні аспекти стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері зовнішньоекономічної діяльності, її причини. Досліджено зарубіжний досвід міжнародних стандартів управління ризиками. Обґрунтовано необхідність розробки і впровадження вдосконалення національної системи управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, ризик, управління ризиком, митна безпека, Автоматизована система управління ризиками (СУР), митний контроль, процес управління ризиком.

А. В. Сторожук, А. М. Копотун, І. О. Буднік. Управление рисками при осуществлении внешнеэкономической деятельности в Украине

Статья посвящена исследованию управления рисками при осуществлении внешнеэкономической деятельности в Украине. Проанализированы основные аспекты стратегии развития системы управления рисками в сфере внешнеэкономической деятельности, ее причины. Исследован зарубежный опыт международных стандартов управления рисками. Обоснована необходимость разработки и внедрения совершенствования национальной системы управления рисками при осуществлении внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, риск, управление риском, таможенная безопасность, Автоматизированная система управления рисками (СУР), таможенный контроль, процесс управления риском.

Мета статті – ретельно дослідити особливості управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні як визначального чинника економічної та митної безпеки держави.

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що в сучасних умовах особливо зростає питання управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні, адже розвинена система ринкової економіки активно впливає на структуру товарообігу та відносини з іншими країнами, що, в свою чергу, визначає основні економічні параметри національної економіки.

На даний момент актуальним є питання економічної безпеки країни, захисту від транспортування нелегальних товарів, що загрожують здоров'ю людей та їх безпеці, а також протидія транскордонній злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності у напрямку дослідження теоретичних та прикладних аспектів присвячені здобутки таких авторів, як: П. Пашко [2, с. 86], П. Пісной, С. Терещенко, Т. Савунова, А. Войцещук, А. Журавльова, С. Єлкін, О. Єлкіна, Л. Попова та інші. Водночас, питання управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні залишається актуальним та потребує дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток зовнішньоекономічної діяльності України відбувається в умовах інтеграційних процесів, що супроводжується певними ризиками, які пов'язані з безліччю умов і факторів, а також мають значний вплив на результативність господарювання і розвиток конкурентних ринків.

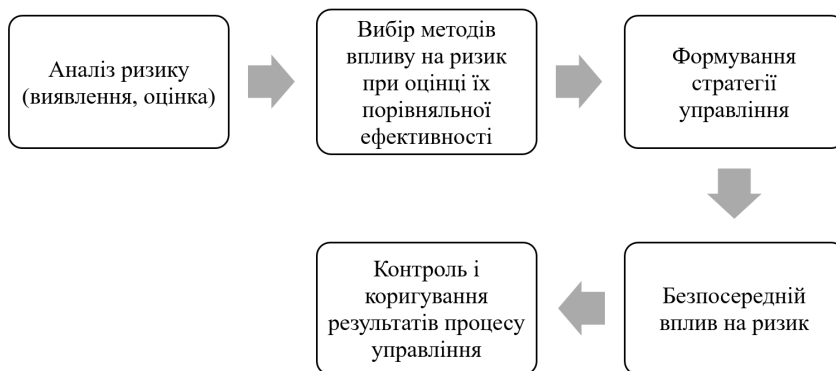
Під ризиком в сфері зовнішньоекономічної діяльності можна позиціонувати ймовірність настання несприятливих подій, результатом яких стануть збитки та втрати майна суб'єктів ЗЕД.

Ризики, що виникають під час здійснення ЗЕД, залежать від багатьох об'єктивних причин:

- об'єктивна невизначеність майбутнього;
- постійна нестабільність економічних процесів у всіх країнах світу;
- об'єктивна неповнота вихідної інформації, недостатність інформації, наявність комерційної таємниці про діяльність суб'єктів ЗЕД;
- умови ЗЕД, які полягають у тому, що обмін товарами залежить від співвідношення між світовим попитом і світовою пропозицією на ці товари;
- лібералізація ЗЕД, що ґрунтується на такому принципі: завдяки вільній торгівлі, що базується на порівняльних витратах, світова економіка може досягти ефективнішого розміщення ресурсів і вищого рівня матеріального добробуту країн-учасниць;
- торговельні бар'єри: різноманітні види мит, податки, імпортні квоти, система ліцензування, створення завищених стандартів якості і безпеки продукції або просто бюрократичні заборони в митних процедурах, валютні курси [3, с. 36-37].

Управління ризиком – це процес зменшення або уникнення збитків у разі створення або настання ризикових подій. Слід відзначити, що мінімізація збитку і зниження ризику – не аналогічні поняття. Зниження ризику означає або зменшення можливих збитків, або зниження ймовірності настання несприятливих подій. Наведемо етапи процесу управління ризиком (рис. 1).

Тобто, процес управління ризиком відбувається від етапу аналізу ризику, що має на меті одержання необхідної інформації про структуру, властивості об'єкта і наявних ризиків, та закінчується етапом контролю і коригування результатів реалізації обраної стратегії з урахуванням нової інформації.

Рис. 1. Загальна схема процесу управління ризиком*Джерело: [7, с. 344]*

Механізм мінімізації ризиків в Україні під час митного контролю повинен передбачати використання різних джерел інформації для виявлення ризиків і заходів з їх мінімізації; заходи з мінімізації ризиків відповідно до профілю, а також самостійно посадовою особою митного органу, якщо це можливо; використання інформаційно-технічних і програмних засобів під час митного контролю.

Виділимо наступні групи методів, що спрямовані на зменшення можливих збитків (табл. 1).

Таблиця 1

Основні методи зменшення можливих збитків

№	Метод зменшення можливих збитків	Характеристика методу
1	Страхування	Захист від фінансових наслідків в результаті настання несприятливих подій (використання різних видів полісів, договорів страхування)
2	Хеджування	Використання біржових ф'ючерсних контрактів і опціонів
3	Застосування різних методів і форм розрахунково-кредитних відносин, що зводять до мінімуму ризик неплатежу за поставлені товари, або неотримання товарів після їх сплати	Проведення математичних розрахунків (застосування безвідкличного акредиту при розрахунках за постачання товару; використання банківських гарантій)
4	Аналіз і прогнозування кон'юнктури на зовнішньому ринку, планування і своєчасна розробка заходів з метою уникнути можливих збитків, викликаних несприятливими кон'юнктурними змінами	Аналіз і прогнозування кон'юнктури (попиту, пропозиції, ціни) на зовнішньому ринку
5	Інші методи	Ухилення, компенсація наслідків, локалізація, розподіл

Джерело: [7, с. 346]

Тобто, головним методом щодо зменшення можливих збитків слід вважати страхування, метою якого є захист майнового збитку внаслідок настання несприятливих подій. Проте,

перелічені вище методи зменшення можливих збитків не в змозі забезпечити абсолютний захист, хоча можуть істотно зменшити їх.

Завданням системи управління ризиками в митниці є створення сучасної ефективної системи митного контролю, виходячи з принципу вибірковості з метою спрощення процедур міжнародної торгівлі для осіб, які працюють без порушення митних правил, та проведення поглибленого дослідження ризикових осіб, а також оптимального розподілу ресурсів контролюючого органу, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня митної безпеки [2, с. 86].

Українська митниця сьогодні – це, перш за все, економічна безпека країни, захист від транспортування нелегальних товарів, що загрожують здоров'ю людей та їх безпеці, протидія транскордонній злочинності.

Поряд з цим, один з основних векторів її розвитку – підвищення рівня сервісного обслуговування, спрощення митних процедур та полегшення переміщення громадян та транспортних засобів [8].

Наприкінці 2017 року відбулися істотні зміни щодо управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

По-перше, 27 грудня 2017 року Кабінет Міністрів затвердив Стратегію розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року та План заходів з її реалізації [9].

Наведемо для прикладу основні аспекти, що розглядаються в рамках Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року (рис. 2).

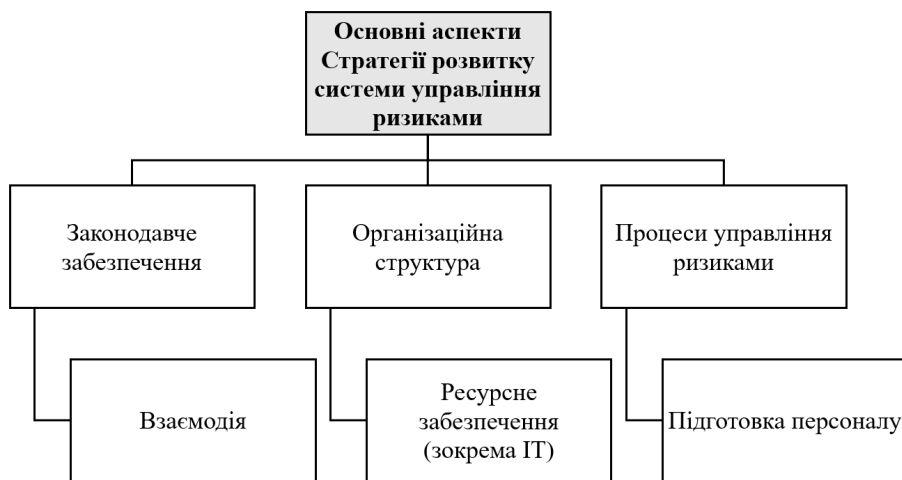

Рис. 2. Основні аспекти Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року

Джерело: [9]

Прийняте рішення допоможе поліпшити автоматизацію процесів аналізу та оцінки ризиків, а також зменшенню впливу людського фактору на прийняття управлінських рішень під час митного контролю, впровадженню зразкової міжнародної практики з питань управління ризиками у роботу ДФС України.

По-друге, 06.09.2018 року відбулися зміни в Митному кодексі згідно Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України», зокрема в частині 3 статті 363, де зазначається, що автоматизована система управління ризиками функціонує на центральному рівні та передбачає застосування випадкового відбору [5].

Автоматизована система управління ризиками (СУР) забезпечує визначення однакового обсягу та форм митного контролю товарів, транспортних засобів комерційного призначення незалежно від того, якому органу доходів і зборів подано митну декларацію (інший документ, що може використовуватися замість митної декларації відповідно до Митного кодексу України), для здійснення митних формальностей [5].

Наприклад, в Данії моніторинг результатів митного контролю є складовою процесу управління ризиками та здійснюються спеціальними митними моніторинговими центрами. Зокрема за результатами обробки інформації про зовнішньоекономічні операції митними інспекторами і системою аналізу ризиками визначаються об'єкти митного контролю, щодо яких переважно проводиться фізичний контроль та аудит. Результати контрольних заходів вносяться до інформаційних баз даних, де також міститься інформація, пов'язана з митними деклараціями, результатами застосування системи аналізу ризиками та іншими проведеними контрольними заходами щодо суб'єктів ЗЕД. Зазначена інформація є основою для здійснення подальшого моніторингу та перегляду існуючих критеріїв ризику [4, с. 57].

Особливістю є те, що у разі якщо посадовою особою органу доходів і зборів за результатами застосування СУР прийнято рішення про необхідність проведення певної митної формальності щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, інформація про прийняття такого рішення невідкладно вноситься такою посадовою особою до автоматизованої системи управління ризиками.

У середньому щомісяця модулі автоматизованої системи аналізу та управління ризиками забезпечують проведення автоматизованої оцінки ризиків близько 200 тис. митних декларацій, 290 тис. переміщень комерційних та 1,26 млн. переміщень пасажирських транспортних засобів у наземних пунктах пропуску через державний кордон [6].

На нашу думку, питанню щодо системи управління ризиками приділено недостатньо уваги у Митному кодексі України.

Прикладом ЄС є управління ризиками ланцюга поставок товарів, це напрямок, що включає:

- ідентифікацію та контроль за переміщенням товарів з високим рівнем ризику;
- створення спрощених умов здійснення зовнішньої торгівлі шляхом розвитку інституту уповноваженого економічного оператора;
- попередній аналіз інформації, що надається суб'єктам ЗЕД перед відправленням або перед прибуттям товарів [4, с. 55].

Якравим прикладом роботи системи управління ризиками на високому рівні слід виділити систему Митної служби Грузії. У даній системі усі критерії ризику знаходяться у єдиній базі та групуються за формами здійснення митного контролю. З її допомогою митні декларації автоматично розподіляються на чотири режими випуску вантажів:

- Зелений коридор (випуск без контролю);
- Синій коридор (випуск без контролю за умови подальшого проведення митного постаудиту);

- Жовтий коридор (документальний контроль);
- Червоний коридор (фізичний контроль) [2, с. 87].

Основоположною теоретичною базою застосування управління ризиками всіма передовими митними службами світу нині визнаний міжнародний стандарт AS/NZS ISO 31000:2009, розроблений митними службами Австралії та Нової Зеландії.

Нині практично всі міжнародні стандарти у сфері застосування управління ризиками в митній галузі ґрунтуються на багатолітньому досвіді роботи Австралійської митної та прикордонної служби (Australian Customs and Border Protection Service – ACBPS) та Митної служби Нової Зеландії (New Zealand Customs Service – NZCS), що робить їх прикладом одних із кращих у світі структур із такою компетенцією [1, с. 171].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, враховуючи нагальні потреби сучасного рівня розвитку світової торгівлі та необхідність приведення процедур митного контролю у відповідність до нього, основними напрямками щодо вдосконалення національної системи управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності повинні стати:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- подальша розбудова центрального та регіональних офісів системи управління ризиками;
- впровадження модуля Автоматизованої системи управління ризиками в морських і повітряних пунктах пропуску;
- запровадження сучасної системи зв'язку та електронних комунікацій.

Проаналізувавши різні країни світу, можна сказати, що за сучасними тенденціями більшу увагу аналізу ризиків потрібно приділяти у сфері моделювання ланцюгів поставок, дослідженню інформації і показників діяльності суб'єктів ЗЕД, що пов'язані з фактами неправомірності та фактами, які можуть бути пов'язані з порушенням митних правил.

Ретельно розроблена програма управління зовнішньоекономічними ризиками і кваліфікована її реалізація дасть можливість для вироблення ефективних заходів щодо усунення чи мінімізації ризиків у зовнішньоекономічних відносинах.

Для зменшення виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності потрібно проводити ефективний митний контроль, який вимагає функціонування системи попереднього інформування про зовнішньоекономічні операції та забезпечення новітніми технічними засобами митного контролю, програмно-інформаційними комплексами та ІТ-технологіями.

Вищесказане дасть змогу забезпечити використання в Україні сучасної, гнучкої, багатофункціональної системи управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комаров О.В. Світова та європейська практика з реалізації механізмів управління кордонами та адміністрування ризиків у митній галузі в контексті гарантування державної безпеки. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління*. 2013. № 2. С. 170-178.
2. Костенко А.О., Пашко П.В. Розбудова системи управління ризиками в частині відбору підприємств для проведення митного аудиту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 1. С. 86-90.

3. Лубенченко О.Е. Моделі прийняття рішень із залученням зовнішніх аудиторів з метою мінімізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 4. С. 34-41.
4. Медвідь Ю.О. Управління ризиками та аналіз діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності митними органами країн ЄС. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. № 28. С. 53-59.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
6. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року: Розпорядження КМУ № 978-р від 27.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-p> (дата звернення: 20.11.2018).
7. Тюріна Н.М., Карвацка Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 408 с.
8. Українська митниця сьогодні – це, перш за все, економічна безпека країни, захист від транспортування нелегальних товарів, що загрожують здоров'ю людей та їх безпеці, протидія транскордонній злочинності. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/324503.html> (дата звернення: 20.11.2018).
9. Уряд затвердив Стратегію розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-strategiyu-rozvitku-sistemi-upravlinnya-rizikami-u-sferimitnogo-kontrolyu-na-period-do-2022-roku> (дата звернення: 20.11.2018).

REFERENCES

1. Komarov, O.V. (2013), "International and European practice on implementation of mechanisms for border management and administration of risk in the field of customs in the context of national security", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnia*, no. 2, pp. 170-178.
2. Kostenko, A.O. and Pashko, P.V. (2018), "Developing a risk management system for the selection of enterprises for conducting a customs audit in Ukraine", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 1, pp. 86-90.
3. Lubenchenko, O.E. (2015), "Models of decision-making with the involvement of external auditors in order to minimize the risks of foreign economic activity", *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu*, no. 4, pp. 34-41.
4. Medvid, Yu.O. (2015), "Risk management and analysis of external entities' activities by the customs authorities of the EU countries", *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 28, pp. 53-59.
5. "Customs Code of Ukraine dated March 13, 2012 no. 4495-VI" (2012), *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 44-45, no. 46-47, no. 48, art. 552.
6. Kabinet Ministriv Ukrainy (2017), Pro rozvytok systemy upravlinnia ryzykamy u sferi mytnoho kontroliu na period do 2022 roku [On the development of the risk management system in the field of customs control for the period up to 2022], *Rozporiadzhennia* dated 27.12.2017 no. 978-r, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-p> (access date November 20, 2018).

7. Tiurina, N.M. and Karvatska, N.S. (2013), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva [Foreign economic activity of the enterprise], tutorial, "Tsentr uchbovoi literatury", Kyiv, Ukraine, 408 p.

8. Ukrainska mytnytsia sohodni – tse, persh za vse, ekonomichna bezpeka krainy, zakhyst vid transportuvannya nelegalnykh tovariv, shcho zahrozhuiut zdoroviu liudei ta yikh bezpetsi, protydia transkordonnii zlochynnosti [The Ukrainian customs today are, above all, the country's economic security, protection against the transportation of illegal goods that threaten human health and safety, the fight against cross-border crime, available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/324503.html> (access date November 20, 2018).

9. Uriad zatverdyv Stratehiu rozvytku systemy upravlinnia ryzykamy u sferi mytnoho kontroliu na period do 2022 roku [The Government approved the Strategy for the development of the risk management system in the field of customs control for the period up to 2022], available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-zatverdiv-strategiyu-rozvitku-sistemi-upravlinnya-ryzikami-u-sferimitnogo-kontrolyu-na-period-do-2022-roku> (access date November 20, 2018).

O. V. Storozhuk, A. M. Kopotun, I. O. Budnik. Risk management in foreign economic activities in Ukraine

The article is devoted to the study of risk management in the implementation of foreign economic activity in Ukraine. The main aspects of the development strategy of the risk management system in the sphere of foreign economic activity, its causes are analyzed. The foreign experience of international risk management standards has been studied. The necessity of the development and implementation of improvement of the national risk management system in the implementation of foreign economic activity is substantiated. It was determined that the urgency of the topic is that in modern conditions the issue of risk management in foreign economic activity in Ukraine is especially growing, because the developed market economy system actively influences the structure of trade and relations with other countries, which, in turn, determines the main economic parameters of the national economy. They investigated that the current issue is the country's economic security, protection against the transportation of illegal goods that threaten human health and safety, as well as combating cross-border crime. After analyzing all the data, we came to the conclusion that the main areas for improving the national risk management system in the implementation of foreign economic activity should be: improving the regulatory framework; further development of central and regional offices of the risk management system; introduction of the module of the Automated risk management system in sea and air checkpoints; introduction of a modern system of communication and electronic communications. The following methods of scientific research were used in writing the article: system-structural method (used in determining the relationship of features and elements of the research question); structural-analytical method (used in the analysis of the influence of elements of a certain legal phenomenon on the subject of research); the method of critical analysis (used to generalize the existing practice of applying the relevant legal norms). Various literary sources were used: regulations, manuals, specialized articles on the research problem.

Key words: Foreign Economic Activity, Risk, Risk Management, Customs Security, Automated Risk Management System (RMS), customs control, risk management process.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019

УДК 339.543

JEL Classification: E60

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.115-127

О. Є. Сушкова,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
митної справи,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0002-8748-7864

ЩОДО ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПОДАТКОВИХ ТА МИТНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ

В статті визначено концептуальні напрями розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні за міжнародними стандартами та з урахуванням перспективного та корисного досвіду митних лабораторій ЄС. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що діяльність митних лабораторій спрямована на забезпечення здійснення контролю за дотриманням митного законодавства та захист економічних інтересів України і тому є важливим інструментом в реалізації митної та податкової політик. Але з метою більш ефективного виконання покладених на Спеціалізовану лабораторію з питань експертиз та досліджень завдань постає необхідність розбудови системи митних експертиз в Україні за міжнародними стандартами. Сформовані в статті пропозиції щодо вдосконалення системи податкових і митних експертиз в Україні засновані на результатах дослідження досвіду роботи митних лабораторій світу, зокрема митних лабораторій ЄС, а також на результатах узагальнення національної практики експертної діяльності. В результаті проведення дослідження визначено, що з метою розширення спектру досліджень, що проводиться СЛЕД, та підвищення якості висновків, виданих СЛЕД та його структурними (територіальними) підрозділами за запитами про проведення експертизи, необхідним є закупити нове лабораторне обладнання та відремонтувати існуючі технічні засоби, запровадити в Україні багаторівневий аналіз зразків товарів та створити на митницях спеціальні технічні умови для зберігання додаткових проб (зразків). Також, враховуючи світовий досвід, стратегічним завданням є розробка та запровадження мобільних лабораторій, які будуть оснащені портативними пристроями для проведення експертиз, що є результатом останніх досягнень в галузі технологій та у роботі самих митних лабораторій. Також встановлено, що з метою забезпечення здійснення комунікації між структурними підрозділами ДМС під час проведення експертиз засобами електронного зв'язку, враховуючи досвід європейських митних лабораторій, запропоновано розробити програмний модуль, який би охоплював весь «життєвий цикл» документального супроводження проведення митних експертиз.

Ключові слова: митна справа, митні експертизи, митна лабораторія, проби (зразки), електронний документообіг, мобільні лабораторії.

Е. Е. Сушкова. Про отдельные направления развития системы налоговых и таможенных экспертиз в Украине

В статье определены концептуальные направления развития системы налоговых и таможенных экспертиз в Украине согласно международным стандартам и с учетом перспективного и полезного опыта таможенных лабораторий ЕС. Актуальность темы исследования обусловлена тем, что деятельность таможенных лабораторий направлена на обеспечение осуществления контроля за соблюдением таможенного законодательства и защиту экономических интересов Украины и поэтому является важным инструментом в реализации таможенной и налоговой политики. Но с целью более эффективного выполнения возложенных на Специализированную лабораторию по вопросам экспертиз и исследований задач возникает необходимость развития системы таможенных экспертиз в Украине согласно международным стандартам. Сформулированные в статье предложения по совершенствованию системы налоговых и таможенных экспертиз в Украине основаны на результатах исследования международного опыта работы таможенных лабораторий, в том числе таможенных лабораторий ЕС, а также на результатах обобщения национальной практики экспертной деятельности. В результате проведения исследования определено, что с целью расширения спектра исследований, который проводится СЛЭД, и повышения качества заключений, выданных СЛЭД и её структурными (территориальными) подразделениями по запросам о проведении экспертизы, необходимо закупить новое лабораторное оборудование и отремонтировать имеющиеся технические средства, ввести в Украине многоэтапный анализ образцов товаров и создать на таможенных специальных технических условиях для хранения дополнительных проб (образцов). Также, учитывая мировой опыт, стратегической задачей является разработка и внедрение мобильных лабораторий, оснащенных портативными устройствами для проведения экспертиз, которые являются результатом последних достижений в области технологий и в работе самих таможенных лабораторий. Также установлено, что с целью обеспечения осуществления коммуникации между структурными подразделениями ГТС при проведении экспертиз средствами электронной связи, учитывая опыт европейских таможенных лабораторий, предложено разработать программный модуль, который бы охватывал весь «жизненный цикл» документального сопровождения проведения таможенных экспертиз.

Ключевые слова: таможенное дело, таможенные экспертизы, таможенная лаборатория, пробы (образцы), электронный документооборот, мобильные лаборатории.

Мета статті – визначити концептуальні напрями розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні за міжнародними стандартами та з урахуванням перспективного та корисного досвіду митних лабораторій ЄС.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку митної справи в Україні характеризується проведенням масштабної адміністративної реформи. Одним з ключових завдань реформи є запровадження ефективної організаційної структури, що побудована за функціональним принципом, та відновлення управлінської вертикалі Державної митної служби України, що буде спрямована на якісне та вчасне виконання покладених на цей орган обов'язків [8]. Але, поряд з традиційним завданням збору митних платежів, перед митними органами також стоїть завдання забезпечити полегшення законної торгівлі,

зберігаючи при цьому безпеку в міжнародному ланцюгу постачання. Митні експертизи є важливим інструментом в реалізації митної та податкової політик, що забезпечує здійснення контролю за дотриманням законодавства з питань митної справи, а також захист економічних інтересів України. Але ті виклики, які сьогодні стоять перед державою не тільки в економічній, але й в соціальній та екологічній сферах, та відповідні зміни у торговельному середовищі вимагають розбудови системи митних експертиз в Україні за міжнародними стандартами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років науковцями приділяється значна увага дослідженню експертної діяльності, зокрема, значної уваги у цьому науковому напрямку потрібно приділити працям Н. І. Клименка, В. В. Федчишиної, С. Р. Романова, І. Д. Голяш та ряду інших. Наукові роботи Б. М. Габричидзе, В. В. Дишлової, Є. В. Додіна, В. Г. Драганова, А. В. Дусика, Є. В. Жиляєвої, Л. В. Калаянкової, Г. Л. Карпенко [2], А. Н. Козиріна, П. В. Пашка [3], В. В. Прокопенко, О. П. Федотова, В. В. Ченцова [10], О. М. Шевчука та інших присвячені саме розгляду питань експертної діяльності в митній сфері, зокрема, проблемним питанням проведення експертиз спеціальними митними органами України, статусу спеціалістів та експертів тощо. Але, разом із тим, аналіз наукових робіт з проблем експертних досліджень в митній сфері дозволяє вважати, що висвітлення питань щодо вдосконалення законодавчих, організаційно-методичних та практичних засад здійснення експортної діяльності в митній справі України з урахуванням міжнародних вимог та стандартів, а також прогресивного світового досвіду, потребують більш детального дослідження та формування стратегічних напрямів і засад розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз світової практики експертної діяльності в митній сфері [9] доводить, що у здійсненні експертної діяльності в податковій та митній сферах суттєву роль відіграє матеріально-технічне оснащення експертних установ, наявність всього необхідного обладнання та матеріалів для проведення дослідження тощо. Тому з метою забезпечення розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні вкрай необхідним є здійснення заходів з підвищення матеріально-технічного забезпечення роботи Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень (далі – СЛЕД) через провадження комплексу заходів, який, перш за все, передбачає: 1) закупівлю обладнання, що відсутнє на балансі СЛЕД; 2) забезпечення умов для зберігання додаткових зразків; 3) розробку та впровадження Електронної системи запитів про проведення дослідження (аналізу, експертизи), постанов про призначення експертизи у справі про порушення митних правил; 4) впровадження мобільних лабораторій.

Так, через відсутність нового, сучасного лабораторного обладнання або неналежний його технічний стан СЛЕД та її структурні (територіальні) підрозділи обмежені у власній здатності забезпечувати лабораторні дослідження і аналіз зразків для виконання усіх функцій, покладених на СЛЕД [4; 6]. Тому закупівля нового лабораторного обладнання та ремонт існуючих технічних засобів спрямовані на розширення технічного потенціалу СЛЕД. Це, в свою чергу, передбачає формування плану фінансування митної лабораторії для забезпечення необхідним лабораторним обладнанням, його оновлення, а також формування плану фінансування розширення матеріально-технічної бази «регіональних» відділів та секторів СЛЕД. Зазначені заходи мають розширити технічний потенціал СЛЕД щодо здійснення певних видів досліджень (аналізів, експертиз) та призвести до виконання митною лабораторією завдань із забезпечення провадження лабораторних досліджень і аналізів зразків для усіх митних та пов'язаних з ними цілей.

Задля вирішення завдання оновлення лабораторного обладнання СЛЕД та закупівлі відсутнього, на нашу думку, необхідно провести наступні заходи:

1. Здійснити аналіз рівня матеріально-технічного забезпечення роботи СЛЕД за показниками, що характеризують наявність, стан, функціональність та середня вартість обслуговування лабораторного обладнання (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінювання ефективності роботи СЛЕД

КОЕР 1: Інституційна спроможність	
<i>матеріально-технічне забезпечення</i>	
P1-1	Ступінь матеріально-технічного забезпечення діяльності СЛЕД
P1-2	Частка лабораторного обладнання СЛЕД, що підлягає ремонту
P1-3	Частка лабораторного обладнання СЛЕД, що підлягає списанню
P1-4	Ступінь оновлення лабораторного обладнання СЛЕД
P1-5	Показник середньої вартості обслуговування технічних засобів, засобів вимірювальної техніки, випробувального обладнання
P1-6	Кількість портативного обладнання, що було розроблено та запроваджено у експертну діяльність
P1-7	Кількість функціонуючих мобільних лабораторій

Джерело: авторська розробка

2. Визначити в розрізі окремих відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД перелік нового лабораторного обладнання (технічних засобів, засобів вимірювальної техніки, випробувального обладнання тощо), що необхідно закупити з метою:

– доукомплектування обладнанням та технічними засобами відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД;

– оновлення лабораторного обладнання, що підлягає списанню та/або вартість ремонту якого перевищує 20% вартості самого обладнання.

3. Визначити в розрізі окремих відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД перелік лабораторного обладнання (технічних засобів, засобів вимірювальної техніки, випробувального обладнання тощо), яке потребує ремонту.

4. Підготувати план фінансування розширення та оновлення матеріально-технічної бази «регіональних» відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД.

Виконання всіх зазначених вище заходів дозволить здійснити оснащення СЛЕД та його структурних (територіальних) підрозділів сучасним обладнанням, що відповідає міжнародним стандартам та сприятиме підвищенню потенціалу митної лабораторії забезпечувати лабораторні дослідження і експертну діяльність з усіх митних питань. В якості індикаторів виконання цього завдання слід апелювати такими показниками, як ступінь забезпеченості СЛЕД лабораторним обладнанням, ступінь оновлення лабораторного обладнання СЛЕД, обсяг фінансування СЛЕД на забезпечення його необхідним сучасним лабораторним обладнанням та ступінь і напрями його використання. Загальна схема (канва) реалізації завдання оновлення матеріально-технічного забезпечення роботи СЛЕД наведена у табл. 2.

Таблиця 2

**Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо оновлення
матеріально-технічного забезпечення СЛЕД**

КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ міжнародні організації	КЛЮЧОВА ДІЯЛЬНІСТЬ оснащення СЛЕД та її структурних (територіальних) підрозділів сучасним обладнанням	ЦІННІСНА ПРОПОЗИЦІЯ здатність митної лабораторії забезпечувати лабораторні дослідження і аналіз зразків для усіх митних та пов'язаних з ними цілей	ЗАЛУЧЕННЯ БЕНЕФІЦІАРІВ фінансування та оновлення матеріально-технічної бази СЛЕД та її структурних (територіальних) підрозділів	БЕНЕФІЦІАРИ – митні та інші державні органи України, що зацікавлені в проведенні експертиз; – суб'єкти ЗЕД
	КЛЮЧОВІ РЕСУРСИ – фінансування з Державного бюджету України – грантові програми		ВТІЛЕННЯ керівництвом ДПМЕ за окремим планом	
СТРУКТУРА ВИТРАТ – витрати Державного бюджету України на утримання СЛЕД; – кошти грантових програм; – технічна допомога міжнародних організацій; – приватні кошти		ДОСЯГНЕННЯ МІСІЇ / ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ – здійснення аналізу рівня матеріально-технічного забезпечення роботи СЛЕД та її структурних (територіальних підрозділів); – визначення в розрізі окремих відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД переліку необхідного лабораторного обладнання (технічних засобів, засобів вимірювальної техніки, випробувального обладнання тощо); – формування плану фінансування розширення та оновлення матеріально-технічної бази відділів та структурних (територіальних) підрозділів СЛЕД		

Джерело: авторська розробка

В ході проведення СЛЕД та її структурними (територіальними) підрозділами дослідження (аналізу, експертизи) з метою забезпечення якості отриманих висновків або за інших обставин іноді виникає необхідність проведення повторного дослідження, що в свою чергу вимагає наявності додаткових проб (зразків) товару, що є ідентичними тим, що досліджуються. Це потребує запровадження в Україні багатоетапного аналізу зразків товарів, який передбачав би відбір трьох проб (зразків), з яких два повинні передаватись до СЛЕД або її структурних (територіальних) підрозділів і один – зберігатись на митниці. Але задля цього необхідним є створення у структурних підрозділах Державної митної служби України (на митницях та митних постах) матеріально-технічних умов для зберігання додаткових проб (зразків) товарів. Реалізація зазначеного завдання вимагає проведення низки узгоджених між собою заходів, а саме:

1. Розробити проекти законодавчих актів України щодо внесення змін в порядок взяття проб (зразків) товарів з метою запровадження багатоетапного аналізу зразків товарів, який передбачає відбір трьох проб (зразків), з яких два передаються в СЛЕД і один зберігається на митниці.
2. Розробити проєкт технічного оснащення структурних підрозділів Державної митної служби України стосовно створення місць зберігання додаткових проб (зразків) товарів.
3. Створити спеціальні місця зберігання додаткових проб (зразків) товарів на митницях / митних постах.

Реалізація всіх вищезазначених дій буде сприяти підвищенню якості висновків, виданих СЛЕД та її структурними (територіальними) підрозділами за запитами про проведення дослідження (аналізу, експертизи), або постановами про призначення експертизи у справі про порушення митних правил та розширенню спектру досліджень, що проводиться

СЛЕД. Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо забезпечення умов для зберігання додаткових проб (зразків) наведена у табл. 3.

Таблиця 3

**Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо забезпечення умов
для зберігання додаткових проб (зразків)**

КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ суб'єкти ЗЕД	КЛЮЧОВА ДІЯЛЬНІСТЬ створення спеціальних місць зберігання додаткових проб (зразків) товарів на митницях / митних постах	ЦІННІСНА ПРОПОЗИЦІЯ підвищення якості висновків, виданих за запитами про проведення дослідження (аналізу, експертизи), або постановами про призначення експертизи у справі про порушення митних правил	ЗАЛУЧЕННЯ БЕНЕФІЦІАРІВ митні органи України – при створенні спеціальних місць зберігання додаткових проб (зразків) товарів	БЕНЕФІЦІАРИ – митні та інші державні органи України, що зацікавлені в проведенні експертиз; суб'єкти ЗЕД
	КЛЮЧОВІ РЕСУРСИ – фінансування з Державного бюджету України; – грантові програми		ВТІЛЕННЯ працівниками митних органів України за окремим планом	
СТРУКТУРА ВИТРАТ – витрати Державного бюджету України на розвиток митної справи; – кошти грантових програм; – технічна допомога міжнародних організацій; – приватні кошти			ДОСЯГНЕННЯ МІСІЇ/ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ – запровадження на законодавчому рівні багатоетапного аналізу зразків товарів; – створення спеціальних місць зберігання додаткових проб (зразків) товарів на митницях / митних постах	

Джерело: авторська розробка

Також в контексті підвищення інституційної спроможності СЛЕД та підвищення якості процедури надання експертних висновків за результатами лабораторних досліджень проб (зразків), які проводить СЛЕД, в доповнення до виконання попереднього завдання щодо посилення матеріально-технічного потенціалу СЛЕД необхідними є розробка та впровадження Електронної системи запитів про проведення дослідження (аналізу, експертизи), постанов про призначення експертизи у справі про порушення митних правил.

Так, слід зазначити, що діяльність митних органів здійснюється із застосуванням великої кількості документів, які містять інформацію, що є підставою для прийняття рішень. У сучасних умовах велике значення мають такі критерії, як швидкість та надійність передачі інформації. Враховуючи законодавчо затверджений порядок та послідовність виконання дій посадовими особами структурних підрозділів та територіальних органів ДМС України при направленні запитів про проведення досліджень (аналізів, експертиз), постанов про призначення експертиз у справах про порушення митних правил до СЛЕД, а також проведення досліджень (аналізів, експертиз) експертами СЛЕД [7] та встановлені строки, з метою удосконалення системи податкових та митних експертиз вкрай необхідним є забезпечення здійснення комунікації між структурними підрозділами ДМС України під час проведення досліджень (аналізів, експертиз) із широким використанням систем електронного зв'язку. Цей напрям, у свою чергу, повністю відповідає вимогам Стандартного правила 7.4. Розділу 7 Загального

додатка Кіотської конвенції [5], зокрема, застосуванню інформаційних технологій під час проведення митного контролю.

З метою забезпечення виконання всіх поставлених завдань така Електронна система запитів повинна охоплювати весь «життєвий цикл» документального супроводження проведення податкових та митних експертиз, а саме:

1) отримання запитів про проведення дослідження (аналізу, експертизи) або постанов про призначення експертизи у справі про порушення митних правил органів ДМС України (акт про взяття проб (зразків) товарів, протоколи про одержання проб і зразків для проведення експертизи у справі про порушення митних правил, маркувальні етикетки, фотоматеріали тощо);

2) створення внутрішньої документації та проходження її обробки в підрозділах СЛЕД зі зміною стану (доведений до відома, узгоджений, підписаний, в роботі, закритий і т. п.);

3) формування та відправлення висновків, виданих за запитами про проведення дослідження (аналізу, експертизи) або постановами про призначення експертизи у справі про порушення митних правил органів ДМС України (висновки, реєстри висновків);

4) списання в архів вище зазначеної документації.

Ефективна реалізація цього завдання передбачає необхідність розробки програмного модулю, який надасть можливість формувати електронні запити на проведення дослідження (аналізу, експертизи) та здійснювати обмін іншою службовою інформацією щодо проведення дослідження (аналізу, експертизи) між митницями / митними постами та СЛЕД і її територіальними підрозділами. Слід зазначити, що, оскільки функціонування цього програмного модулю передбачає повну автоматизацію документообігу та обміну інформацією між митницями / митними постами та СЛЕД і її територіальними підрозділами, реалізація цього завдання вимагає узгодженої роботи всіх структурних підрозділів Державної митної служби України. Також запровадження зазначеної Електронної системи запитів потребує створення необхідних матеріально-технічних умов для його використання на всіх митних постах / митницях та структурних (територіальних) підрозділах СЛЕД.

Запровадження Електронної системи запитів дозволить СЛЕД та її структурним (територіальним) підрозділам заздалегідь інформувати свій персонал про те, які саме зразки потраплять на дослідження (аналіз, експертизу), та завдяки цьому заощадити час на організацію і підготовку до проведення дослідження (аналізу, експертизи). В свою чергу, після проведення дослідження (аналізу, експертизи) співробітники митниці та інші користувачі інформації будуть мати можливість отримати в електронному вигляді результати лабораторних досліджень (висновки) та використовувати наведену в них інформацію у подальшій діяльності.

Досвід європейських митних лабораторій [9] доводить, що наявність системи попереднього інформування персоналу СЛЕД та її структурних (територіальних) підрозділів про те, які саме зразки потраплять на експертизу, значно економить час на проведення досліджень та оптимізує використання людських ресурсів митних лабораторій. Все це позитивно впливає на якість висновків за результатів проведеного дослідження. Також завдяки забезпеченню можливості надання таких висновків через систему електронної комунікації між митницями / митними постами та митними лабораторіями скорочується час на проведення митного контролю та підвищується його ефективність, забезпечуючи високий рівень митної безпеки держави.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо наступний план реалізації даного напрямку:

1. Створення робочої групи із фахівців СЛЕД та ІТ-департаменту Державної митної служби України з метою розробки програмного модулю щодо формування електронних запитів на проведення досліджень (аналізів, експертиз) та обміну іншої інформації між митницями та СЛЕД.

2. Розробка програмного модулю щодо формування електронних запитів на проведення досліджень (аналізів, експертиз) та обміну іншої інформації між митницями та СЛЕД.

3. Запровадження Електронної системи запитів в СЛЕД та на «пілотних» митних постах / митницях, тестування її роботи.

4. Доопрацювання програмного модулю за результатами виявлених під час тестування недоліків та прогалин.

5. Запровадження використання Електронної системи запитів на проведення експертизи та обміну іншої інформації на всіх митних постах / митницях.

В якості індикаторів виконання цього завдання слід апелювати такими показниками, як кількість запитів на проведення дослідження (експертизи, аналізу), оформлених через електронну систему, в загальному обсягу запитів на проведення дослідження (експертизи, аналізу); кількість часу на проведення дослідження (експертизи, аналізу) за заявкою, оформленою через електронну систему; кількість висновків за результатами проведеного дослідження (експертизи, аналізу), надісланих митницям / митним постам через електронну систему; частка митниць / митних постів, що використовують електронну систему запитів, у загальній численності митниць / митних постів. Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо запровадження електронної системи запитів на проведення досліджень (аналізів, експертиз) та обміну іншої інформації між митницями та СЛЕД або її територіальними підрозділами наведена у табл. 4.

В сучасних умовах все більшого значення набуває проведення дослідження безпосередньо на кордоні та застосування митними лабораторіями портативного обладнання, яке вміщується у сумці або багажнику автомобіля. Досвід європейських митних лабораторій доводить, що широке застосування мобільних лабораторій та портативного обладнання (за зразками валіз слідчого або криміналіста) під час митного контролю та оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон, призводять до швидкого відстеження потенційних ризиків. Наприклад, з метою здійснення контролю за обігом акцизних товарів, зокрема, мінеральних нафтопродуктів та алкогольних напоїв, виявлення наркотиків, нових психоактивних речовин, прекурсорів та небезпечних хімікатів. Додатковою перевагою проведення лабораторного дослідження у пункті пропуску через митний кордон також є збільшення взаємоузгодженості в експертів, що проводять процедури відбору проб (зразків), та інспекторського складу митниць.

З метою розвитку застосування мобільних лабораторій у практиці СЛЕД актуалізується питання розробки та відповідно запровадження у практику нового портативного обладнання, а також налагодження співпраці з метою підтримки кінологічних команд ДМС України. Фінансування цього проекту можливо здійснювати як за рахунок коштів Державного бюджету України (з огляду на стратегічну цінність та широкі перспективи проекту), так і за рахунок грантових програм, технічної допомоги міжнародних організацій, галузевих об'єднань, виробників продукції тощо.

Таблиця 4

Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо запровадження електронної системи запитів на проведення досліджень (аналізів, експертиз) та обміну іншої інформації між митницями та СЛЕД

КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ підрозділи Державної митної служби України із управління ризиками та ІТ-технологій	КЛЮЧОВА ДІЯЛЬНІСТЬ запровадження електронної системи запитів на проведення дослідження (аналізу, експертизи)	ЦІННІСНА ПРОПОЗИЦІЯ заощадження часу на організацію та підготовку до проведення дослідження (аналізу, експертизи), дотримання СЛЕД встановлених строків на їх проведення	ЗАЛУЧЕННЯ БЕНЕФІЦІАРІВ – ІТ-компанії – розробка програмного модулю; – суб’єкти ЗЕД – фінансування розробки програмного модулю	БЕНЕФІЦІАРИ – митні органи України; – суб’єкти ЗЕД; – ІТ-компанії
	КЛЮЧОВІ РЕСУРСИ – ЄАІС, «Інспектор»; – фінансування з Державного бюджету України		ВТІЛЕННЯ науковими працівниками та керівництвом СЛЕД, працівниками Державної митної служби України за окремим планом	
СТРУКТУРА ВИТРАТ – витрати Державного бюджету України на розвиток митної справи; – кошти грантових програм; – технічна допомога міжнародних організацій; – приватні кошти			ДОСЯГНЕННЯ МІСІЇ/ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ Розробка та впровадження програмного модулю щодо формування електронної заявки на проведення експертизи та обміну іншої інформації на всіх митних постах / митницях	

Джерело: авторська розробка

В якості опорних точок виконання проєкту можливо запропонувати наступні заходи [1]:

1. Підготувати нормативні документи (законодавчі акти та розпорядчі акти органів державної влади) з питань практики застосування мобільної лабораторії у митній справі України.

2. Сформулювати список товарів та відповідних досліджень, щодо яких, з одного боку, створювати у кожному підрозділі СЛЕД можливість їх проведення економічно недоцільно, але з іншої сторони мати такі можливості СЛЕД необхідно з огляду на підтримання належного рівня митної безпеки держави.

3. На підставі отриманої інформації сформулювати специфікацію на мобільну митну лабораторію з відповідними технічними характеристиками (за досвідом роботи мобільних лабораторій CBP USA, мобільні лабораторії не повинні бути багатопрофільними).

4. Розіслати специфікацію провідним світовим виробникам відповідних приборів та обладнання для отримання інформації про їх наявні можливості та пропозиції конструктивних рішень.

5. На підставі отриманої інформації сформулювати та у встановленому порядку підготувати бюджетний запит на фінансування окремої державної програми «Мобільна митна лабораторія» з Державного бюджету України відповідного року. Провести тендер на закупку необхідної кількості одиниць такої техніки.

6. Підпорядкувати Мобільну митну лабораторію Центральному офісу СЛЕД в м. Києві та розробити відповідний порядок її застосування та збору інформації для визначення продуктивності роботи цього підрозділу.

7. Провести аналіз результатів застосування мобільної лабораторії, розробити нове технічне завдання на наступні одиниці техніки.

8. Провести аналіз отриманого досвіду експлуатації мобільних лабораторій під час проведення митного контролю та митного оформлення товарів. На підставі отриманих результатів та висновків, вносити зміни у стратегію розвитку митної справи в Україні (в частині здійснення митних експертиз) на наступні 10 років.

Індикаторами виконання цього завдання можуть слугувати такі показники, як: кількість розроблених мобільних лабораторій; кількість функціонуючих мобільних лабораторій; обсяг митних формальностей, що було здійснено із залученням мобільних лабораторій. Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо впровадження мобільних лабораторій наведена у табл. 5.

Таблиця 5

Загальна схема (канва) реалізації завдання щодо впровадження мобільних лабораторій

КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ – митні органи України; – міжнародні організацій; – підприємства сфери приладо- будування	КЛЮЧОВА ДІЯЛЬНІСТЬ впровадження роботи мобільних лабораторій, оснащених за модульним принципом	ЦІННІСНА ПРОПОЗИЦІЯ швидке відстеження потенційних ризиків та збільшення взаємо- узгодженості в діях митників-хіміків та митників-офіцерів, що проводять процедури відбору проб	ЗАЛУЧЕННЯ БЕНЕФІЦІАРІВ – науково-дослідні інститути, підприємства сфери приладобудування; – розробка обладнання для мобільних лабораторій; – міжнародні організацій, суб’єкти ЗЕД; – фінансування, грантові проекти	БЕНЕФІЦІАРИ – митні органи України; – міжнародні організацій; – суб’єкти ЗЕД; – науково-дослідні інститути; – підприємства сфери приладо- будування
КЛЮЧОВІ РЕСУРСИ – науково-технічний потенціал митних органів України, – досвід митних адміністрацій країн світу			ВТІЛЕННЯ науковими працівниками та керівництвом СІЕД, працівниками Державної митної служби України за окремим планом	
СТРУКТУРА ВИТРАТ – витрати Державного бюджету України на розвиток митної справи; – кошти грантових програм; – технічна допомога міжнародних організацій; приватні кошти			ДОСЯГНЕННЯ МІСІЇ/ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ розробка та впровадження роботи мобільних лабораторій, оснащених за модульним принципом	

Джерело: авторська розробка

Успішна реалізація всіх вищезазначених дій забезпечить економію часу на проведення досліджень (аналізу, експертиз) із збереженням якості їх результатів та отримання експертних висновків, що в цілому буде сприяти більш швидкому відстеженню потенційних ризиків та збільшенню взаємоузгодженості в діях посадових осіб митних органів під час проведення митного контролю та оформлення товарів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що матеріально-технічне оснащення експертних установ, а саме наявність всього необхідного обладнання та матеріалів для проведення дослідження тощо, має велике значення у здійсненні експертної діяльності в податковій та митній сферах. З точки зору формування стратегічних напрямів вдосконалення роботи СЛЕД корисним є закупка нового лабораторного обладнання та ремонт існуючих технічних засобів спрямовано на розширення технічного потенціалу СЛЕД, що підвищить здатність митної лабораторії забезпечувати лабораторні дослідження і аналіз зразків для усіх митних та пов'язаних з ними цілей.

З метою забезпечення проведення оперативних заходів експертної підтримки регіональних підрозділів митних органів під час здійснення митного контролю запропоновано запровадити в Україні багатоетапний аналіз зразків товарів, відповідно до чого розроблено схему створення на митницях спеціальних технічних умов для зберігання додаткових проб (зразків), а також схему розробки та запровадження використання портативних пристроїв, що є результатом останніх досягнень в галузі технологій та у роботі самих митних лабораторій, для проведення досліджень (аналізу, експертиз) у пункті пропуску через митний кордон України.

Також з метою забезпечення здійснення комунікації між структурними підрозділами ДМС під час проведення досліджень (аналізів, експертиз) засобами електронного зв'язку, враховуючи досвід європейським митних лабораторій, запропоновано розробити програмний модуль, який би охоплював весь «життєвий цикл» документального супроводження проведення досліджень (аналізів, експертиз). Позитивним ефектом від запровадження цього програмного модулю буде заощадження часу на організацію та підготовку до проведення дослідження (аналізу, експертизи), дотримання СЛЕД встановлених на законодавчому рівні строків на проведення досліджень (аналізів, експертиз), а також отримання співробітниками митних постів / митниць в електронному вигляді результатів лабораторних досліджень (висновків).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смець А.В. Концептуальні напрями подальшого розвитку експертної роботи в митній справі у контексті забезпечення митної безпеки держави. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 1(18). С. 37-47.
2. Карпенко Г.Л. Організаційно-правовий механізм митних експертиз. *LEXPORTUS*. 2017. № 6. С. 105-111.
3. Митна справа України : підручник / Пашко П.В., Ченцов В.В., Мережко Н.В. та ін. ; за заг. ред. П.В. Пашка. Київ : Університет ДФС України, 2017. 442 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», Т. 100).
4. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 23.11.2018).
5. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 (у змінений редакції). URL: http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (дата звернення: 20.11.2018).
6. Положення про Департамент податкових та митних експертиз ДФС : Наказ ДФС № 154 від 01.10.2014, у редакції наказу ДФС № 39 від 25.01.2017. URL: <http://sfs.gov.ua/>

pro-sfs-ukraini/struktura-/spetsializovan-departament/spetsializovana-laboratoriya/diyalnist/normativna-baza/72806.html (дата звернення: 23.11.2018).

7. Про затвердження Порядку взаємодії структурних підрозділів та територіальних органів Державної фіскальної служби України із Спеціалізованою лабораторією з питань експертизи та досліджень ДФС під час проведення досліджень (аналізів, експертиз), Нормативів взяття проб (зразків) товарів для проведення дослідження (експертизи), форм акта про взяття проб (зразків) товарів та висновку : Наказ Міністерства фінансів України від 02.12.2016 № 1058. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1693-16> (дата звернення: 24.11.2018).

8. Реформа митниці: офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/customs-reform> (дата звернення: 23.11.2018).

9. Сушкова О.Є. Специфіка діяльності митних лабораторій ЄС. *Митна безпека*. 2018. № 1(2). С. 194-207.

10. Ченцов В. Міжнародні стандарти модернізації митних адміністрацій. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 4(27). С. 219-230.

REFERENCES

1. Yemets, A.V. (2019), "Conceptual areas of further development of experts work in the customs in the context of providing the customs security of the state", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, Issue 1(18), pp. 37-47.

2. Karpenko, H.L. (2017), "Organizational and legal mechanism of customs examinations", *LEXPORTUS*, no. 6, pp. 105-111.

3. Pashko, P.V. (Ed.), Chentsov, V.V., Merezhko, N.V. et al. (2017), *Mytna sprava Ukrainy* [Customs affair of Ukraine], textbook, Universytet DFS Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 442 p. (Seriia «Podatkova ta mytna sprava v Ukraini», Vol. 100).

4. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine], *Zakon Ukrainy* dated 13.03.2012 no. 4495-VI, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date November 23, 2018).

5. *Mizhnarodna konventsiiia pro sproshchennia i harmonizatsiiu mytnykh protsedur vid 18.05.1973* [International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures dated 18.05.1973], available at: http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (access date November 20, 2018).

6. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy (2017), *Polozhennia pro Departament podatkovykh ta mytnykh ekspertyz DFS* [Regulations on the Department of Tax and Customs Expertise of the SFS], *Nakaz* dated 01.10.2014 no. 154, u redaktsii nakazu DFS dated 25.01.2017 no. 39, available at: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/spetsializovan-departament/spetsializovana-laboratoriya/diyalnist/normativna-baza/72806.html> (access date November 23, 2018).

7. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (2016), *Pro zatverdzhennia Poriadku vziaiemodii strukturnykh pidrozdiliv ta terytorialnykh orhaniv Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy iz Spetsializovanoi laboratoriiu z pytan ekspertyzy ta doslidzhen DFS pid chas provedennia doslidzhen (analiziv, ekspertyz), Normatyviv vziattia prob (zrazkiv) tovariv dlia provedennia doslidzhennia (ekspertyzy), form akta pro vziattia prob (zrazkiv) tovariv ta vysnovku* [On approval of the Procedure for interaction of structural subdivisions and territorial bodies of the State Fiscal Service of Ukraine with the Specialized Laboratory for Examination and Research

of the SFS during research (analyzes, examinations), Standards for sampling (samples) of goods for research (examination), act forms on sampling (samples) of goods and conclusion], Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy dated 02.12.2016 no. 1058, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1693-16> (access date November 24, 2018).

8. Reforma mytnytsi: ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Customs reform: the official website of the Ministry of Finance of Ukraine], available at: <https://mof.gov.ua/uk/customs-reform> (access date November 23, 2019).

9. Sushkova, O.Ye. (2018), "Specifics of activity EU customs laboratories", *Mytna bezpeka*, no. 1(2), pp. 194-207.

10. Chentsov, V. (2015), "International standards for modernization of customs administrations", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, Iss. 4(27), pp. 219-230.

O. Ye. Sushkova. About some directions of tax and customs expertise system development in Ukraine

In the article the author defines the conceptual directions for the development of the tax and customs expertise system in Ukraine in accordance with international standards and useful experience of EU customs laboratories. The relevance of the research topic is due to the fact that the activities of customs laboratories are aimed at ensuring the implementation of control over compliance with customs legislation and protecting the economic interests of Ukraine and therefore is an important tool in the implementation of customs and tax policies. But in order to more effectively fulfill the tasks assigned to the Specialized Laboratory for Expertise and Research, it becomes necessary to develop a system of customs expertise in Ukraine in accordance with international standards. The proposals for improving the system of tax and customs examinations in Ukraine formed in the article are based on the results of the study of experience and work of customs laboratories in the world, including the customs laboratories EU, as well as on the results of generalization the national practice of expert activity. As a result of the study, it was determined that in order to expand the range of expertise carried out by the SLER, and to improve the quality of the conclusions issued by the SLER and its structural (territorial) divisions upon requests for examination, it is necessary to purchase new laboratory equipment and repair the existing technical funds, introduce a multi-stage analysis of samples of goods in Ukraine and create special technical conditions at customs for storing additional samples. Also, taking into account world experience, the strategic task is to develop and implement mobile laboratories, which will be equipped with portable devices for conducting examinations, which are the result of the latest advances in technology and in the work of the customs laboratories. It was also found that in order to ensure the implementation of electronic communication between the structural units of the SCS during examinations, taking into account the experience of European customs laboratories, it was proposed to develop a software module that would cover the whole "life cycle" of documentary support for customs examinations.

Key words: customs, customs examination, customs laboratory, samples, electronic document management, mobile laboratories.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2019

УДК 339.543:656.85

JEL Classification: E61, E64

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.128-137

Л. М. Федоришина,
к.е.н., доцент,
старший науковий співробітник,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0001-8852-0649

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ В ПРОЦЕСІ КОНТРОЛЮ ЗА МІЖНАРОДНИМ ПОШТОВИМ ОБМІНОМ

У статті обґрунтовано, що функції митниці при переміщенні (пересиланні) товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях через митний кордон України, зводяться до фіскальної, безпекової та інформаційно-аналітичної. Акцентовано, що головна увага митниць при переміщенні (пересиланні) товарів у міжнародних поштових (МПВ) і експрес-відправленнях (МЕВ) через митний кордон України повинна бути зосереджена на: 1) вміст посилки: недопущення переміщення (пересилання) у МПВ і МЕВ заборонених товарів; недопущення переміщення (пересилання) у МПВ і МЕВ товарів, що становлять культурну та історичну цінність; 2) вартість і вагу посилки: недопущення свідомого заниження митної вартості товарів, що пересилаються у МПВ і МЕВ; запобігання ухилянню від сплати митних платежів; запобігання мінімізації митних платежів. Зроблено висновок, що виконання митницями своїх функцій при переміщенні (пересиланні) товарів у МПВ і МЕВ через митний кордон України має бути організоване за принципами ефективності (при мінімальних витратах на організацію та обслуговування процесу переміщення товарів у МПВ і МЕВ досягається максимальна віддача від цього у вигляді збільшення надходження митних платежів, попередження порушень митних правил, запобігання контрабанді тощо), гласності (широке інформування громадськості про результати проведеної митницями роботи, зміни у законодавстві стосовно особливостей переміщення товарів у МПВ і МЕВ та відповідальність за порушення митних правил й контрабанду товарів) та об'єктивності (мінімізація впливу людського фактору при переміщенні товарів у МПВ і МЕВ за рахунок функціонування «Смарт»-митниці).

Ключові слова: Державна фіскальна служба, митниці, міжнародний поштовий обмін, міжнародні поштові відправлення, міжнародні експрес-відправлення, функції митниць, безпекова функція, економічна функція, інформаційно-аналітична функція.

Л. Н. Федоришина. Актуализация функций Государственной фискальной службы в процессе контроля за международным почтовым обменом

В статье обосновано, что функции таможи при перемещении (пересылке) товаров в международных почтовых и экспресс-отправлениях через таможенную границу

України, сводяться к фискальній, безпеки і інформаційно-аналитическій. Акцентовано, що головне увага таможен при перемещенні (пересылке) товарів в міжнародних поштових (МПО) і експрес-отправленнях (МЭО) через таможенну границю України повинна бути зосереджена на: 1) вміст посилки: недопущення перемещення (пересылки) в МПО і МЭО заборонених товарів; недопущення перемещення (пересылки) в МПО і МЭО товарів, представляючих культурну і історическую цінність; 2) ціна і вага посилки: недопущення свідомого зниження таможенної ціни товарів, пересылаемых в МПО і МЭО; запобігання ухилення від оплати таможених платежів; запобігання мінімізації таможених платежів. Сделано висновок, що виконання таможнями своїх функцій при перемещенні (пересылке) товарів в МПО і МЭО через таможенну границю України повинно бути організовано по принципу ефективності (при мінімальних затратах на організацію і обслуговування процесу перемещення товарів в МПО і МЭО досягається максимальна отдача від цього в вигляді збільшення надходження таможених платежів, запобігання порушень таможених правил, запобігання контрабанди і т.д.), гласності (широке інформовування громадськості про результати проведеної таможнями роботи, зміни в законодавстві відносно особливостей перемещення товарів в МПО і МЭО і відповідальність за порушення таможених правил і контрабанду товарів) і об'єктивності (мінімізація впливу людського фактора при перемещенні товарів в МПО і МЭО за рахунок функціонування «Смарт» – таможні).

Ключеві слова: Державна фискальна служба, таможні, міжнародний поштовий обмін, міжнародні поштові отправлення, міжнародні експрес-отправлення, функції таможен, політика безпеки функція, економіческа функція, інформаційно-аналитическа функція.

Мета статті – виявити та проаналізувати основні функції Державної фискальної служби у сфері міжнародного поштового обміну.

Постановка проблеми. Зростання обсягів міжнародної торгівлі, зокрема через мережу Інтернет, завдяки якій тисячі українців купують різноманітні товари за кордоном, призвело до все частішого використання міжнародних поштових та експрес-відправлень як способів їх переміщення через митний кордон і доставку в Україну. Поряд з цим, з початку 2018 року митницями ДФС складено більше 200 протоколів про порушення митних правил, виявлених під час ввезення (пересилання) товарів у поштових та міжнародних експрес-відправленнях. Практика діяльності митниць ДФС засвідчує про високі ризики ввезення (пересилання) через поштові й експрес-відправлення на митну територію України товарів з ухиленням від оподаткування (з «символічним» вартісним показником посилок – до 150 євро), небезпечних (токсичні речовини) та заборонених до ввезення товарів (наркотичні засоби та зброя) [1]. Тому необхідним є розгляд функціонального призначення митниць ДФС в процесі здійснення контролю за міжнародним поштовим обміном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функції органів державної влади за своїм змістом підпорядковані соціально-економічним й безпековим викликам, що формуються перед державою на сучасному етапі. Загальновизнаним є виокремлення таких основних внутрішніх функцій держави, як політична, економічна, соціальна, охоронна, екологічна,

інформаційна. Цілком зрозуміло, що діяльність органів державної влади повинна чітко узгоджуватися із цими визначеними функціями, проте пріоритет належить виконанню тих, у межах яких найбільш повно та адекватно реалізується їх компетенція. Дослідженню окремих функцій держави присвячені роботи О. О. Джураєвої, В. В. Волинця, О. В. Бермічевої, А. Є. Краковської, П. В. Онопенка, О. Г. Варич, О. В. Коломоєць та ін.; безпосередньо функціям митниць – С. В. Ківалова, Б. А. Кормич, О. В. Комарова, А. Б. Ляльки, П. В. Пашка та ін. Зважаючи на останні тенденції, що відбуваються у сфері міжнародного поштового обміну, та прийняття у першому читанні Верховною радою України законопроекту № 9260 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», функції ДФС при переміщенні товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях потребують актуалізації та подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процес міжнародного поштового обміну залучені органи доходів і зборів України – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, митниці та митні пости [2, ст. 4]. Щоб визначитися із переліком виконуваних ними функцій при переміщенні (пересиланні) товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях (МПВ та МЕВ), слід розглянути спочатку сутність поняття «функція» і «функції митних адміністрацій».

Термін «функція», згідно тлумачного словника української мови, означає:

1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін;

2) робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; повинність, місія || Призначення, роль чого-небудь [3].

Виходячи з того, що митниця є державним органом, який здійснює захист економічних інтересів України, забезпечує виконання законодавства з митних питань, а також справляння митних платежів, зокрема і при переміщенні (пересиланні) товарів через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, то функціями митниці можна вважати специфічні, відносно самостійні та якісно однорідні складові діяльності, які спрямовані на досягнення мети і завдань, що стоять перед нею.

Якщо розглядати функціональне призначення органів доходів і зборів, то їх діяльність, на відміну від інших органів державної влади, пов'язана із здійсненням, насамперед, економічної функції держави – реалізація заходів, спрямованих на забезпечення надходження коштів до дохідної частини державного бюджету за рахунок стягнення податків та зборів. За рахунок цього проявляється соціальний вектор їхньої діяльності, адже від доходів державного бюджету значною мірою залежить рівень надання соціальних послуг населенню та матеріальне забезпечення окремих верств населення, його соціальний захист.

Стосовно визначення складу і кількості функцій митної політики та митниць як органів її реалізації на сьогодні немає єдності й одностайності думок серед дослідників. Безумовно, що функції митниць повинні бути спрямовані на реалізацію покладених завдань на митні органи і сприяти їх виконанню, а саме:

- забезпечення участі у формуванні митної політики країни;
- опрацювання правового, економічного та організаційного механізму реалізації митної політики;

- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, вдосконалення форм і методів їх здійснення;
- узагальнення практики застосування митного законодавства та розроблення пропозицій щодо його удосконалення;
- стягнення податків і зборів (обов'язкових платежів), справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи, контроль за їх своєчасним та повним перерахуванням до відповідних бюджетів;
- забезпечення дотримання порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
- забезпечення дотримання встановлених законодавством України заборон та обмежень щодо товарів та інших предметів, які переміщуються через митний кордон України;
- сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних відносин, інших юридичних та фізичних осіб;
- здійснення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, у тому числі забезпечення виконання заходів, спрямованих на недопущення незаконного вивезення за кордон цінностей, що становлять національне, культурне та історичне надбання українського народу;
- здійснення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
- здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних відносин державних інтересів на зовнішньому ринку;
- здійснення ліцензійно-дозвільної діяльності;
- здійснення інформування та консультування з питань митного законодавства, забезпечення необхідною інформацією інших державних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян;
- ведення митної статистики;
- ведення УКТ ЗЕД;
- здійснення верифікації сертифікатів походження товарів з України;
- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної діяльності, укладених в установленому законом порядку;
- здійснення співробітництва з митними та іншими уповноваженими органами іноземних держав, міжнародними організаціями у сфері митної діяльності [4].

Науковці, досліджуючи функції митниць, зазначають їх в кількості від трьох до шести. Так, Ківалов С. В. та Кормич Б. А. виділяють три фундаментальні функції – захисну, регуляторну та фіскальну [5]; Лялька А. Б. зараховує до них економіко-регуляторну, фіскальну, інформаційно-статистичну, міжнародно-комунікаційну, контрольно-організаційну та захисну [6]. Аналогічні функції митної політики знаходимо і в працях Пашка П. В. [7], зокрема п'ять з них, а міжнародно-комунікаційна функція зазначена як міжнародно-політична (рис. 1).

Рис. 1. Базові функції митної політики

Джерело: побудовано за [7]

Варто зауважити, що, крім зазначених функцій, вчені ще називають законодавчу функцію серед фіскальної, регулятивної, правової, статистичної, контролюючої у сфері митних відносин, контролюючої у сфері валютних відносин функцій [8]. Законодавча функція реалізується в тому, що органи доходів і зборів приймають нормативні акти, що регулюють дану сферу діяльності, а митниці, виконуючи рішення і доручення Державної фіскальної служби, видають їх відповідно до своєї компетенції.

На нашу думку, озвучений вище перелік функцій цілком відповідає покладенням на митниці завданням, причому первісними функціями були саме фіскальна, економіко-регуляторна та захисна, що пояснюється, в першу чергу, тривалою еволюцією митної політики. Адже спочатку митна політика була спрямована виключно на реалізацію фіскальної функції, за рахунок чого відбувалося наповнення державної казни, а згодом – стала регулятором обсягів товарного виробництва всередині країни та обмежувачем імпорту з-за кордону, а також заклала основи формування логістичних потоків, тобто проявилась економіко-регуляторна функція митної справи. І, як наслідок, цих процесів – виникла потреба у захисті митного кордону країни, протидії контрабанді та порушенням митних правил й окреслились межі захисної функції митної справи. Згодом виділилась і решта функцій, на які вказують науковці, внаслідок розвитку митної справи і розширення повноважень митних органів.

Що стосується функцій митниці при переміщенні (пересиланні) товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях через митний кордон України, то, на нашу думку, вони зводяться до фіскальної (економічної), захисної (безпекової) та інформаційно-аналітичної. Їх характеристику представимо на рис. 2.

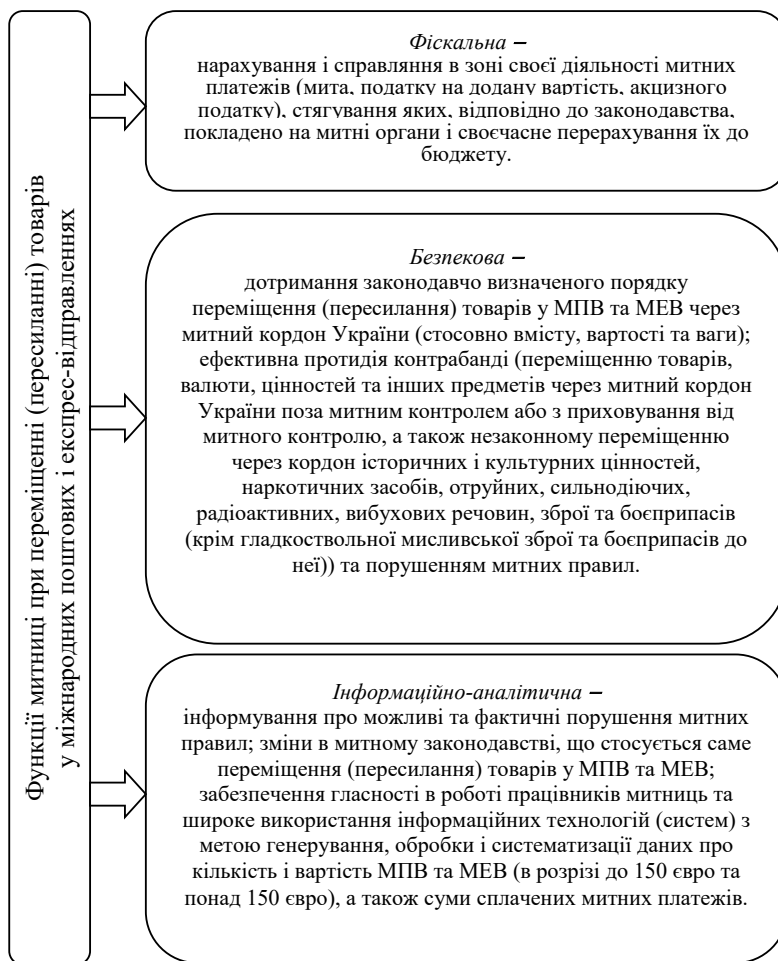

Рис. 2. Базові функції митниці при переміщенні (пересиланні) товарів у міжнародних поштових і експрес-відправленнях

Джерело: авторське бачення

Знову ж таки, враховуючи історичні аспекти взаємодії митниці і поштової служби в нашій країні, можна сказати, що первісною була саме фіскальна функція – стягування митних платежів за переміщення (пересилання) товарів у поштових повідомленнях через митний кордон та наповнення за рахунок цього державної казни. Пізніше з'явилася потреба у співставленні вмісту посилки і її фактурної вартості оголошеній вартості з метою недопущення мінімізації митних платежів (сплати митного платежу в якомога меншій сумі), уникнення сплати митних платежів (відсутність сплати митних платежів), а також пересилання заборонених товарів – вагомості набула безпекова функція. Цілком логічно, що з вдосконаленням митних правил і визначенні особливостей переміщення (пересилання) товарів у МПВ і МЕВ на законодавчому рівні, виникла потреба у реалізації

митницями інформаційно-аналітичної функції. Деякі науковці можуть ще виділяти контролюючу, регулюючу функції митниці при переміщенні (пересиланні) товарів у МПВ і МЕВ через митний кордон України, проте ми вважаємо, що частково їх зміст розкривається у тих трьох базових функціях, що подані нами на рис. 2.

Варто зауважити, що надзвичайної вагомості на сьогодні набуває саме безпекова функція у сфері міжнародного поштового обміну. Економічна функція не настільки яскраво виражена, оскільки, як свідчать дослідження Фрадинського О. А., фіксується «...вкрай низька питома вага надходжень від оподаткування міжнародного поштового обігу у структурі митних платежів, яка протягом 2015–2017 рр. коливалася в діапазоні між 0,037% до 0,046%» [9]. Це, як вказує науковець, «...наштовхує на дві думки:

про пріоритетність правоохоронної компоненти, яка ставиться перед органами доходів і зборів (боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил);

про активне використання міжнародного поштового обміну у, різного-роду, «сірих» схемах для мінімізації або уникнення сплати митних платежів» [9].

Загалом вважаємо, що головна увага митниць при переміщенні (пересиланні) товарів у МПВ і МЕВ через митний кордон України повинна бути зосереджена на:

- вміст посилки;
- недопущенні переміщення (пересилання) у МПВ і МЕВ заборонених товарів;
- недопущенні переміщення (пересилання) у МПВ і МЕВ товарів, що становлять культурну та історичну цінність;
- вартість і вага посилки;
- недопущенні свідомого заниження митної вартості товарів, що пересилаються у МПВ і МЕВ;
- запобігання ухилянню від сплати митних платежів;
- запобігання мінімізації митних платежів.

Іншими словами, до функціональних обов'язків митниць під час міжнародного поштового обміну належать:

- здійснення митних процедур щодо міжнародних поштових та експрес-відправлень, які переміщуються через митний кордон України операторами поштового зв'язку та експрес-перевізниками;
- здійснення контролю за виконанням зобов'язань, наданих при розміщенні міжнародних поштових та експрес-відправлень у відповідні митні режими;
- забезпечення дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також громадянами встановленого порядку переміщення через митний кордон міжнародних поштових та експрес-відправлень;
- організація взаємодії з державними та недержавними операторами поштового зв'язку, експрес-перевізниками з питань технології митного контролю і митного оформлення, обробки міжнародних поштових та експрес-відправлень у місцях міжнародного поштового обміну та центральних (регіональних) сортувальних станціях, які знаходяться в зоні діяльності митниці;
- забезпечення своєчасного і ефективного митного огляду і оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень, що надходять у місця міжнародного поштового обміну та центральних сортувальних станцій, відкритих у встановленому порядку;
- здійснення заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення контрабанди та порушень митних правил.

На нашу думку, виконання митницями своїх функцій при переміщенні (пересиланні) товарів у МПВ і МЕВ через митний кордон України має бути організоване за принципами ефективності (при мінімальних витратах на організацію та обслуговування процесу переміщення товарів у МПВ і МЕВ досягається максимальна віддача від цього у вигляді збільшення надходження митних платежів, попередження порушень митних правил, запобігання контрабанді тощо), гласності (широке інформування громадськості про результати проведеної митницями роботи, зміни у законодавстві стосовно особливостей переміщення товарів у МПВ і МЕВ та відповідальність за порушення митних правил й контрабанду товарів) та об'єктивності (мінімізація впливу людського фактору при переміщенні товарів у МПВ і МЕВ за рахунок функціонування «Смарт»-митниці).

Згідно МКУ, міжнародні поштові (крім тих, що переміщуються через територію України транзитом) та експрес-відправлення переміщуються через митний кордон України після здійснення митного контролю і митного оформлення товарів, що знаходяться в цих відправленнях.

Товари та інші предмети, які переміщуються в МПВ юридичних та фізичних осіб (крім особистих листів громадян), підлягають декларуванню митним органам у встановленому порядку. Зокрема для цього використовуються уніфіковані міжнародні бланки встановлених форм згідно із положеннями Актів Всесвітнього поштового союзу:

- митна декларація CN 23 (обов'язкова при пересиланні посилок, можлива при пересиланні дрібних пакетів, бандеролей);
- ярлик «Митниця CN 22» (можливий при пересиланні дрібних пакетів та бандеролей).

Митний контроль і митне оформлення товарів, що переміщуються в міжнародних поштових відправленнях через митний кордон України, здійснюються в місцях міжнародного поштового обміну, які визначаються та обладнуються центральним органом виконавчої влади в галузі зв'язку та інформатизації України за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, враховуючи вищевикладене, вважаємо, що сьогодні найбільш вагомшою серед функцій митниць при переміщенні (пересиланні) товарів у МПВ і МЕВ через митний кордон України є саме безпекова функція, не зважаючи на пануючу думку стосовно превалювання саме фіскальної складової у діяльності органів доходів і зборів, і належний митний контроль та ефективна організація роботи митниць повинні бути запорукою успішної протидії контрабанді, порушенню митних правил, тобто сприяти зменшенню наявних та запобігання потенційних митних деліктів у сфері МПВ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДФС: Існують високі ризики ухилення від оподаткування та ввезення заборонених і небезпечних товарів через поштові й експрес-відправлення. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/357357.html> (дата звернення: 15.11.2018).
2. Митний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 20.08.2018).
3. E-slovník. Тлумачний словник української мови. URL: <https://eslovnnyk.com/%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 15.10.2018).

4. Основні завдання і функції Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/zavdannya--funktsii/> (дата звернення: 15.10.2018).
5. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Правове регулювання принципів, функцій та форм митної політики. *Митна справа*. 2001. № 5. С. 3-13.
6. Лялька А.Б. Фіскальна функція митних органів України. *Митна справа*. 2012. № 5(83). С. 56-60.
7. Пашко П.В. Реалізація функцій митної політики України в умовах глобалізації. *Вісник КНТЕУ*. 2009. № 4. С. 5-12.
8. Тюріна Н.М., Карвацка Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 408 с.
9. Фрадинський О.А. Домінанти митного контролю у сфері міжнародного поштового обміну в Україні. *Сталий розвиток економіки: міжн. наук.-виробн. журнал*. 2018. № 2(39). С. 22-29.

REFERENCES

1. DFS: Isnuiut vysoki ryzyky ukhylennia vid opodatkuvannia ta vvezennia zaboronenykh i nebezpechnykh tovariv cherez poshtovi i ekspres-vidpravlennia [SFS: There are high risks of tax evasion and the import of prohibited and dangerous goods through postal and express shipping], available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/357357.html> (access date November 15, 2018).
2. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine], Postanova dated 13.03.2012 no. 495-VI, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date March 20, 2018).
3. E-slovník. Tlumachnyi slovník ukraïnskoi movy [E-slovník. Interpretative dictionary of the Ukrainian language], available at: <https://eslovník.com/%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F> (access date October 15, 2018).
4. Osnovni zavdannia i funktsii Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Main tasks and functions of the State fiscal service of Ukraine], available at: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/zavdannya--funktsii/> (access date October 15, 2018).
5. Kivalov, S.V. and Kormych, B.A. (2001), "Legal regulation of the principles, functions and forms of customs policy", *Mytna sprava*, no. 5, pp. 3-13.
6. Lialka, A.B. (2012), "The fiscal function of the customs authorities of Ukraine", *Mytna sprava*, no. 5(83), pp. 56-60.
7. Pashko, P.V. (2009), "Realization of functions of customs policy of Ukraine in the conditions of globalization", *Visnyk KNTEU*, no. 4, pp. 5-12.
8. Tiurina, N.M. and Karvatska, N.S. (2013), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva [Foreign economic activity of the enterprise], tutorial, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 408 p.
9. Fradynskyi, O.A. (2018), "Dominates of customs control in the field of international postal exchange in Ukraine", *Stalyi rozvytok ekonomiky: mizhn. nauk.-vyrobn. zhurnal*, no. 2(39), pp. 22-29.

L. M. Fedoryshyna. Actualization of the functions of the State fiscal service in the international control of the international postal exchange

Purpose is to identify and analyze the main functions of the State fiscal service in the field of international postal exchange. The theoretical basis of the research is the scientific work of domestic and foreign scientists on the problem under study. In the process of work were used general scientific methods and techniques: monographic – to study literary sources on the topic of research; formal logic – for analysis, generalization and systematization of the material; graphic – for visual visualization of data; abstract and logical – in substantiating the theoretical positions and formulating conclusions. It is substantiated that customs functions during the movement (forwarding) of goods in international postal and express shipments through the customs border of Ukraine are reduced to fiscal, security and informational and analytical. It is emphasized that the main attention of customs at the movement (forwarding) of goods in international postal and express items through the customs border of Ukraine should be focused on: 1) the contents of the parcel: preventing the transfer (forwarding) to the IPI and the IEI of the prohibited goods; preventing the transfer (forwarding) to the IPI and the IEI of goods of cultural and historical value; 2) the cost and weight of the parcel: the prevention of a deliberate understatement of the customs value of goods sent to the IPI and the IEI; prevention of tax evasion; preventing the minimization of customs payments. It is concluded that the customs authorities' performance of their functions in moving (sending) goods in the IPI and the IEI through the customs border of Ukraine should be organized according to the principles of efficiency (at the minimum cost of organizing and servicing the process of moving goods in the IPI and the IEI, the maximum return on this is achieved in the form of increasing the receipt of customs payments, preventing violations of customs rules, preventing smuggling, etc.), publicity (wide informing of the public about the results of customs carried out work, changes in legislation on the peculiarities of the movement of goods in the IPI and the IEI and responsibility for the violation of customs rules and smuggling of goods) and objectivity (minimizing the influence of the human factor in the movement of goods in the IPI and the IEI through the operation of the "Smart"-customs). There was further development of the research of functions of customs at the movement (sending) of goods across the customs border of Ukraine in international postal and express items. Some provisions of scientific research can be used in the educational process and in the writing of scientific papers.

Key words: State fiscal service, customs, international postal exchange, international postal items, international express items, customs functions, security function, economic function, information and analytical function.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2018

УДК 339.5

JEL Classification: N01

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.138-147

О. А. Фрадинський,*к.е.н., доцент, старший науковий співробітник,**Університет ДФС України***ORCID ID 0000-0001-9093-5026**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ СРСР У ПЕРІОД ЇХ СТАНОВЛЕННЯ (ДО 90-ОЇ РІЧНИЦІ З ДАТИ ПРИЙНЯТТЯ МИТНОГО КОДЕКСУ СРСР 1928 РОКУ)

У статті досліджено питання організації діяльності митних органів СРСР у передвоєнний період в контексті нормативно-правового забезпечення їх діяльності. З'ясовано, що основним завданням митної служби в тогочасний період став контроль за дотриманням постанов про державну монополію на здійснення зовнішньої торгівлі, який було закріплено Митним кодексом 1928 року. Дано характеристику Митного кодексу 1928 року в контексті основних його відділів – «Організація митного управління», «Про митні операції», «Про контрабанду, стягнення та провадження справ за контрабандою», «Про порядок утримання мит та зборів, а також штрафів за порушення митних постанов».

Ключові слова: Митний кодекс, Народний комісаріат зовнішньої та внутрішньої торгівлі, Головне митне управління, контрабанда, мито, митні операції, митниця.

А. А. Фрадинский. Нормативно-правовое регулирование деятельности таможенных органов СССР в период их становления (к 90-летию принятия Таможенного кодекса СССР 1928 года)

В статье исследованы вопросы организации деятельности таможенных органов СССР в предвоенный период в контексте нормативно-правового обеспечения их деятельности. Установлено, что основной задачей таможенной службы в тогдашний период стал контроль за соблюдением постановлений о государственной монополии на осуществление внешней торговли, который был закреплён Таможенным кодексом 1928 года. Дана характеристика Таможенного кодекса 1928 года в контексте основных его отделов – «Организация таможенного управления», «О таможенных операциях», «О контрабанде, взыскания и производства дел по контрабанде» «О порядке содержания пошлин и сборов, а также штрафов за нарушение таможенных постановлений».

Ключевые слова: Таможенный кодекс, Народный комиссариат внешней и внутренней торговли, Главное таможенное управление, контрабанда, пошлина, таможенные операции, таможня.

Метою дослідження є характеристика основних положень Митного кодексу СРСР 1928 року в частині організації діяльності митних органів, здійснення процедур митного контролю, протидії контрабанді, сплати митних платежів та штрафних санкцій.

Постановка проблеми. Необхідною передумовою чіткої та ефективної діяльності системи митних органів будь-якої держави є законодавче врегулювання їх діяльності. Не став винятком із правил і новостворений Радянський Союз, першим кодифікованим нормативно-правовим актом митного спрямування якого став Митний статут 1924 року, який увібрав у себе основні положення стосовно регламентації митної справи в державі. Наступним кроком у сфері законодавчого регулювання діяльності митних органів СРСР стало прийняття наприкінці 1928 року першого Митного кодексу, за яким митна система функціонувала протягом наступних 36 років – до 1964 року, та основним завданням якого стала побудова системи митних органів як головного контролюючого органу за дотриманням державної монополії на зовнішню торгівлю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних досліджень, які торкалися питання законодавчого забезпечення діяльності митних органів на теренах України, в радянський період її існування, варто виокремити науковий доробок двох наукових колективів – монографічного дослідження «Історія митної справи в Україні» (за редакцією П. В. Пашка і В. В. Ченцова) [4] та авторів «Митної енциклопедії» у 2 томах (за редакцією І. Г. Бережнюка) [6]. Ґрунтовно підійшли до висвітлення основних положень Митного кодексу 1928 року автори зарубіжних навчальних посібників з історії митної політики Ю. Кисловський [5] та В. Піляєва [8]. Значну увагу питанням ролі та значення нормативно-правового врегулювання розвитку митної системи було приділено у працях А. Бредіхіна [1], О. Гречкіної [2], М. Дороша [3], І. Орлова [7]. Водночас, залишаються такими, що потребують додаткового дослідження, питання характеристики основних складових частин (відділів) Митного кодексу 1928 року, які врегульовували окремі аспекти функціонування радянської митної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Митний кодекс СРСР в редакції 1928 року (МК) був прийнятий Центральним Виконавчим Комітетом СРСР (ЦВК СРСР) 19 грудня 1928 року та підписаний Головою ЦВК СРСР М. Калініним, заступником Голови Ради Народних комісарів СРСР В. Шмідтом та А. Толоконцевим (за Секретаря ЦВК СРСР) [9]. Складався із 4 відділів, 18 глав та 188 статей. Митний кодекс СРСР в редакції 1928 року втратив свою силу із вступом у дію Митного кодексу СРСР 1964 року.

Відділ перший МК «Організація митного управління» складався із 4 глав та 24 статей. Відповідно до нього, управління митною справою на всій території СРСР перебувало в підпорядкуванні Народного комісаріату зовнішньої та внутрішньої торгівлі (НКЗВТ), який реалізовував свої митні функції через Головне митне управління (ГМУ), яке входило до його складу. На митні установи було покладено фактичний контроль за державною монополією у сфері зовнішньої торгівлі, утриманням митних зборів та здійсненням інших митних операцій.

Функції НКЗВТ полягали у: організації та управлінні митними установами СРСР; опрацювання питань митної політики; участь в розробці проєктів міжнародних договорів та конвенцій в частині митно-тарифної справи; розробка проєктів митних тарифів та вирішення питань, пов'язаних із їх застосуванням; видання, за погодженням із Народним комісаріатом фінансів (НКФ) та іншими зацікавленими відомствами, різного роду правил, інструкцій, настанов, інших розпоряджень з митної справи; нагляд за дотриманням

митними установами законодавчих постанов та адміністративних розпоряджень; розробка заходів по вирішенню завдань, покладених на митні установи, в частині розробки заходів по боротьбі з контрабандою та іншими порушеннями митних постанов і нагляд за їх здійсненням; вирішення справ по контрабанді та про порушення митних постанов за скаргами на рішення митниць, які не входили в райони відділень ГМУ; організація та ведення митної статистики тощо.

До складу НКЗВТ входив Митно-тарифний комітет (МТК), на який було покладено завдання: розробка та розгляд основ митно-тарифної політики та законодавчих пропозицій про встановлення нових та зміну існуючих ставок мита; надання висновків по усіх законодавчих пропозиціях, проектах торгових договорів і конвенцій, які мали відношення до митно-тарифної справи; розгляд скарг на постанови ГМУ з питань застосування митних тарифів; дозвіл в межах, встановлених Радою Народних Комісарів (РНК) СРСР, ввезення, вивезення та транзиту товарів, заборонених до ввезення, вивезення, транзиту.

На уповноважених НКЗВТ СРСР при радах народних комісарів союзних республік у сфері митної справи покладалася обов'язки: нагляд за дотриманням та виконанням місцевими митними установами в межах союзних республік законів та розпоряджень з митної справи, в тому числі, проведення ревізій, які виконувалися як безпосередньо, так і через відповідні відділи ГМУ; вжиття заходів до для розв'язання усіх конфліктів між місцевими митними установами в межах союзної республіки та іншими місцевими органами; розробка заходів з покращення здійснення митної справи та по боротьбі з контрабандою; представництво в центральних установах союзних республік з усіх питань, які стосувалися митної справи.

В систему місцевих митних установ входили відділення ГМУ; митниці, митні пости. Створення, переміщення та ліквідація відділів ГМУ здійснювалася НКЗВТ за погодженням із радою народних комісарів відповідної союзної республіки. Аналогічні дії по відношенню до митниць та митних постів здійснювалися на погодженням із НКФ та Об'єднаним головним політичним управлінням (ОГПУ). Митні пости перебували в підпорядкуванні митниць.

На чолі відділень ГМУ перебував начальник, до компетенції якого входило: керівництво усіма митними установами, що входили до району відділу; нагляд за виконанням підпорядкованими митними установами постанов, правил, інструкцій та розпоряджень, що видавалися центральними загальносоюзними органами з питань здійснення митної справи; обслідування та ревізія митних установ, які входили в район відділення; ведення в судових установах справ митного управління; розгляд та остаточне вирішення усякого роду скарг на дії підлеглих митних установ; зміна в межах діючих штатів особистого складу підвідомчих відділенню установ; нагляд за правильністю утримання митними установами митних та інших зборів, а також за витрачанням установами як кошторисних сум, так і спеціальних коштів; розробка заходів по боротьбі з контрабандою та іншими порушеннями митних постанов та нагляд за їх здійсненням.

На чолі митниць та митних постів було поставлено управляючих, до повноважень яких було віднесено керівництво діяльністю підпорядкованих установ; обстеження та ревізія підпорядкованих структурних підрозділів; списання з рахунків неправильно нарахованих митних зборів та безнадійних недоїмок і грошових штрафів на суму до 25 рублів, а на суму від 25 до 3000 рублів – за погодженням із місцевим фінансовим органом.

Відділі II МК «Про митні операції» складався із 14 глав та 139 статей, якими врегульовувалися питання переміщення через митний кордон вантажів:

- на судах закордонного плавання;
- на судах каботажного плавання;
- залізничним транспортом;
- ґрунтовими дорогами та річками;
- із однієї митної установи в іншу, із прикордонного району в інші місцевості, транзит;
- міжнародними поштовими відправленнями.

Усі вантажі допускалися для пропуску через кордон на основі постанов про державну монополію зовнішньої торгівлі. При цьому під поняттям «вантаж» розумілися усякого роду предмети, які переправлялися через кордон, в тому числі багажем та поштовими відправленнями. Пропуск вантажів здійснювався винятково через митні установи, де відбувався їх митний огляд для визначення тарифного найменування, кількості та, за потреби, якості. Огляд здійснювався у триденний термін від дати кінцевої прийомки, хоча ГМУ могло для окремих митних установ збільшити цей термін до 7 днів. Огляд багажу проводився при наявності його власника, у випадку його неяви у двотижневий термін з моменту надходження багажу, митний огляд здійснювався за відсутності власника.

Імпортні вантажі оглядалися в тих митних установах, у які були адресовані. При виявленні пошкодження упаковки, привезенні вантажу без документів, або за документами, що не містили відомостей відносно найменування, кількості вантажу і місць, у випадках значної невідповідності вантажу документальній інформації про характер упаковки, знаках та номерах – вантажі оглядалися безпосередньо на прикордонній митниці.

Мита, на імпорتنі та експортні вантажі визначалися тарифами, які затверджувалися РНК СРСР. Від сплати мита звільнялися: вантажі, які виявилися внаслідок пошкодження або псування непридатними для використання; вантажі, що знищувалися під час перевезення з однієї митної установи в іншу, або під час зберігання на митних складах; в порядку особливих правил – вантажі іноземного походження призначені для переробки на території СРСР за умови їх подальшого вивезення у вигляді готових виробів; в порядку особливих правил – предмети іноземного виробництва, які тимчасово вивозилися за кордон, за які уже було сплачено мито та які повертаються на територію СРСР; предмети іноземного походження, які ввозяться тимчасово, за особливими дозволами ГМУ при умові їх зворотного вивезення протягом встановленого терміну, який не може перевищувати 1 року; предмети особистого використання, перелік яких встановлювався НКЗВТ за погодженням із НКФ, які ввозилися в межі СРСР, при умові внесення застави, в розмірі ймовірного мита, яка поверталася при зворотному вивезенні предметів протягом шестимісячного терміну.

За зберігання вантажів на митних складах утримувався складський збір, а за накладання митних знаків (бандеролей, пломб та клейм) – клеймувальний збір, розмір яких та порядок розрахунку визначався правилами, затвердженими НКЗВТ за погодженням із НКФ.

Вантажі, прийняті митною установою, зберігалися на митних складах або, за її дозволом, у приписаних до неї складах розпорядника вантажу. Порядок зберігання вантажів на митних та приписних складах та порядок нагляду за їх збереженням з боку митних установ визначався НКЗВТ за погодженням із НКФ. Митна установа не несла відповідальності за природний убуток вантажів на своїх складах, а також за пошкодження або знищення вантажів з причин, які від митниці не залежали. Вантажі

в митних та приписних складах підлягали обов'язковому страхуванню від вогню за рахунок розпорядника вантажу. Відпуск вантажів із складів здійснювався після сплати усіх передбачених митних платежів і зборів, або ж після їх забезпечення заставою. При випуску вантажу, який було привезено залізницею, його розпорядник повинен був надати в митний орган документи, що засвідчували оплату ним послуг залізничного транспорту. При використанні водного транспорту підтверджуючі документи були необхідні лише, якщо цього буде вимагати капітан судна.

Товари з особливого списку випускалися митними установами винятково із накладенням митних знаків. Доказом законного ввезення інших товарів, в межах прикордонної зони, була квитанція, що діяла протягом одного року з дня її видачі. Список вантажів, на які обов'язково накладалися митні знаки, та порядок їх накладання встановлювався НКЗВТ за погодженням із НКФ. Вантажі, ввезені з порушенням постанов про державну монополію зовнішньої торгівлі, але не приховані від митного контролю, могли бути вивезені розпорядником вантажу назад за кордон протягом термінів, встановлених для сплати мита, але не пізніше одного місяця. Для вантажів, які могли швидко зіпсуватися, такий термін становив 7 днів. У разі невивезення таких вантажів – вони безоплатно переходили у власність держави.

У випадку несплати у встановлені строки митних зборів чи неоплати послуг транспортних підприємств, а також у випадку відмови отримувача в прийнятті всього чи частини вантажу, або неприйняття у встановлений термін розмитненого вантажу, такі вантажі продавалися у встановленому порядку, а виручені суми, після покриття понесених затрат (сплати митних платежів, оплати транспортування, витрати на реалізацію) передавалися розпоряднику вантажу за його заявою, яку необхідно було зробити не пізніше одного року від дня продажу. По закінченню цього терміну кошти перераховувалися в дохід держави. Кошти, які були виручені від продажу вантажів перевезених без відповідних дозволів, відразу надходили в державні доходи.

При вивезенні за кордон вантажів внутрішнього виробництва, поверталися мита, сплачені за використання для створення таких вантажів, сировини, напівфабрикатів, машин та інших засобів виробництва. Зазначене повернення мит здійснювалося шляхом видачі особливих залікових квитанцій, які приймалися в оплату мита, за отримуваним з-за кордону вантажі. Перелік вантажів, на які поширювалася зазначена операція, ставки відшкодування мит по кожному вантажу, а також порядок вивезення за кордон вантажів із поверненням мит, встановлювався НКФ за згодою із НКЗВТ та Вищою радою Народного Господарства СРСР.

Особи, які перетинали кордон СРСР, повинні були здійснювати цей процес через митні установи. Після перевірки органами прикордонної охорони документів на право слідування через кордон, речі, що належали таким особам, оглядалися митниками. Предмети, які знаходилися при пасажирі в ручній поклажі або здавалися ним в багаж, якщо вони призначалися для його власних потреб, пропускалися безліцензійно та без сплати митних зборів та акцизу, в межах визначених переліку та норм. Постійні мешканці прикордонної смуги, які пропускалися через кордон на короткий термін, а також поштові, залізничні та інші службовці, які слідували через кордон для виконання своїх службових обов'язків, користувалися правом мати при собі без сплати мит та інших зборів предмети, необхідні їм під час подорожі для власного споживання і використання у побуті.

Керівники митних установ мали право накладати грошові стягнення (штрафи) за порушення митних постанов:

- незупинку транспортного засобу, що перетинає митний кордон в митній установі, у якій повинен відбутися його прийом або відпуск;
- самовільне причалювання до берега, самовільну зміну місця стоянки або зупинку транспорту при русі від кордону в митну установу, навіть, якщо транспорт був прийнятий прикордонною митною установою;
- неподання митній установі, у належних випадках, по прибуттю з-за кордону транспорту, письмового свідчення або передаточної відомості чи надання таких документів без зазначення у них необхідних даних;
- непередставлення вагонних листів, багажних та пасажирських списків, а також недоставлення за призначенням транспортним підприємством митних документів, переданих йому для доставки у митну установу;
- непередставлення капітаном, на вимогу митної установи, виданої йому люкової записки;
- допуск причалювання до судна закордонного плавання інших суден без належного дозволу митної установи, а також передавання з прибулого в порт судна на інші судна чи на берег, або отримання з берегу чи інших суден без дозволу митної установи, яких-небудь предметів;
- розкриття або переукупорка ватажу без відома митної установи;
- вантаження, перевантаження або вивантаження вантажів без належного дозволу митної установи;
- відхід транспорту з митної установи без належного на це дозволу⁴
- невказання місць, у яких знаходиться зброя, вибухівка, легкозаймисті речовини, зазначені у особливому переліку, затверджені НКЗВТ;
- завантаження у поїзд вантажів, які не пройшли митний огляд, але підлягали йому;
- пошкодження пломб, печаток, та шпагату, накладених митною установою на люки, вагони та інші приміщення або окремі товарні місця.

Розмір штрафних санкцій коливався від 25 до 100 рублів. Штрафи застосовувалися до осіб, які здійснили правопорушення, а у випадку неможливості встановлення цих осіб, утримання накладалися на установу, підприємство чи організацію. При митному огляді поштових посилок, заборонені до переміщення предмети, предмети, показані не під своїм найменуванням або не вказані взагалі у деклараціях, конфіскувалися. Також конфісковувалися заборонені до ввозу або вивозу вкладення у листи та бандеролі. Рішення керівника митної установи по справах про порушення митних постанов могли бути оскаржені через відповідну митницю в ГМУ, або у відділенні ГМУ по підпорядкованості митниці у тримісячний термін з дня оголошення особі, установі, підприємству чи організації, стосовно яких було застосовано санкції.

Питанням контрабанди було присвячено відділ III «Про контрабанду, стягнення та провадження справ за контрабандою», який складався із 22 статей.

Контрабандою визнавалося: усяке переміщення через кордон вантажів (товарів, цінностей та інших предметів) поза митними установами, або через них із приховуванням від митного контролю, а також здійснення усякого роду підготовчих до цього дій; зберігання та переміщення вантажів, переправлених через кордон із вище наведеними правопорушеннями; збут на сторону за плату без наданого на те дозволу вантажів,

Фрадинський О. А. Нормативно-правове регулювання діяльності митних органів СРСР у період їх становлення (до 90 річниці з дати прийняття Митного кодексу СРСР 1928 року)

ввезених з-за кордону безмитно, або за зниженою ставкою мита не з метою збуту; продаж без отриманого дозволу предметів, привезеними із-за кордону пасажирами безмитно, а також із сплатою мита, але безліцензійно; бездозвільний продаж предметів, отриманих із-за кордону безліцензійно через поштові відправлення; продаж без наданого дозволу вантажів, ввезених із-за кордону із сплатою мита та при наявності необхідних дозволів, але завезених не з метою збуту; вивіз без дотримання встановлених для цього правил за межі визначеного району вантажів, для яких встановлений ввіз у зазначений район безмитно, або із зниженою ставкою мита; збереження і переміщення в межах прикордонної смуги всяких іноземних вантажів, якщо відсутні належні докази, стосовно їх законного ввозу в межі СРСР; збереження за межами прикордонної смуги іноземних вантажів, які підлягають накладанню митних знаків, але виявлених без них в торгівельних приміщеннях, а приміщеннях неторгових – у випадках, якщо вони зберігаються в кількості, яка перевищує звичну для власного споживання норму; перевезення на каботажних судах іноземних вантажів без належних доказів сплати мита. В межах стокілометрової смуги від кордонів СРСР на території Туркменської СРСР, Узбекикої РСР, Киргизької АРСР, Казахської АРСР, Бурят-Монгольської АРСР, Сибірського краю та Далеко-Східного краю до контрабанди (при наявності певних виключень) прирівнювалося також зберігання та скупка приватними фізичними і юридичними особами золота (рудного і в шліхті), а також в злитках і неопробованих виробках.

Митним кодексом було введено поняття «кваліфікованої контрабанди», під якою визнавалося: переміщення вантажів поза межами митних установ на спеціально обладнаних для цього транспортних засобах; приховування контрабанди у спеціально обладнаних для цього приміщеннях; зберігання та переміщення вантажів, пов'язане із підrobкою митних документів, прикриття вантажу документами, які відносяться до іншого вантажу, накладання на вантаж підrobних митних знаків, чи справжніх, але знятих з іншого вантажу; участь в організації, яка спеціально займається контрабандою; здійснення контрабанди озброєними особами; здійснення контрабанди посадовою особою, безпосередньо пов'язаною із митною справою, а також посадовою особою, яка для здійснення контрабанди використовувала своє службове становище; контрабанда, здійснена два та більше разів протягом трьох років, а також збереження, перевезення і торгівля завідомо контрабандним товаром у вигляді промислу; контрабанда вибухових речовин і зброї, військового спорядження, повітряних суден, телеграфного і радіотелеграфного майна та вивіз анульованих цінних паперів.

Виявлені предмети контрабанди, а також засоби, призначені для переміщення предметів контрабанди через кордон, підлягали конфіскації. У разі неможливості конфіскації предметів контрабанди – утримувалася приблизна їх вартість. На власника предмета контрабанди, або особу у володінні якої такий предмет було виявлено, накладався штраф в розмірі вартості такого предмета, визначеної митницею. Розмір штрафу зменшувався вдвічі за умови, що особа назве справжнього власника такого предмету. Звільнялися від сплати штрафу особи, якщо було встановлено, що вони не знали про контрабандне походження предметів або ж їм було невідомо про накладання підrobних знаків митного клеймування. Штраф також не застосовувався у випадку простої контрабанди, яка здійснювалася пасажиром, який слідував через кордон.

При співучасті в контрабанді кількох осіб, штраф накладався спільно і у солідарній, один за одного, відповідальності. Штраф не міг бути накладений, якщо з моменту

здійснення простої контрабанди до моменту її виявлення пройшло більше трьох років. При виявленні предмета контрабанди в промислових і торгових підприємствах-юридичних особах, до відповідальності притягувалися фізичні особи, які безпосередньо здійснювали контрабанду, при чому, у випадку несплати ними штрафу, подальше утримання його здійснювалося за рахунок майна підприємства.

При затриманні предметів контрабанди, орган що здійснив таке затримання, приймав міри по забезпеченню надходження штрафу шляхом витребування застави чи поручительства, або арешту на майно особи, що здійснила контрабанду. Питання про розстрочку платежу, зменшення штрафу за контрабанду вирішувалося особливими комісіями при митницях, до складу яких входив керуючий митниці та представники органів місцевої влади. Якщо особа затримувалася на вчиненні контрабанди повторно, протягом трьох років з моменту попереднього затримання, то, окрім конфіскаційних і штрафних санкцій, вона підлягала адміністративному відселенню з прикордонної зони.

При кожному випадку вчинення контрабанди складався, за встановленою формою, протокол, який доставлявся з виявленими предметами контрабанди в найближчу, від місця виявлення, митницю. Митниця здійснювала огляд, експертизу та оцінку доставлених предметів контрабанди, а також, за необхідності, досліджувала справу про виявлену контрабанду. Справи про просту контрабанду, а також про кваліфіковану контрабанду, в частині конфіскації предметів контрабанди та транспортних засобів, та накладення штрафів, відносилися до компетенції керівника митниці, в яку було доставлено затримані предмети. Справи по кваліфікованій контрабанді, після вступу в законну силу постанов митниці про конфіскацію предметів контрабанди та транспортних засобів та накладення штрафу, передавалися до суду для притягнення винних до кримінальної відповідальності. Постанови митниці могли бути оскаржені у Головному Митному управлінні, або ж його відділеннях у двотижневий термін з дня оголошення постанови особі, на яку було накладено стягнення. Постанови головного Митного управління та його відділень були остаточними та оскарженню не підлягали. Суми, отримані від продажу предметів контрабанди, після утримання витрат з їх продажу та також штрафи розподілялися в порядку особливих постанов Ради Народних Комісарів СРСР.

Відділ четвертий МК називався «Про порядок утримання мит та зборів, а також штрафів за порушення митних постанов» та складався із 3 статей. Несплатені у встановлений термін, за випущені з митних установ вантажі, мита та збори, а також штрафи, застосовувані митницями за контрабанду та інші порушення митних постанов, у випадку їх несплати у двохтижневий термін з дня пред'явлення відповідної вимоги, утримувалися в порядку, зазначеному у Положенні про утримання податків.

При стягненні вищезазначених платежів, примусові методи (за виключенням продажу будівель) по відношенню до приватних осіб та приватних підприємств приймалися посадовими особами відповідної митниці, а у тих місцях де їх не було – інспекторами по непрямих та прямих податках, або ж за їх помічниками (за дорученням), а поза межами знаходження податкових інспекцій – органами місцевих виконавчих комітетів. Всі примусові заходи стягнення недоїмок та штрафів по відношенню до підприємств державних, кооперативних та організованих професійними союзами і їх об'єднаннями, а також змішаних акціонерних товариств застосовувалися за особливими, в кожному окремому випадку, постановами окружних (губернських) фінансових відділів.

Висновки з проведеного дослідження. Митним кодексом СРСР 1928 року було законодавчо визначено основне завдання митних органів на тогочасному етапі розвитку держави – контроль за дотриманням постанов про державну монополію на здійснення зовнішньої торгівлі. Серед його новацій варто виокремити: встановлення порядку розробки митної політики; орієнтацію митних органів на правове обґрунтування здійснення митних операцій, форм та методів митного контролю; більш чітке визначення компетенції Головного митного управління. Особливу увагу було приділено питанням боротьби з контрабандою, способи вчинення якої були більш деталізовані; запроваджувалася експертиза та оцінка предметів контрабанди. За просту контрабанду винні особи притягувалися до адміністративної відповідальності, а за кваліфіковану – до адміністративної та кримінальної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бредіхін А.В., Добров П.В. Організація митної служби в Україні у 1918-28 рр. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 2(52). С. 152-157.
2. Гречкина О.В. История развития административной юрисдикции таможенных органов России: XX век, довоенный период. *Вестник Южно-Уральского государственного университета: серия «Право»*. 2012. Вып. 29. С. 91-95.
3. Дорош М.М. Розвиток митної справи в УРСР (у 1917-91 рр.). *Вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2012. № 2(52). Т. 14. С. 184-188.
4. Історія митної справи в Україні: монографія / К.М. Колесников та ін.; заг. ред. П.В. Пашка, В.В. Ченцова. Київ: Знання, 2006. 606 с. (Митна справа в Україні).
5. Кисловский Ю.Г. История таможенного дела и таможенной политики России: учебник. Москва: РУСИНА-ПРЕСС, 2004. 592 с.
6. Митна енциклопедія: у двох томах. Т. 2 / Редкол.: ... І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. С. 66.
7. Орлов И.В. Таможенное законодательство СССР (краткий историко-правовой анализ). *Вестник государственного и муниципального управления*. 2012. № 2. С. 33-36.
8. Пиляева В.В. История таможенного дела и таможенной политики России: учебное пособие. Москва: БалтРус, 2007. 208 с.
9. Таможенный кодекс СССР 1928 года. URL: www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=17787 (дата звернення: 15.09.2018).

REFERENCES

1. Bredikhyn, A.V. and Dobrov, P.V. (2013), "Organization of the customs service in Ukraine in 1918-28", *Istorychni i politolohichni doslidzhennia*, no. 2(52), pp. 152-157.
2. Grechkina, O.V. (2012), "The history of the development of the administrative jurisdiction of the customs authorities of Russia: XX century, pre-war period", *Vestnik Yuzhno-Uralskogo gosudarstvennogo universiteta: seriia «Pravo»*, Iss. 29, pp. 91-95.
3. Dorosh, M.M. (2012), "Development of customs affair in the USSR (in 1917-91)", *Visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhytskoho*, no. 2(52), Vol. 14, pp. 184-188.
4. Kolesnykov, K.M. et al. (2006), *Istoriia mytnoi spravy v Ukraini* [History of customs affair in Ukraine], monograph, Kyiv, Ukraine, 606 p. (Mytna sprava v Ukraini).

5. Kislovskiy, Yu.G. (2004), *Istoriia tamozhennogo dela i tamozhennoy politiki Rossii* [History of customs affairs and customs policy in Russia], textbook, RUSINA-PRESS, Moscow, Russia, 592 p.
6. Bereznyiuk, I.H. (Ed.) (2013), *Mytna entsyklopediia: u dvokh tomakh. T.2* [Customs encyclopedia: in two volumes. Vol. 2], PP Melnyk A.A., Khmelnytskyi, pp. 66.
7. Orlov, I.V. (2012), "USSR customs legislation (brief historical and legal analysis)", *Vestnik gosudarstvennogo i munitsipalnogo upravleniia*, no. 2, pp. 33-36.
8. Piliaeva, V.V. (2007), *Istoriia tamozhennogo dela i tamozhennoy politiki Rossii* [History of customs affairs and customs policy in Russia], tutorial, BaltRus, Moscow, Russia, 208 p.
9. *Tamozhennyi kodeks SSSR 1928 goda* [USSR Customs Code of 1928], available at: www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=17787 (access date September 15, 2018).

O. A. Fradynskiy. Normative and legal regulation of the activities of the customs authorities of the USSR in the period of their becoming (up to 90 anniversary from the date of adoption of the Customs Code of the USSR in 1928)

The theoretical basis of the study is the text of the Customs Code of the USSR in 1928, scientific works of domestic and foreign scientists on the problems of the functioning of the Soviet customs system during its formation. The methodological basis of the study is a dialectical method of cognition, the scientific content of which is an approach to the consideration and study of shadow activity in a continuous logical movement, development, unity, interconnection and interdependence. The article examines the organization of the activities of the customs authorities of the USSR in the prewar period in the context of regulatory and legal support of their activities. It was found that the main task of the customs service at that time was to monitor compliance with the regulations on the state monopoly on foreign trade, which was enshrined in the Customs Code of 1928. The description of the Customs Code of 1928 in the context of its main departments – «Organization of Customs Administration», «On Customs Operations», «On Smuggling, Collection and Enforcement of Smuggling Cases», «On the Procedure for Withholding Customs Duties and Fees and Fines for Violations of Customs resolutions». The main provisions (departments) of the Customs Code of the USSR of 1928 are analyzed. It was found that the defining aspects of the functioning of the customs system were: establishing the procedure for developing customs policy; orientation of customs authorities on the legal justification of customs operations, forms and methods of customs control; clearer definition of the competence of the Main Customs Administration; detailing methods of smuggling; introduction of examination and evaluation of contraband items.

Key words: Customs Code, People's Commissariat of Foreign and Internal Trade, General Customs Administration, smuggling, customs, customs operations, customs.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2018

УДК 339.543.012.42

JEL Classification: F15

DOI 10.33244/2617-5959.3.2019.148-157

О. В. Яковенко,*к.е.н., доцент,**провідний науковий співробітник,**Університет ДФС України***ORCID ID 0000-0002-6282-916X**

ТАРИФНІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ В УГОДАХ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНИ

В статті проаналізовано тарифні преференції, що надаються сторонами відповідно до угод про вільну торгівлю за участі України. Встановлено неоднорідність пільг, які передбачені різними домовленостями, що проявляється у обсягах наданих преференцій. Висвітлено вплив укладених угод на активність зовнішньоекономічних операцій за окремими товарними позиціями. Доведено необхідність формування єдиної виваженої позиції держави щодо надання тарифних преференцій відповідно до угод про вільну торгівлю.

Ключові слова: угода про вільну торгівлю, тарифні преференції, країна походження, мито, зовнішня торгівля.

О. В. Яковенко. Тарифные преференции в соглашениях о свободной торговле с участием Украины

В статье проанализированы тарифные преференции, предоставляемые сторонами в соответствии с соглашениями о свободной торговле с участием Украины. Установлено неоднородность льгот, предусмотренных различными договоренностями, которые проявляется в объемах предоставленных преференций. Освещено влияние заключенных сделок на активность внешнеэкономических операций по отдельным товарным позициям. Доказана необходимость формирования единой взвешенной позиции государства по предоставлению тарифных преференций в соответствии с соглашениями о свободной торговле.

Ключевые слова: соглашение о свободной торговле, тарифные преференции, страна происхождения, пошлина, внешняя торговля.

Метою статті є аналіз тарифних преференцій, що надаються сторонам, відповідно до угод про вільну торгівлю за участі України, що ратифіковані Верховною Радою.

Постановка проблеми. Прагнення світового товариства усунути перешкоди на шляху товарів у міжнародній торгівлі реалізується шляхом укладання дво- та багатосторонніх угод про вільну торгівлю, однією із переваг яких є досягнення домовленостей щодо ліквідації або зменшення розмірів мита при ввезенні чи вивезенні товарів, що походять із сторін. Можливість надання таких пільг на основі визначення країни походження передбачена в українському законодавстві, а саме в ст. 281 Митного кодексу України [5]. У чинних для України угодах про вільну торгівлю йде мова про різні обсяги та форми тарифних преференцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо тарифних преференцій у зовнішній торгівлі України переважно спрямовані на покращення обізнаності суб'єктів господарювання щодо можливостей зовнішньоекономічної діяльності у межах реалізації певних договорів. Окрему групу становлять роботи, які аналізують одну із угод про вільну торгівлю, наприклад, з ЄС [4; 8] чи Канадою [6]. Водночас, відсутні наукові праці, які комплексно досліджують діяльність української держави у якості учасника міжнародних угод про вільну торгівлю.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кожній із угод про вільну торгівлю сторони домовились про різні обсяги та форми тарифних преференцій. Відповідно до Угоди про вільну торгівлю між Україною та Республікою Македонія, товари, що походять з Македонії, можна розділити на три групи [10]:

- 1) товари, що не підпадають під дію угоди про вільну торгівлю;
- 2) сільськогосподарські товари, імпорту яких підлягає ліцензуванню в рамках тарифної квоти;
- 3) товари, що імпортується в Україну без сплати ввізного мита;

До першої групи належать: поверхнево-активні речовини позиції 3402 УКТ ЗЕД; трактори позиції 8701 УКТ ЗЕД; легкові автомобілі позиції 8703 УКТ ЗЕД; меблі позиції 9403 УКТ ЗЕД; сільськогосподарська продукція 1-24 груп УКТ ЗЕД, за винятком товарів, імпорту яких в Україну з Республіки Македонія підлягає ліцензуванню в рамках тарифної квоти.

Про необхідність перегляду Угоди про вільну торгівлю з Македонією сторони заговорили у 2018 році, після підписання Україною Регіональної Конвенції про Пан-Євро-Середземноморські преференційні правила походження, учасником якої є також і Республіка Македонія. Про необхідність такого перегляду свідчать статистичні дані щодо взаємного товарообігу між країнами. За даними МЗС України, у останні три роки відбулось незначне зростання експорту у Республіку Македонія (рис. 1). В цілому ж обсяги операцій суттєво зменшились у порівнянні із 2002 та 2011 роками.

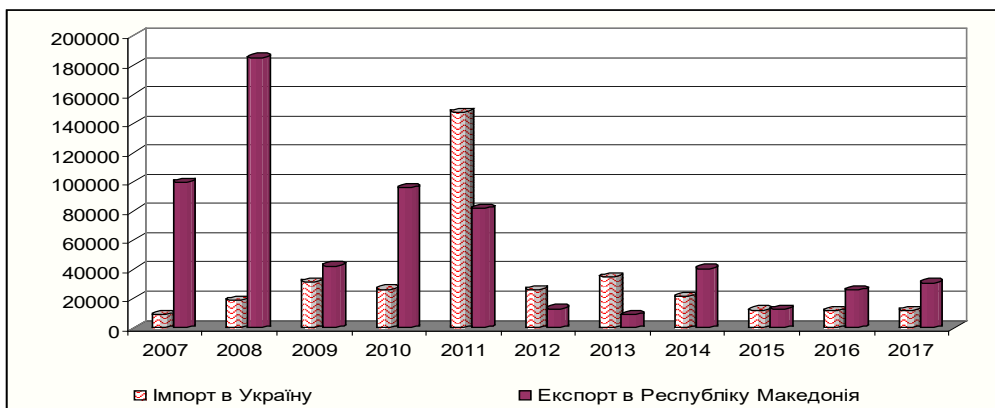

Рис. 1. Обсяги експорту та імпорту між Україною та Республікою Македонія у 2007-2017 роках, тис. дол. США

Джерело: сформовано на основі [3]

Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії скасовує ввізне мито на товари, що мають походження із сторін, за винятком товарів, зазначених у додатку І. Так, при імпорті в Україну вилучено з режиму вільної торгівлі товари, походженням із Чорногорії, наведені на рис. 2.

КОД	ОПИС ТОВАРУ
0203	Свинина, свіжа, охолоджена або морожена
0206410000	Печінка свиней, морожена
0206492000	Інші їстівні субпродукти свиней, морожені
020714	Частини тушок і їстівні субпродукти курей, морожені
0209001100	Сало свіже, охолоджене, морожене, солоне або в розсолі
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків і хімічно чиста цукроза, у твердому стані

Рис. 2. Товари з Чорногорії, що вилучені з під дії угоди про вільну торгівлю

Джерело: розроблено на основі [2; 13]

Необхідно зауважити, що імпорт з Чорногорії в Україну слабо диференційований і у 2017 році формувався з двох основних позицій:

- порох та вибухові речовини – питома вага 83,3% від усього обсягу;
- фармацевтична продукція – питома вага 12,1% від загального обсягу імпорту.

По інших товарних позиціям, у тому числі по тих, що не охоплені угодою про вільну торгівлю з Чорногорією, імпорт не здійснювався.

Експорт товарів у Чорногорію більш різноманітний, і невеликі операції здійснювались по усім групам товарів, але основу становили:

- цукор та кондитерські вироби – питома вага 56,5%;
- м'ясо та їстівні субпродукти – питома вага 16,1%.

Тобто, Україна експортує саме ті товари, які за двосторонньою домовленістю не підпадають під дію тарифних пільг, якщо вони походять з Чорногорії.

Поруч з укладанням Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ, було укладено та ратифіковано [11]: Угоду про сільське господарство між Україною та Королівством Норвегія; Угоду про сільське господарство між Україною та Ісландією; Угоду про сільське господарство між Україною та Швейцарською Конфедерацією.

Кожна із угод передбачає конкретні тарифні преференції, за якими здійснюється розрахунок розміру ставки ввізного мита на кожний товар із використанням базової ставки та відповідної категорії товару, крім тих товарів, мито на які скасовано. В цілому до 1 січня 2022 року мають бути скасовані мита на 94% товарів.

Узагальнена інформація щодо графіків скасування ввізного мита на товари згідно з угодами про вільну торгівлю за участі України на 2018 рік (у тому числі з ЄАВТ) наведена у Листі ДФС від 28.12.2017 № 2646/99-99-19-04-03-18 «Про оновлені графіки» [6].

За даними Державної служби статистики за 8 місяців 2018 року переважну частину імпорту в Україну з Ісландії становили риба та ракоподібні – на суму 52416 тис. дол. США, що дорівнює 92,8% від усього імпорту з цієї держави. Водночас, експорт в Ісландію за аналогічний період був значно менший і формувався за рахунок товарів, наведених у табл. 1.

Таблиця 1

Основні товарні позиції українського експорту в Ісландію за 8 місяців 2018 року

Товарна позиція	Вартість, тис. дол. США	Темп зміни, %	Питома вага, %
44 деревина і вироби з деревини	79,5	94,1	7,7
65 головні убори	77,5	–	7,5
84 реактори ядерні, котли, машини	508,5	529,6	49,1
94 меблі	152,9	453,9	14,8

Джерело: сформовано на основі [3]

Тобто найбільший обсяг експорту в Ісландію становили ядерні реактори, котли та машини.

Частка цієї групи у експорті в Норвегію за зазначений період дорівнювала 24,9%. Але потрібно зауважити більш активний товарообіг саме з цією державою. Про це свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Обсяг та структура експорту з України в Норвегію за 8 місяців 2018 року

Товарна позиція	Вартість, тис. дол. США	Темп зміни, %	Питома вага, %
23 залишки і відходи харчової промисловості	1 954,1	98,9	13,2
44 деревина і вироби з деревини	1 232,4	128,2	8,3
63 інші готові текстильні вироби	1 427,8	227,9	9,6
84 реактори ядерні, котли, машини	2 215,6	211,8	24,9
89 судна	3 924,6	144,1	26,4

Джерело: сформовано на основі [3]

У свою чергу, основу норвезького імпорту в Україну становили риба та ракоподібні – питома вага дорівнювала 69%, та чорні метали – на рівні 16,6%.

Найбільш диференційованими були імпорт та експорт з Швейцарією. Взаємна торгівля представлена великою кількістю товарних позицій. Та все ж основну частину імпорту в Україну становлять паливо, мінеральні продукти та продукти їх перегонки – 71,7% або 745545,5 тис. дол. США.

Експорт з України в Швейцарію за згаданий період був в 15 разів менший та представлений в основному товарами товарних позицій 12, 17 та 71 (табл. 3).

Таблиця 3

Обсяг та структура експорту з України в Швейцарію за 8 місяців 2018 року

Товарна позиція	Вартість, тис. дол. США	Темп зміни, %	Питома вага, %
12 насіння і плоди олійних рослин	6 125,2	1 543,8	9,2
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	4 215,3	63,4	6,3
71 Перли природні або культивовані, дорожочіне або напівдорожочіне каміння	18 493,0	63,3	27,8

Джерело: сформовано на основі [3]

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами передбачає надання сторонам торгових пільг у взаємній торгівлі. Для того, щоб скористатися преференціями в рамках вільної торгівлі між Україною та ЄС, товар має бути походженням з України або з ЄС та відповідати правилам походження, визначеним у Протоколі I Угоди про асоціацію.

Документом, який підтверджує преференційний характер походження товару в рамках поглибленої зони вільної торгівлі, є сертифікат з перевезення товару EUR.1. Для товарів, вартість яких не перевищує 6000 євро, – декларація інвойс (ст. 22 Протоколу I до Угоди про асоціацію).

Основним елементом торгових преференцій в рамках Угоди про вільну торгівлю з ЄС є скасування або зниження ставок ввізного мита на товари іншої сторони. Угодою передбачено поступове зниження ставок ввізного мита на 97% товарних позицій або на 95% обсягу двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС [1; 2].

Так, середньоарифметична ставка ввізного мита Митного тарифу України відповідно до графіків становить 2,2%. При цьому 72% ставок ввізного мита є нульовими, 26% ставок ввізного мита встановлено на сільськогосподарські товари (середньоарифметична ставка мита дорівнює 5,8%) та 74% ставок ввізного мита – на промислові товари (середньоарифметична ставка мита 1,1%). Отже, з 01.01.2016 при ввезенні в Україну товарів походженням із ЄС застосовуються ставки ввізного мита, розраховані відповідно до графіків, встановлених у додатку I-A до Угоди про Асоціацію [7; 9]. Варто зауважити, що у зазначеному додатку базова ставка – це ставка ввізного мита, з якої починається зниження (скасування). Перехідний період означає кількість років, впродовж яких ставку мита буде знижено (скасовано). Зниження ставок мита відбувається рівними частинами впродовж встановленого періоду. Узгоджена зміна ставок ввізного мита відповідно до Угоди про Асоціацію з ЄС наведена у табл. 4.

Важливим моментом, є те що, якщо будь-яка із сторін зменшує ставку ввізного мита у рамках режиму найбільшого сприяння, така ставка ввізного мита буде використовуватись до товарів із іншої сторони, поки вона буде нижча від вказаної у графіку в рамках Угоди про Асоціацію [9].

Варто відмітити ріст обсягів експортно-імпортних операцій України з країнами ЄС, та зростання їх питомої ваги у зовнішньоторговельному товарообігу. У 2017 році приріст обсягу експорту дорівнював 29,9%. На тлі загального приросту у розрізі країн виділяється Хорватія із зменшенням імпорту українських товарів на 38,1% та Франція – на 7,6%.

Щоправда з врахуванням активності зовнішньоекономічних операцій останнє скорочення більш відчутне. Потрібно зауважити майже рівноцінне зростання обсягів імпорту в Україну із країн ЄС – 21,3% проти 29,9%. При цьому у переліку країн, що менше імпортували у 2017 році виявились Кіпр та Мальта.

Таблиця 4

Середньоарифметична ставка ввізного мита, %

Найменування груп згідно з УКТ ЗЕД	Середньоарифметична ставка ввізного мита, %			
	діюча		11 рік дії Угоди	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС
Всього за Митним тарифом України	4,95	7,6	0,32	0,05
Товари за групами 1-24 УКТ ЗЕД	9,24	19,8	1,38	0,24
Товари за групами 25-97 УКТ ЗЕД	3,67	3,9	0	0

Джерело: [2]

Для окремих товарних позицій України передбачено збереження ввізного мита або запровадження тарифних квот, або ж спеціальних заходів (щодо одягу та інших виробів, що були у використанні).

Відповідно до Додатку 2-В Угоди про вільну торгівлю з Канадою («Скасування тарифів»), обидві сторони домовились про повне скасування мита, а товари звільняються від сплати мита з моменту набрання чинності угоди про вільну торгівлю на кожен наступний рік таким чином [12]:

1) для України на товари зазначені у категорії «0» у Графіку України (тарифний графік України);

2) для Канади на товари груп 1-97 Гармонізованої системи, що передбачають мито за ставкою режиму найбільшого сприяння та не включені у Графік Канади (тарифний графік Канади).

Тобто, зі сторони Канади було відмінено мито на переважну кількість товарних позицій. Виняток становлять ті товарні позиції, які зазначені у тарифному графіку Канади і віднесені до категорій «7» та «Е».

З української сторони скасовано доступ на внутрішній ринок близько 80% товарів канадського походження. Для решти товарів передбачено різні графіки зміни ставки ввізного мита.

Для категорії «1» ввізні мита зменшуються в два етапи:

- 1) у перший рік угоди: половина базової ставки;
- 2) на другий рік і кожний наступний рік мито не стягується.

Мито на товари перехідної категорії «3» зменшується у чотири рівних етапи на 25% кожного року, тобто на четвертий рік дії угоди і в наступні роки ставка мита має дорівнювати 0%.

Графіки зміни ставки ввізного мита для перехідних категорій «5», «5А», «5В», «5С» узагальнено на рис. 3, для категорій «7», «7А», «7В» – на рис. 4.

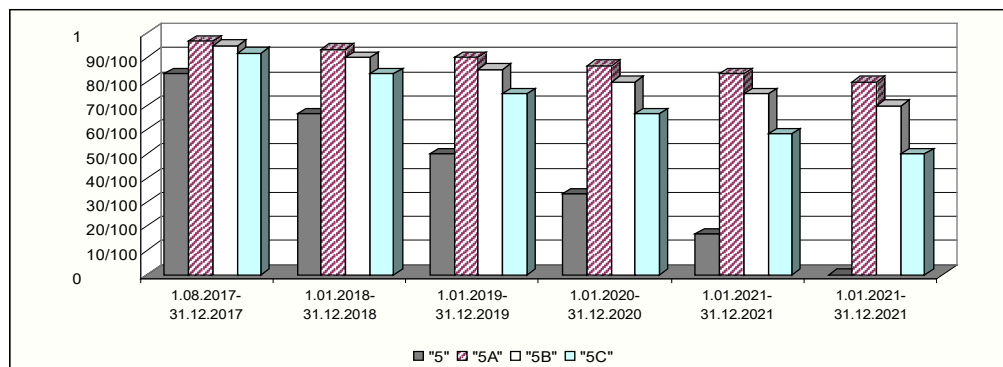

Рис. 3. Зміна ставки ввізного мита на товари канадського походження категорій 5, 5A, 5B, 5C

Джерело: [12]

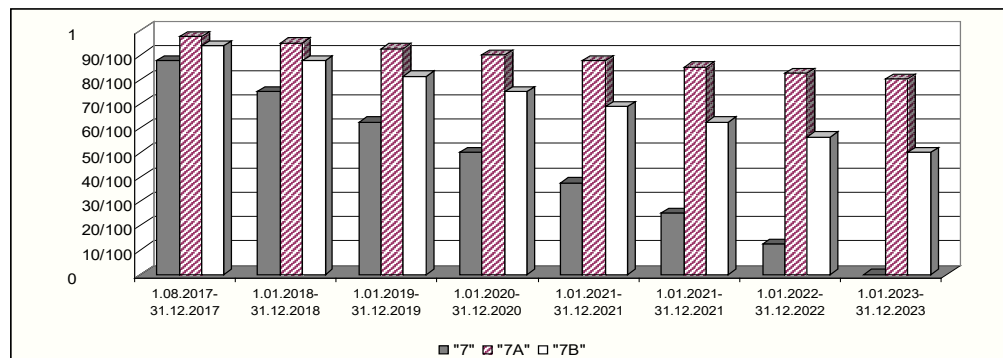

Рис. 4. Зміна ставки ввізного мита на товари канадського походження категорій «7», «7A», «7B»

Джерело: [12]

Для України базовою ставкою для визначення проміжної ставки мита на перехідний період є ставка мита режиму найбільшого сприяння на 1 січня 2011 року.

Не зважаючи на територіальну віддаленість сторін, оптимістичні очікування від утворення зони вільної торгівлі виправдовують себе. За 8 місяців поточного року на ринок Канади було продано товарів на суму, що дорівнювала 90% від попереднього періоду. У той же час імпортовано на український ринок 60% від обсягів попереднього року.

Висновки з проведеного дослідження. Україна активізувала роботу у напрямку укладення договорів про вільну торгівлю. Питома вага країн, з якими Україна має договори, що передбачають скасування або зниження мита, суттєво збільшилась. В результаті набувають важливого значення двосторонні домовленості між країнами щодо тарифних пільг. Аналіз чинних угод про вільну торгівлю довів відсутність чітко окресленої позиції нашої держави щодо захисту економіки цілому, або ж окремих галузей. Більш вираженою є українська позиція у найперших угодах із Республікою Македонія та

Чорногорією. Адже у них інтереси української економіки були захищені через обмеження ввезення шляхом квотування окремих товарних позицій або ж виключення з під дії угоди найважливіших статей імпорту. Угода про вільну торгівлю з державами ЄАВТ не вплинула суттєво на зовнішню торгівлю між сторонами. Крім того, варто зауважити відмінності в домовленостях із окремими державами об'єднання як у ставках ввізного мита, так і у пріоритетності окремих товарних позицій імпорту чи експорту. Укладення Угоди про Асоціацію з ЄС істотно змінило умови ввезення та вивезення товарів та поряд із іншими факторами поштовхнуло товарообіг. Угода з Канадою також позитивно вплинула на обсяги експортно-імпортних операцій, хоча, безумовно, стримуючим фактором є територіальна віддаленість сторін. Варто зауважити, що ця угода істотно відрізняється від інших аналогічних домовленостей.

Ще однією із форм тарифних преференцій, що надаються сторонами у межах домовленостей про вільну торгівлю, є встановлення тарифних квот на певні групи товарів. Обсяги та порядок їх адміністрування є предметом окремого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. FAQ з питань функціонування вільної торгівлі між Україною та ЄС / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379&title=FaqZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> (дата звернення: 30.09.2018).
2. Ввезення товарів в рамках вільної торгівлі. Вісник. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/news/id/3057> (дата звернення: 30.09.2018).
3. Зовнішня торгівля України 2018: стат. збірник. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm (дата звернення: 30.11.2018).
4. Микуляк В. Асоціація України з ЄС: як це працює. Юридична газета. URL: https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf (дата звернення: 13.11.2018).
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17> (дата звернення: 26.10.2018).
6. Міцкевич Н.В. Актуальні проблеми впливу угоди про зону вільної торгівлі на економіку України. URL: <https://www.sworld.com.ua/konferua6/95.pdf> (дата звернення: 12.11.2018).
7. Про оновлені графіки: лист ДФС від 28.12.2017 № 2646/99-99-19-04-03-18. URL: <https://qdpro.com.ua/export/document/61905> (дата звернення: 21.10.2018).
8. Сторожчук В.М. Реалізація тарифного регулювання в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Економічний аналіз. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1054> (дата звернення: 13.11.2018).
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27 червня 2014 року / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 30.09.2018).
10. Угода про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною: міжнародний документ від 18.01.2001 / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_200/ (дата звернення: 14.07.2018).

11. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ міжнародний документ від 24 червня 2010 року / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/998_456 (дата звернення 16.10.2018).

12. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: міжнародний документ від 11 липня 2016 року / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/124_052-16 (дата звернення: 16.07.2018).

13. Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії міжнародний документ від 18 листопада 2011 року / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008 (дата звернення: 14.10.2018).

REFERENCES

1. FAQ z pytan funktsionuvannia vilnoi torhivli mizh Ukrainoiu ta YeS [Frequently Asked Questions on the functioning of free trade between Ukraine and the EU], available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379&title=FaqZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> (access date September 30, 2018).

2. Vvezennia tovariv v ramkakh vilnoi torhivli [Import of goods in the framework of free trade], Visnyk. Ofitsiino pro podatky, available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/news/id/3057> (access date September 30, 2018).

3. Zovnishnia torhivlia Ukrainy 2018: stat. zbirnyk [Foreign trade of Ukraine 2018: stat. coll.], available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm (access date September 30, 2018).

4. Mykuliak, V. (2018), "Association of Ukraine with the EU: How It Works", Yurydychna hazeta, available at: https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf (access date November 13, 2018).

5. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 13.03.2012 no. 4495-VI, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (access date October 26, 2018).

6. Mitskevych, N.V. (2017), "Topical issues of the impact of the free trade area agreement on Ukrainian economies", available at: <https://www.sworld.com.ua/konferua6/95.pdf> (access date November 12, 2018).

7. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy (2017), Pro onovleni hrafiky [On updating the schedule], Lyst dated 12.28.2012 no. 2646/99-99-19-04-03-18, available at: <https://qdpro.com.ua/export/document/61905> (access date November 12, 2018).

8. Storozhchuk, V.M. (2016), "Implementation of tariff regulation within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU", Ekonomichniy analiz, available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1054> (access date November 13, 2018).

9. "Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: International document on June 27, 2014", available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (access date September 30, 2018).

10. "Free Trade Agreement between the Republic of Macedonia and Ukraine: International document dated 18.01.2001", available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/807_200/ (access date July 14, 2018).

11. "Free Trade Agreement between Ukraine and the EFTA States International document dated 24.06.2010", available at: http://zakon.rada.gov.ua/go/998_456 (access date October 16, 2018).

12. "Free Trade Agreement between Ukraine and Canada: International document on 11.07.2016", available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/124_052-16 (access date July 16, 2018).

13. "Free Trade Agreement between the Government of Ukraine and the Government of Montenegro International document dated 18.11.2011", available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008 (access date October 14, 2018).

O. V. Yakovenko. Tariff preferences in free trade agreements involving Ukraine.

Purpose of article is analysis of tariff preferences granted to the parties in accordance with free trade agreements with Ukraine, ratified by the Verkhovna Rada. In the process of research general and special methods were used, in particular: analysis and synthesis to determine the features of bilateral agreements on tariff preferences under free trade agreements, to identify problematic issues - methods of induction and deduction. The method of systematic analysis was used to generalize the position of the state on all free trade agreements and to identify the relationship between the preferences for trade in certain goods and the volume of trade in them. Based on the analysis of free trade agreements in force in Ukraine, the list of tariff preferences provided by the parties is systematized. The heterogeneity of trade concessions under different agreements is revealed, which is manifested in the list of exceptions from the free trade regime, the availability of quotas. This confirmed the need to form a clear position in lobbying the interests of the national economy in accordance with the development strategy of the Ukrainian state. For the first time, a comprehensive analysis of tariff preferences provided by the parties in free trade agreements with Ukraine and ratified by the Verkhovna Rada was carried out, which allowed to establish the features of each agreement and identify tasks facing the customs administration and other bodies. The obtained results can be used to improve the foreign economic policy of the state by unifying the customs component of free trade agreements, namely the volume of tariff preferences, systematization of the list of goods that are excluded from the agreements or subject to quotas.

Key words: free trade agreement, tariff preferences, country of origin, duty, foreign trade.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2018

ВИДАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ ДФС УКРАЇНИ

Система управління ризиками в державній митній справі України : монографія / за заг. ред. О. А. Фрадинського. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 228 с. (Серія: Податкова та митна справа в Україні. Т. 134).

У науковому виданні всебічно проаналізовано теоретичні та практичні засади функціонування системи управління митними ризиками в Україні та окреслено подальші напрямки її застосування. Досліджено особливості еволюції системи управління ризиками в Україні та узагальнено світовий досвід її використання митними адміністраціями. Окремо розглянуто проблемні питання функціонування регіонального митного ризик-менеджменту.

Монографію підготовлено з урахуванням перспективних напрямів розвитку наукових досліджень у митній справі та на основі висновків, отриманих

авторами за результатами проведення досліджень у межах ННТР «Побудова механізму моніторингу застосування системи управління ризиками в сфері митного контролю» (реєстраційний № 0119U000564) та «Розвиток регіонального ризик-менеджменту в контексті забезпечення митної безпеки України» (реєстраційний № 0118U004107), виконуваних Науково-дослідним центром митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України.

Дослідження розраховано на осіб, які цікавляться митною проблематикою – викладачів і студентів закладів вищої освіти, науковців, працівників митниць, митних брокерів та учасників зовнішньоекономічної діяльності.

*Бережнюк І. Г.,
д-р екон. наук, доцент,
начальник Хмельницької митниці ДФС*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДЕРЖАВНІЙ МИТНІЙ СПРАВІ УКРАЇНИ: МОНОГРАФІЧНЕ ВИДАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

Посилення глобалізаційних, інтеграційних процесів в світовому економічному просторі, активізація зовнішньоторговельної діяльності національних суб'єктів господарювання призводять до зростання інтенсивності товаро- та пасажиропотоків через митний кордон України. В цьому контексті перед митними органами постають завдання захисту економічних інтересів держави під час ведення суб'єктами господарювання зовнішньоторговельної діяльності, забезпечення належного рівня митного контролю та сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Відповідно до світової

практики, найефективнішим методом для досягнення цих завдань є використання системи управління ризиками (СУР) під час митного контролю.

Варто відзначити, що в Україні СУР в сфері митного контролю використовується із 2005 року і розвивається з урахуванням міжнародних стандартів та кращого міжнародного досвіду; її застосування дає змогу визначити товари і документи, які підлягають митному контролю, а також його форми, що застосовуються до таких товарів, документів і осіб, та обсяг такого контролю. Водночас, питання пошуку шляхів удосконалення митного адміністрування на усіх його етапах та рівнях є відкритими й актуальними для наукових досліджень.

В світлі сказаного, монографія за загальною редакцією к.е.н., доц., с.н.с. Фрадинського Олександра Анатолійовича «Система управління ризиками в державній митній справі України»¹ є актуальною і своєчасною.

Наукове видання присвячене опрацюванню теоретичних, методологічних та прикладних аспектів функціонування системи управління ризиками в митній справі. Заслуговує на увагу узагальнення й логічний виклад питань еволюції системи управління ризиками в Україні. Крім того, авторами представлено результати з ґрунтового дослідження особливостей функціонування СУР в митній справі ряду інших держав з метою вивчення передового зарубіжного досвіду та можливостей його адаптації до вітчизняних умов.

Слушною також в цьому ракурсі, нам видається, систематизація вітчизняного законодавства стосовно управління ризиками в митній справі.

В рамках проведеного дослідження авторами дуже вдало, на нашу думку, розкрито основи формування механізму моніторингу застосування системи управління ризиками та сформовано технічні вимоги до побудови комплексної автоматизованої системи моніторингу застосування інструментів управління ризиками. Це дало змогу запропонувати проект нормативного акту «Про взаємодію структурних підрозділів ДФС під час здійснення контролю ефективності профілів ризику», що визначає форму довідки про результати здійснення контролю ефективності профілів ризику та методику розрахунку показника ефективності профілю ризику і, відповідно, відображає практичне спрямування результатів монографічного дослідження.

В цілому наукове видання складається зі вступу, трьох розділів (рівноцінних за наповненням), висновків, переліку джерел посилань.

У першому розділі «Домінанти побудови механізму застосування системи управління ризиками у сфері митного контролю» розкрито теоретичні аспекти дослідження цього явища та присвячений вивченню ролі та місця поняття «ризик» в митній справі; розглянуто методи мінімізації ризиків при здійсненні митного оформлення та контролю, а також досліджено систему управління ризиками в контексті забезпечення вибірковості митного контролю.

У другому розділі «Аналіз діючої системи управління ризиками у сфері митного контролю: вітчизняна практика та світовий досвід» досліджено еволюцію системи управління митними ризиками в Україні, узагальнено діючу вітчизняну нормативно-правову базу в сфері управління ризиками, а також проаналізовано зарубіжні підходи й рекомендації щодо побудови системи управління ризиками у сфері митного контролю.

¹ Система управління ризиками в державній митній справі України : монографія / за заг. ред. О. А. Фрадинського. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 228 с. (Серія: Податкова та митна справа в Україні. Том 134).

У третьому розділі «Напрями вдосконалення механізму застосування системи управління ризиками в Україні» розкрито практичні питання функціонування системи управління ризиками в державній митній справі України та окреслено вектори підвищення ефективності її застосування.

Видання наповнене обґрунтованими положеннями та пропозиціями. Текст наукової праці є грамотним, логічним, з відповідно зробленими висновками. Особливої уваги заслуговують розкриті авторами проблемні аспекти застосування автоматизованої системи управління ризиками, а також сформовані пропозиції щодо побудови механізму моніторингу застосування системи управління ризиками в сфері митного контролю за рахунок удосконалення організаційно-розпорядчих та технічних вимог.

Водночас, вважаємо, що, незважаючи на вагомі наукові здобутки, отримані колективом авторів в процесі здійснення наукового дослідження і окреслені в монографії, функціонування митної системи характеризується мінливістю середовища, формуванням нових викликів та загроз, а це вимагає постійного вдосконалення системи управління ризиками за рахунок періодичного оновлення профілів ризику, зміни законодавства, належного інформаційного забезпечення процесу управління ризиками, налагодження ефективного функціонування таргетинг-центрів, що може стати предметом подальших досліджень.

Підсумовуючи, наголосимо, що монографія за загальною редакцією Фрадинського О. А. є актуальним і комплексним науковим дослідженням, відрізняється глибиною висунутих теоретичних положень і конструктивними практичними рекомендаціями. Напрацьовані авторами положення становлять інтерес для широкого кола професійних дослідників, водночас практичні висновки і рекомендації вимагають до себе професійної уваги з боку фахівців з державної митної справи.

Актуальні проблеми запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів : монографія / за заг. ред. В. О. Хоми. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 238 с. (Серія: Податкова та митна справа в Україні. Том 118).

Монографія присвячена питанням запобігання та протидії незаконному обігу тютюнових виробів, конкретизує напрями удосконалення досліджуваної проблеми та містить практичні рекомендації щодо їх реалізації, розкриває науково-теоретичні та практичні підходи до запобігання та протидії незаконному обігу тютюнових виробів в Україні.

Структурно монографія складається із двох розділів.

У першому розділі «Теоретичні та історичні аспекти протидії незаконному переміщенню через митний кордон тютюнових виробів» висвітлено історичні засади формування системи протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів та сировини через митний кордон; здійснено аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду функціонування системи запобігання та протидії порушенням

митних правил у сфері обігу тютюнових виробів. Також розкрито особливості правового та організаційного забезпечення протидії незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів та сировини.

Другий розділ «Шляхи підвищення ефективності нормативно-правового та організаційного механізму запобігання та протидії незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів» присвячений визначенню основних напрямів покращення функціонування системи запобігання та протидії незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів, а також питанням удосконалення національного нормативно-правового регулювання у митній сфері з протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів та сировини через митний кордон України та його адаптація до міжнародних стандартів. Крім того, запропоновані заходи організаційного забезпечення щодо удосконалення механізму запобігання та протидії незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів.

Матеріали монографії можуть бути корисними як для практиків, так і для науковців у сфері митної справи, а також для викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів.

*Ляшук Р. М.,
д-р юрид. наук, доцент,
начальник кафедри теорії держави і права
та приватно-правових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України*

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Безпекові виклики сьогодення, динамічні зміни у зовнішньоекономічній та митній політиці, трансформація ринково-економічних умов обумовлюють необхідність оптимізації механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та визначають особливу актуальність наукових досліджень з питань пошуку шляхів удосконалення системи заходів із запобігання та протидії митним правопорушенням на всіх етапах та рівнях митного адміністрування.

Проблемою сьогодення в українському суспільстві є виникнення загроз митній безпеці – важливій складовій економічної безпеки та завдання суттєвих збитків національній економіці шляхом систематичного вчинення митних правопорушень. У зв'язку з цим, серед головних питань, вирішення яких забезпечуватиме захист і реалізацію економічних інтересів як сукупності об'єктивних економічних потреб незалежної країни, слід виокремити запобігання зростанню обсягів контрафактних товарів, боротьбу з контрабандою та митними правопорушеннями з метою упередження порушень чинного законодавства, котрі завдають значної шкоди національним інтересам.

До митних правопорушень, що вражають своєю частотою та розмахом, впевнено можна віднести незаконне переміщення тютюну і тютюнових виробів через митний кордон України. Про гостроту зазначеної проблеми, особливо впродовж останніх років, свідчать статистичні дані Державної фіскальної служби України, згідно із котрими

простежується тенденція до щорічного стійкого зростання вартості вилучених митницями ДФС тютюну та тютюнових виробів при їх відносно незмінному обсязі. Усе це, особливо в умовах соціально-економічної нестабільності, високого рівня корупції та військових дій, що відбуваються на теренах нашої держави, додає негативного відтінку іміджу України. З огляду на зазначене, глибшого дослідження та вирішення потребує проблема удосконалення системи заходів із запобігання та протидії митним правопорушенням, пов'язаним з незаконним переміщенням тютюнових виробів через митний кордон України, зокрема шляхом удосконалення правового та організаційного забезпечення.

Питання запобігання митним правопорушенням, що пов'язане з незаконним переміщенням тютюнових виробів через митний кордон України, продовжує перебувати у центрі наукових інтересів науковців та фахівців-практиків. У цьому контексті варто відзначити монографію «Актуальні проблеми запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів»². Ця монографія привертає увагу насамперед тим, що у ній містяться практичні рекомендації щодо протидії незаконному переміщенню тютюну і тютюнових виробів через митний кордон України шляхом удосконалення національного нормативно-правового регулювання у митній сфері та реалізації низки заходів організаційного забезпечення.

Монографія є логічно структурованою та на професійному рівні проведеною науковою розвідкою. Робота достатньо проілюстрована табличним матеріалом та рисунками. Вона має чітку, логічно побудовану форму. Це свідчить про глибинність науково-дослідницької роботи, проведеної колективом авторів. Результати досліджень є достатньо обґрунтовані та аргументовані. Оригінальністю в роботі характеризуються висновки підрозділів та авторський стиль тексту монографії.

Слід звернути увагу на вдало побудовану архітектуру роботи, що дозволила комплексно розкрити основні питання, пов'язані удосконаленням системи протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України. Вона вміщує вступ, два розділи, список використаних джерел та 6 додатків. Передмова вводить читача в актуальність питання, вказує на теоретичне та практичне спрямування монографії, знайомить зі ступенем розробки зазначеної проблематики.

Перший розділ монографії присвячений історичним засадам формування системи протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів та сировини через митний кордон; вивченню міжнародного та зарубіжного досвіду дієвості системи запобігання та протидії порушенням митних правил у сфері обігу тютюнових виробів. У цьому розділі проаналізовано нормативно-правове забезпечення у досліджуваній сфері та ефективність зазначеної вище системи в окремих країнах. Авторами розкривається сутність та особливості функціонування чинної національної системи запобігання та протидії митним правопорушенням, пов'язаним із незаконним переміщенням тютюнових виробів через митний кордон України.

Практичні рекомендації щодо удосконалення функціонування та розвитку системи запобігання та протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України містяться у другому розділі. Тут авторами спочатку здійснене теоретичне обґрунтування напрямів покращення функціонування системи запобігання та протидії

² Актуальні проблеми запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів: монографія / за заг. ред. В. О. Хоми. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 238 с. (Серія: Податкова та митна справа в Україні. Том 118).

незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів. Потім ґрунтовно висхідні пропозиції щодо удосконалення національного нормативно-правового регулювання у митній сфері з протидії вказаному делікту. Крім цього, аргументовано необхідність, запропоновано та систематизовано у взаємопов'язані блоки (інформаційно-аналітичний, контролю та превенції, взаємодії) заходи організаційного забезпечення щодо удосконалення механізму запобігання та протидії незаконному переміщенню через митний кордон України тютюнових виробів.

Разом із тим, потрібно зауважити, що дане наукове дослідження набуло би більш доконаного вигляду, якби у ньому було глибше розкрито питання негативного соціального ефекту, котрий виникає внаслідок незаконного переміщення тютюнових виробів через митний кордон України. Проте, дане зауваження має суб'єктивний характер і не може негативно вплинути на загальну позитивну оцінку монографії, котра підтверджується ще й тим, що, у цілому, кінцеві результати, представлені у даному науковому дослідженні, цілком корелюють із міжнародними тенденціями запобігання та протидії незаконному обігу тютюнових виробів, що висвітлені у Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Конвенція Найробі), Рамкових стандартах безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі (ВМО), Міжнародному Протоколі про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами тощо.

Наукове видання

МИТНА БЕЗПЕКА

**Науковий журнал
2019. Випуск 3**

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Відповідальний за випуск

Нагорічна О. С.

Редактор-коректор

Федоришина Л. М.

**Технічне редагування
та комп'ютерне верстання**

Лисенко О. В.

Підп. до друку 23.12.2019. Формат 75 × 108/16.

Ум.-друк. арк. 6.9. Обл.-вид. арк. 7.1.

Тираж 300 пр. Зам. № 913.

Видавець і виготовлювач

Університет державної фіскальної служби України
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201

38(097)437-85-39

e-mail: customssecurity@ukr.net

*Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*
